

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Geografie
Regionální a politická geografie

Bc. Zdeněk Kresl

Novodobí reemigranti z rumunského Banátu,
jejich očekávání spojená s přesídlením, adaptace a integrace v Česku

The modern-days re-emigrants from the Romanian Banat
their expectations linked to resettlement, adaptation and integration in Czechia

Diplomová práce

Praha 2015

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Tereza Freidingerová, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 27. dubna 2015

.....

podpis

Na tomto místě bych rád poděkoval RNDr. Tereze Freidingerové, Ph.D. za odborné vedení, vstřícnost a mnoho cenných rad, které jsem při psaní této práce využil. Zároveň bych rád poděkoval veškerým aktérům mého výzkumu, kteří mi poskytli mnoho cenných informací a bez kterých by tato práce nevznikla.

Anotace

České vesnice v rumunském Banátu vznikly v první polovině 19. století na popud úřadů za účelem dosídlení hornatých oblastí tehdejší vojenské hranice. Nepříliš početná česká komunita si v oblasti obklopené dalšími národy zachovala do dnešních dní české zvyky, hovoří výhradně česky a hrdě se hlásí ke svému původu. V průběhu 20. století zasáhly české obce tři reemigrační vlny, následkem nichž část místních přesídlila do země původu svých předků. Tyto události se výrazně zapsaly do historie obcí a významně pozměnily jejich populační strukturu. Poslední vlna reemigrací započala v roce 1989 v souvislosti s otevřením hranic, usnadněním celého procesu přesídlení a trvá prakticky dodnes. Zejména mladí lidé přicházejí na území Česka především s vidinou lepšího zaměstnání, vyšších výdělků a s tím spojeným zvýšením životní úrovně. Tato očekávání jsou však mnohdy přehnaná a zcela nerealistická. Diplomová práce se v první části věnuje teoretickému zarámování celé práce, historii české komunity a jednotlivým reemigračním vlnám, které ji postihly. Prostor je věnován i popisu trvajícího českého zájmu ze strany úřadů i nevládních organizací a zákonů, které se krajanů přímo dotýkají. Druhá část práce byla vypracována na základě výzkumu, v jehož rámci se autor pokusil nalézt odpovědi na předem stanovené otázky týkající se očekávání spojených s přesídlením do Česka, adaptací a integrací do většinové české společnosti. V závěru jsou výsledky výzkumu shrnuty a diskutovány.

Klíčová slova: reemigrace, Banát, krajané, migrace, Rumunsko

Abstract

First Czech villages were founded in the region of Banat, Romania, in the first half of the 19th century. The original impetus had come from the administration who intended to populate the mountainous regions of the then military border. To this day a none too numerous community of Czechs surrounded by other nations have kept their original Czech traditions, speak exclusively Czech, and proudly profess their roots. In the course of the 20th century these Czech villages were hit by three waves of re-emigration which resulted in a portion of the locals relocating to their ancestral country. The last wave of re-emigration began in 1989, following the reopening of the borders and the simplification of the whole process of relocation, and it essentially continues to this day. Young people in particular come to the Czech Republic hoping to find here a better job, higher wages and better quality of life, which goes hand in hand with it. These expectations are often exaggerated and unrealistic, though. The first part of this thesis presents a theoretical framework of the whole work, and a historical overview of the Czech community and the individual waves of re-emigration which affected it. Attention will also be paid to the continuous interest in this community on the part of the Czech authorities and nongovernmental organizations, as well as to the laws which directly affect our countrymen. The second part of the thesis was elaborated on the basis of a research in which the author attempted to find answers to questions regarding the expectations associated with re-emigration to the Czech Republic, as well as adaptation and integration into the majority Czech population. In the concluding chapter the results of this research are summarized and discussed.

Keywords: re-emigration, Banat, countrymen, migration, Romania

Obsah

Seznam grafů, tabulek a obrázků	8
Seznam příloh	9
Úvod.....	10
1. Terminologie a teoretický rámec migrace	14
1.1. Migrace jako pojem	14
1.2. Očekávání migrantů	16
1.3. Národ a identita.....	16
1.4. Teorie migrace	18
1.5. Integrace	26
2. Historie krajanské komunity v Banátu.....	27
2.1. Počátky historie českého osídlení v Banátu	28
2.2. Česká komunita v průběhu 19. a na počátku 20. století	29
2.3. Důsledky 1. světové války a rozpadu a vývoj po rozpadu Rakouska-Uherska.....	32
2.4. Vývoj v druhé polovině 20. století.....	35
3. Reemigrační vlny v průběhu 20. století.....	37
3.1. První reemigrační vlna	37
3.2. Druhá reemigrační vlna	38
3.3. Třetí reemigrační vlna	40
4. Pomoc a zájem o krajanské komunity ze strany České republiky	42
4.1. Pracoviště MZV ČR pro krajanské záležitosti	44
4.2. Člověk v tísní.....	47
4.3. Další organizace zabývající se krajany.....	49
5. Reemigrační politika a právní ustanovení týkající se krajanů a srovnání se zahraničím	51
5.1. Změny přístupu státu k českým komunitám v zahraničí v době socialismu a po roce 1989	51
5.2. Zákonné úpravy související s reemigranty, jejich nedostatky a zvýhodnění vůči ostatním jedincům nečeského původu	53
5.3. České krajanské zákony	56
5.4. Srovnání s krajanskou politikou dalších zemí se zvláštním zřetelem na země středoevropského regionu	60
6. Metodika	63
6.1. Pozadí a motivace k vypracování daného tématu	63
6.2. Popis výzkumu a použité metody	65

6.3. Respondenti a jejich identifikační údaje.....	69
7. Analýza výzkumu	74
7.1. Odchod z Rumunska.....	74
7.2. Příchod do Česka.....	79
7.3. Osobní život a bydlení.....	82
7.4. Zaměstnání, vzdělání a ekonomický status	85
7.5. Kontakt s Rumunskem, styky reemigrantů mezi sebou v Česku.....	87
7.6. Závěrečná shrnující hodnocení	91
Závěr.....	94
Zdroje.....	99

Seznam grafů, tabulek a obrázků

- Graf 1: Vývoj počtu obyvatel českých vesnic v 19. století
- Graf 2: Vývoj počtu obyvatel českých vesnic v 1. polovině 20. století
- Graf 3: Srovnání počtu obyvatel českých vesnic v letech 1991 a 2002
- Graf 4: Věk respondentů (rozděleno do věkových kategorií)
- Graf 5: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů
- Graf 6: Rok odchodu respondentů z Rumunska
- Graf 7: Uskutečnění odchodu z Rumunska – sám/s rodinou či ve skupině
- Graf 8: Přítomnost příbuzných/známých v Česku před příchodem
- Graf 9: Hodnocení přístupu českých úřadů
- Graf 10: Populační velikost obce prvního a současného bydliště
- Graf 11: Doba nástupu respondentů do prvního zaměstnání či započetí živnosti po přesídlení
- Graf 12: Souvisí současná pracovní pozice s kvalifikací či vzděláním respondentů
- Graf 13: Způsob komunikace reemigrantů s blízkými v Rumunsku
- Graf 14: Jakým způsobem se změnila životní úroveň respondentů
-
- Tabulka 1: Počet reemigrantů z českých obcí rumunského Banátu po druhé světové válce a procentuální úbytek obyvatelstva těchto obcí po ukončení reemigrační vlny
- Tabulka 2: Peněžní dary Ministerstva zahraničních věcí ČR rumunským krajským spolkům schválené pro 2013
- Tabulka 3: Peněžní dary Ministerstva zahraničních věcí ČR rumunským krajským spolkům schválené pro 2014
- Tabulka 4: Hlavní příčiny odchodu z Rumunska
- Tabulka 5: Co krajané po přesídlení do Česka nejvíce překvapilo
- Tabulka 6: Co reemigrantům v Česku či na Češích nejvíce vadí
-
- Obrázek 1: Obec původu krajanů žijících v současné době v Česku
- Obrázek 2: Obec a kraj současného bydliště respondentů

Seznam příloh

- Příloha 1: Migrace Čechů do zahraničí
- Příloha 2: Obrázek s vyobrazením českých vesnic v rumunském Banátu
- Příloha 3: Dotazníkový arch
- Příloha 4: Žádost o vydání potvrzení o příslušnosti k české krajanské komunitě v zahraničí
- Příloha 5: Fotografie z oblasti českých vesnic v Banátu

Úvod

Problematice Čechů v zahraničí je věnována dlouhodobá pozornost na poli několika vědních oborů. Zájem byl výrazně zvýšen zejména v roce 1989 v souvislosti s otevřením hranic a zpřístupněním do té doby tajných archivních materiálů. Vznikly nové publikace, které byly primárně směřovány zejména odborné veřejnosti, pozadu však nezůstávají veřejná média ani redakce novin a magazínů, které zprostředkovávaly informace široké laické veřejnosti.

Historická oblast Banát se historicky nacházela na periférii u jihovýchodní hranice Rakouska-Uherska. Po rozpadu habsburské monarchie došlo k rozdělení tohoto území mezi tři nástupnické státy. Rumunsku připadla největší rozloha teritoria a to konkrétně dvě třetiny, Srbsku třetina na druhém břehu řeky Dunaj a Maďarsku nepatrný severní cíp této historické oblasti. Od počátku 18. století, nedlouho po tom co připadlo území Vídní, začalo do Banátu proudit velké množství kolonistů nejrůznějších evropských národů, největší podíl na dosídlení tohoto území měli zejména Němci, Maďaři, Chorvaté a Slováci (Heroldová 1983: 240). Banát se v této době stal etnicky velmi různorodým regionem a zůstává jím dodnes, i když se vlivem historických událostí proporční zastoupení jednotlivých národností postupem času výrazně měnilo.

Čeští osadníci přicházejí do Banátu až ve 20. letech 19. století na popud maďarského obchodníka Georga Magyarliho za účelem osídlení výše položených horských oblastí (Salzmann 1983: 5). Mezi hlavní důvody, proč část Čechů tuto pobídku vyslyšela, bylo zejména osvobození od povinné vojenské služby, získání půdy zdarma a v případě nekatolíků z obce Svatá Helena se jednalo především o svobodu náboženství a možnost praktikování své víry. Situace po přesídlení nebyla zdaleka tak přívětivá, jak by se na základě agitátorů přesunu mohlo zdát, přesto naprostá většina krajanů zůstala a tím dala vzniknout unikátní komunitě, zachovávající si český jazyk, kulturu i tradice až do dnešních dní. V souvislosti s otevřením hranic v roce 1989 se do oblasti českého osídlení dostává čím dál více českých turistů a názvy šesti místních vesnic – Gerník, Svatá Helena, Eibentál, Bígr, Rovensko a Šumice - nepředstavují pro velkou část české populace žádné neznámé pojmy

Úsilí o návrat do rodné země svých předků provázel místní českou komunitu po celou dobu její existence. Reemigrace však byla v několika ohledech mimořádně obtížná

a docházelo k ní jen sporadicky. Výjimkou byly tři historické momenty, kdy bylo zejména českými institucemi přesídlení výrazně administrativně i finančně usnadněno. Jednalo se konkrétně o období krátce po vzniku Československé republiky v roce 1918, kdy iniciovala řada banátských Čechů zájem o život v národnostním státním útvaru Čechů a Slováků (či dle tehdejší politiky „Čechoslováků“), druhou v řadě bylo období po konci druhé světové války vzhledem ke snaze kompetentních československých úřadů dosídlit oblasti opuštěné Němci. Poslední migrační vlna se vzedmula v souvislosti s otevřením hranic po roce 1989 a právě aktéři tohoto reemigračního proudu jsou v objektu zájmu mé diplomové práce.

Komunita Čechů v Banátu se stala vděčným tématem obzvláště mezi českými etnology a etnografy. Jednou z předních odbornic v tomto oboru na dané téma je bezesporu PhDr. Milena Secká, CSc. (1992, 1993, 1996), jež se problematikou českých a slovenských menšin věnuje prakticky již od 70. let dvacátého století. Otázkami české diaspory a vystěhovalectví se zabývala celá řada jejích kolegů (Šatava 1981; Heroldová 1957; Robek 1987; Mejstřík 2000; Vařeka 1990; Valášková 2006; Uherek 2011; Sklenářová 2013; Kokaisl 2009; Jech 1992, 1996; Brouček 1990, 1992, 2003, 2011; Vaculík 1977, 1983, 1997, 1998, 2007, 2009). Studovány byly, a stále jsou, i trvajících reemigrační pohyby zahraničních Čechů na našem území a jejich integrace do většinové společnosti, ať už v době po ukončení druhé světové války (Šatava 1981; Moravcová 1992; Vaculík 1977, 1983, 1993; Heroldová 1986, 1992, 1996; Vaculík 1977, 1983, 1993) či v roce 1989 v souvislosti s pádem socialismu (Chalupka 1992; Valášková 1992; Brouček 1995; Nešpor 1992, 2002; Uherek 1997, 2003).

Předložená práce je rozdělena na dvě části. Rešeršní část je věnována v první kapitole terminologii a teoretickému zarámování mé práce. Snažím se zde o definování a vysvětlení základních pojmů, které jsou s mou prací spojeny, dále představit základní teoretické koncepty migračního procesu a jejich aplikaci na mou cílovou skupinu reemigrantů z Rumunska.

Druhá kapitola se věnuje bohaté historii českého osídlení Banátu. V rámci kapitoly jsou detailně popsány okolnosti vzniku této komunity a vývoj až do dnešních dnů. Třetí kapitola je věnována třem reemigračním vlnám, které české obce zasáhly, se zvláštním důrazem na tu poslední po roce 1989 trvajících dodnes, i když v oslabené míře v porovnání s počátky 90. let. Při vypracování výše uvedených třech kapitol jsem využíval zejména na dané téma bohatého knihovního fondu *Ústavu etnologie Filozofické*

fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Publikace jsem rovněž vyhledával v pobočkách *Městské knihovny v Praze* či v domovské geografické knihovně na pražském Albertově.

Čtvrtá kapitola se zabývá současným zájmem vládních i nevládních organizací o českou diasporu ve světě, a to v návaznosti na komunitu v Rumunsku. Velký prostor je ponechán zejména specifické činnosti *Pracoviště MZV ČR pro krajské záležitosti*, které má z pohledu státu danou problematiku na starost především. V pořadí pátá kapitola je věnována české krajské politice, zákonným úpravám týkající se reemigrace do Česka a okrajově rovněž srovnání českých právních opatření s podobnými zákony především ve středoevropském prostoru a v postsocialistických státech. V posledních dvou jmenovaných kapitolách jsem rovněž využil na toto téma publikovanou literaturu a to především v *Knihovně Právnické fakulty Univerzity Karlovy*, kde jsem pátral obzvláště po publikacích týkajících se krajských zákonů a dalších zákonných úprav, které by se mohly reemigrantů týkat. Informace jsem si opatřoval také na internetu, kde jsem si prověřoval primárně jejich aktuálnost. Využil jsem také svých kontaktů, předně jsem oslovil paní Evu Novotnou, úřednici *Pracoviště MZV ČR pro krajské záležitosti*, která mi objasnila celý proces obdržení *Potvrzení o příslušnosti k české krajské komunitě v zahraničí* a s tím spojené výhody, v první řadě pak zjednodušený proces nabytí českého občanství.

Okolnosti a zvolené metody výzkumu jsou pak rozebrány v rámci kapitoly šest. Součástí této kapitoly je rovněž rozbor získaného souboru respondentů a jejich identifikačních údajů (jako je pohlaví, věk, vzdělání, apod.), již zde jsou vyjádřeny první vysledované souvislosti, které jsou dále rozvíjeny v samotné sedmé kapitole věnující se analýze výzkumu. Obsahem šesté a sedmé kapitoly, které představují vlastní autorskou analýzu, je naplnění hlavních cílů práce, jimiž je zhodnocení subjektivních pocitů respondentů v oblastech splnění původních očekávání spojených s přesídlením, adaptace a integrace do české společnosti a podkrytí okolností spojených s přesunem a životem v Česku skrze následující podcíle:

- 1) zjištění hlavních „push“ faktorů vedoucích k odchodu z Rumunska a jejich souvislost s výběrem Česka jako teoretickou imigrační destinací
- 2) odkrytí „pull“ faktorů Česka a s tím spojené představy a očekávání spjaté s přesídlením

- 3) způsob a okolnosti opuštění Rumunska a příchodu do Česka a zjištění využívání existujících vztahů a konexí na principu „teorie migračních sítí“
- 4) do jaké míry byla očekávání spojená s přesídlením naplněna a jak se krajané adaptovali na nové prostředí a integrovali do společnosti
- 5) zjištění hlavních problémů a nesnází po příchodu na území Česka
- 6) udržování kontaktu s rodinou a přáteli v původní vlasti a přeposílání financí či věcných darů (remitencí) do Rumunska či naopak
- 7) zapojení do spolkové činnosti a do sítě kontaktů mezi rumunskými Čechy v Česku.

V závěru jsou shrnuty výsledky mého výzkumu doplněné o vlastní názory na danou problematiku.

Čtenáře bych rovněž rád upozornil na přílohy, které jsou součástí práce a které jsou k nalezení na úplném konci. Jedná se především o samostatnou stať s názvem „Migrace Čechů do zahraničí“ (příloha 1), jenž je věnována bohaté historii české emigrace s důrazem na sociálně-ekonomickou emigraci z českých zemí vznikající na přelomu 18. a 19. století a trvající do okamžiku obsazení Sudet německými vojsky v souvislosti s obavami o osud státu. Právě zde uvedené okolnosti daly vzniknout českému osídlení v rumunské části Banátu, jehož historie do dnešních dnů je detailně popsána v již zmiňované kapitole 2. V řadě druhou přílohou je mnou vypracovaná mapa s vyobrazením polohy českých vesnic v rumunské části Banátu (příloha 2), dále ukázka dotazníkového archu (příloha 3), vzor „Žádosti o vydání potvrzení o příslušnosti k české krajské komunitě v zahraničí“ (příloha 4) a úplně na závěr šestistránková obrazová příloha s fotografiemi z Banátu (příloha 5).

1. Terminologie a teoretický rámec migrace

Migrace jako taková není vlastní pouze lidstvu, které tento prostředek využívá po celou dobu své existence, ale je významně rozšířena v celé živočišné i rostlinné říši. V české literatuře velmi pregnančně migraci vystihl Zdeněk Uherek (2011), který tvrdí, že *„migrace je permanentně jednou ze společenských strategií k získávání zdrojů obživy a energií, vyrovnávání se s nepříjemnými přírodními vlivy, řešení společenských konfliktů a dosahování inovací, nebo naopak k udržení stávajících podmínek života“*, a dodává, že současné rozmístění a hustota obyvatelstva na planetě Zemi je do jisté míry výsledkem právě migračních pohybů v průběhu historie.

1.1. Migrace jako pojem

Pojem migrace pochází z latinského pojmu „migratio“, což v doslovném překladu znamená přestěhování. V rámci sociálních věd je termín chápán jako pohyb jednotlivců, skupin osob či celé části populace v geografickém prostoru z místa „A“ do místa „B“ na přechodné období či natrvalo (Budská 2013: 14).

Přesuny a mobilita osob v prostoru se stávají stále výraznějšími prvky lidské existence a zapojuje se do nich čím dál větší počet jedinců na stále větší vzdálenosti. Existuje celá řada faktorů ovlivňujících současnou „masovost“ migrace. Za nejčastější důvody bývají považovány zejména opouštění tradičního venkovského způsobu života, stěhování za prací, snaha o zlepšení životních podmínek, útěk z krizových oblastí postižených násilím, nebo i rozmar jedince a touha po jiných podnětech apod. V druhé řadě však nutno připomenout i vliv stále levnější a dostupnější dopravy či médií a jiných institucí. V důsledku výše uvedených faktorů tak v posledních desetiletích pojem nabývá zcela jiného obsahu a významu, než jaké měl v minulosti (Pries 1999: 1-5).

Neopomenutelnou skutečností, která též stimuluje migrační pohyby, je rovněž integrace rozvojových trhů do globální ekonomiky a vliv globalizačních procesů obecně (Massey 1988: 383-413). Ekonomické nerovnosti a rozdílná životní úroveň v jednotlivých státech a regionech světa pak podněcuje k pohybu velké skupiny lidí, v důsledku čehož většinu migrantů světa již netvoří původem Evropané, ale především osoby narozené v dnešních rozvojových zemích světa (Massey 2003: 1-10).

Přestože je možné identifikovat jakési základní faktory ovlivňující migrační proces, jediné, co můžeme s jistotou o lidské migraci tvrdit, je, že podstata pohybu každého jednoho migranta je nejednoznačná a významně závislá na kontextu. Stejně tak, jak je mlhavý samotný pojem migrace, tak ani migrace (či migraciologie; angl. *migration studies*) jako vědní obor nemá jasné ukotvení a je ryze interdisciplinární povahy. Migrací se zabývá jak sociologie, historie, etnologie, antropologie, ekonomie, právní věda, psychologie či geografie, tak i např. genetika nebo ekologie. V souvislosti s celkovým nárůstem počtu mezinárodních migrantů a s takovými fenomény, jako jsou depopulace některých zemí v důsledku emigrace, „brain drain“ (emigrace vysoce kvalifikovaných pracovníků), přelidňenost, problémy spojené s integrací nově příchozích atd., se navíc téma migrace z čistě akademických sfér stále častěji přesouvá i do roviny politiky. Dochází tak k postupné politizaci tématu ve stále více zemích včetně Česka, kde se téma dostalo do popředí politických zájmů zejména v souvislosti s volbami do Evropanlamentu v roce 2014.

Samotná migrace českých krajanů do Česka a jejich usídlení má do jisté míry odlišný charakter ve srovnání s cizinci jiných národností a jsou zde i jistá specifika, na něž je poukazováno na následujících řádkách a především na konci této kapitoly. Ona odlišnost je dána především znalostí českého jazyka, reálií a kultury, díky čemuž je integrace těchto osob do majoritní společnosti o poznání jednodušší. Celý migrační proces je také odlišný ve srovnání s cizinci přicházejícími na území Česka, nutno jmenovat především existující konexe mezi krajany, kteří již na jeho území žijí a poskytují podporu a informace dalším nově příchozím. V neposlední řadě je to také zjednodušený administrativní proces vstupu těchto osob na naše území, ať už v souvislosti s jejich českým původem, a zejména potom se začleněním Rumunska do Evropské unie v roce 2007.

V návaznosti na výše uvedená specifika tedy spíše než o migraci hovoříme o „reemigraci“ či „zpětné migraci“. Dle *Slovníku cizích slov* (Kolektiv autorů 2006: 286) je reemigrace definována jako: „*návrat emigrantů do vlasti*“, takovýto výklad ale není zcela správný a hlavně přesný. Nerozlišuje totiž mezi jedinci českého původu majícími státní občanství jiného státu, a osobami, které se v Česku (případně Československu) narodily, mají české občanství nebo jim toto bylo v minulosti odejmuto. Pouze v prvním případě hovoříme o reemigraci, jedná se tudíž o potomky českých vystěhovalců, vracející se do

země svých předků, naopak v souvislosti s návratem osob, které již mají české občanství či ho měly v minulosti, je výrazově přesnější termín „repatriace“ (Hrozínek 2009: 21).

1.2. Očekávání migrantů

K procesu přesídlení jedince do nové cílové destinace se neoddiskutovatelně váže pojem „očekávání“ (neboli anticipace), který stojí na samém počátku celého migračního procesu. Dle Psychologického slovníku (Hartl, Hartlová 2000: 47;366) je očekávání *„předem vytvořená představa, předvídání či předzvěst určitých procesů, jevů, dějů či jiných událostí, které teprve nastanou“*, tyto představy pak jsou často ovlivněny přáními či obavami subjektu.

Na téma „očekávání emigrantů“ se dle mého názoru velmi výstižně vyjadřuje Zdeněk Nešpor (2002: 278) ve svém příspěvku na téma adaptace a integrace českých emigrantů: *„V případě, kdy očekávání pozitivních změn v oblasti ekonomické, sociální a dalších oblastech, spojená s emigrací nebyla naplněna, což byl případ naprosté většiny východoevropských emigrantů, jejich česká identita zůstala zachována a stala se obranou před majoritním prostředím, na jehož úroveň nechtěli přistoupit. K podstatnější integraci a asimilaci zde nedocházelo nebo nastávala až ve velmi dlouhé časové perspektivě. Proto měli příslušníci těchto komunit eminentní zájem na návratu do České republiky. Šlo jim o návrat za lepším, spojený někdy až s nekritickou idealizací českých poměrů“*.

Nerealistická očekávání a idealizace vlasti jsou dle mého názoru typické i pro respondenty z mé zájmové skupiny banátských Čechů, kde dodnes funguje jistý „mýtus Západu“ spojený s očekáváním okamžitého radikálního zvýšení životní úrovně. Po přesídlení pak nastává fáze jistého vystřízlivění a přivykání novému prostředí a podmínkám.

1.3. Národ a identita

Výraz „národ“ pochází z latinského slova „natio“, které se dostalo do slovníků evropských národů již ve středověku. Jeho význam v jednotlivých evropských státech má

ale částečně odlišné zbarvení v závislosti na tehdejších sociopolitických podmínkách. V některých zemích je tento termín vnímán jako skupina osob žijících na určitém geografickém území, jež spravuje jedna vláda. V dalších státech se k tomuto výrazu automaticky pojí užívání společného jazyka, sdílení společné kultury či historie (Hroch 2009: 16). Stejný autor pak definuje národ jako: „*velkou skupinu lidí, kteří jsou si rovni a jsou spjatí kombinací několika vazeb či vztahů, jež se často formovaly po celá staletí – vazeb jazykových, kulturních, politických, geografických, hospodářských atd.*“ (Hroch 1999: 8).

Pojetí národa se liší zejména mezi evropským kontinentem a tradičně imigračními státy na území Ameriky či v Austrálii, jež byly nuceny hledat mezi jednotlivými skupinami obyvatelstva jistá pojitka, kterými by se vymezily vůči dalším národům. Podobná situace panuje i v Africe, kde koncept národa nesouvisí s používáním jazyka či etnickou příslušností, ale spíše se setrváním na určitém geografickém prostoru vytyčeným povětšinou dřívějšími koloniálními mocnostmi. Otázka koncepce národa je složité téma, které se velmi odlišuje i na poměrně malé ploše Evropy. Švýcarsko, stát, kde vedle sebe historicky existují čtyři jazykové skupiny, se nikdy nepotýkalo s tendencemi dělení na čtyři odlišné národy. V tomto směru je situace naprosto jiná v Belgii, kde vládní představitelé odmítají hovořit o národech Valonů a Vlámů žijících spolu v jednom státním uskupení. Tyto dichotomie bychom mohli nalézt i v oblasti náboženství či odlišné historie například v Německu (Hobsbawn 2000: 10-14).

Pojem „identita“ může mít mnoho významů, ten základní je definován jako vymezení jedince či skupiny osob na základě atributů odlišnosti. V souvislosti s „národní identitou“ těmito atributy bývá právě společný jazyk, historie, kultura, životní prostor, hodnoty, zvyky, tradice či náboženství. Na rozdíl od národa je pak národní identita častěji vnímána jako rozhodnutí jedince, ztotožnění se s určitým národem a vymezení se vůči dalším, které jsou pak vnímány jako „ti druzí“ (Bittnerová, Moravcová 2011: 9-13; Hrozínek 2009: 17).

V rámci české komunity v Banátu se národnostní povědomí a česká identita zachovaly do dnešních dnů. Porovnáme-li situaci s podobnými krajanskými komunitami na východ a jihovýchod od našich hranic, je situace v Banátu unikátní především v tom směru, že nedošlo k významnějšímu ovlivnění místní kultury etnickými odlišnými okolím a atributy místní jinakosti se zachovaly takřka v nezměněné podobě do dnešních dnů.

Hlavní příčiny zachování české identity, českých zvyklostí a používání českého jazyka vidím především v geografické odlehlosti, špatné dopravní dostupnosti, etnické homogenitě populace a její náboženské odlišnosti od pravoslavné majority, také v soběstačnosti; tím pádem se obyvatelé těchto vesnic nedostávali do každodenního kontaktu s odlišným etnickým prostředím a pěstovali vztahy prakticky jen v rámci vlastní krajanské komunity.

1.4. Teorie migrace

Migrace jako vědní obor má, jak již bylo uvedeno, interdisciplinární charakter. Zabývají se jí odborníci z řad sociologů, ekonomů, historiků, demografů, psychologů, politologů, právníků či přírodovědců, a každá z těchto věd nabízí odlišný pohled a rovněž odlišná východiska a teoretické přístupy.

Důvody k migraci mohou být různé, dle De Jong a Fawcett (1981: 39, cit v Kušniráková 2013: 32) můžeme na nejobecnější rovině definovat celkově pět základních migračních motivací:

- 1) migrace motivované ekonomicky
- 2) migrace motivované zvýšením sociálního statusu
- 3) migrace motivované pobytovou spokojeností
- 4) migrace motivované vlivem rodiny a přátel, včetně vlivu fáze životního cyklu
- 5) migrace motivované životním stylem

Zejména ekonomicky motivované migrační teorie se snaží mobilitu migrantů vysvětlit z pohledu (Massey 2003: 548-553, cit v Jelínková 2012: 23):

- 1) strukturálních vlivů, které podněcují k emigraci
- 2) strukturálních vlivů v cílových zemích, které migranty přitahují
- 3) motivací, cílů a tužeb budoucích migrantů
- 4) sociálních a ekonomických struktur, které se váží k oblastem, z nichž a do nichž migrace probíhá
- 5) postoje konkrétních států vůči existujícím migračním tokům

Nezávisle na níže uvedených migračních teoriích lze migraci obecně dělit (Hrozínek 2009: 9):

- 1) z hlediska směru migračního toku: imigrace/emigrace/reemigrace
- 2) z hlediska zasaženého prostoru: migrace vnitrostátní/mezinárodní
- 3) z hlediska dobrovolnosti: migrace dobrovolná/vynucená
- 4) z časového hlediska: migrace trvalá/ dlouhodobá/ krátkodobá/ krátkodobá cirkulační
- 5) z hlediska právního statusu: migrace legální/neoprávněná

Za zakladatele migrace jako vědní disciplíny bývá považován německo-britský geograf Ernst Georg Ravenstein, který ve svých dílech pojednávajících o imigraci do Londýna položil v druhé polovině 19. století základy této vědní disciplíny (Drbohlav, Uherek 2007: 130). V dnešní době migraci jako obor zkoumají mnohé vědní obory v čele se sociologií, ekonomikou či právě geografii. Do dnešních dnů bylo publikováno několik migračních konceptů, s nimiž odborná veřejnost kooperuje. Záměrně se vyhýbám termínu „migrační teorie“, jelikož dle Drbohlava a Uherky (2007) se nejedná o teorie v pravém slova smyslu, i když slovo „teorie“ se objevuje v samotném názvu článku, z kterého čerpám. Tyto modely totiž nesplňují některá základní kritéria, která musí být v případě teorií dodržena, jedná se zejména o chybějící: logickou provázanost jednotlivých částí, obecnou platnost, současně funkci predikační a explanační. Dalším termínem, kterým bychom mohli níže uvedené přístupy označit, je například „teoretický rámec studia migrace“.

Na nejzákladnější bázi se veškeré tyto teorie či koncepty dělí na mikro-úrovňové a makro-úrovňové. První zmiňované přístupy se soustřeďují hlavně na jedince či na nejbližší okolí, které může jedince ovlivňovat, dále se již ale nezajímají o prostor, v němž k migraci dochází, či o další socioekonomické aspekty, které chování a rozhodování jedince ovlivňují. Právě makro-úrovňový přístup se zabývá dalšími faktory, které migrační chování ovlivňují, jako jsou právní opatření jednotlivých států, rozdílná ekonomická vyspělost, politické okolnosti a podobně (Stillwell, Congdon 1991: 2). Z logiky věci vyplývá, že pro mikro-úrovňové přístupy jsou příznačné zejména kvalitativní analýzy typu řízených rozhovorů či zúčastněného pozorování, v souvislosti s makro-úrovňovými jsou charakteristické spíše rozsáhlé kvantitativní analýzy (Drbohlav, Uherek 2007: 128).

I přes výše uvedené lze tvrdit, že v nejobecnější rovině samotný pohyb či „nepohyb“ podněcuje soubor tzv. „push“ a „pull“ faktorů, které jednotlivce či skupiny motivují k pohybu či od něj naopak odrazují. Na druhou stranu, jak bude vysvětleno níže, nelze již zcela souhlasit s původním vysvětlením „push“ a „pull“ faktorů, jak je do terminologie studia migrace zavedla neoklasická ekonomie, která na migraci nahlíží jako na přirozený stav stěhování osob z nízkopříjmových oblastí do těch vysokopříjmových. Jak dokládá řada studií (Freidingerová 2014, Axmannová 2013, Hasman 2014), včetně této diplomové práce, migrace je mnohem složitějším procesem než prostým kalkulem jednotlivce nad příjmy a ztrátami z migrace. Neoklasický pohled přímo tvrdí, že jednotlivé země mají určité „push“ faktory, které způsobují neatraktivnost destinace a odchod jejich obyvatel, a „pull“ faktory, díky nimž je oblast lákavou a lidé se naopak přistěhovávají. Za typické „push“ faktory jsou pak namátkou považovány špatná ekonomická situace země, nedostatek volných pracovních příležitostí, náboženská nesnášenlivost či politické pronásledování. Jako „pull“ faktory jsou pak jmenovány například vyšší životní standard, demokracie, vyšší výdělky či tolerantní společnost.

Koncept tedy vnímá celý proces především z ekonomického hlediska. Migrace je posuzována jako důsledek rozdílů v oblasti pracovní poptávky a nabídky. Migrační tok tedy směřuje především ze zemí či oblastí s nedostatkem pracovních příležitostí a kapitálu do států či regionů s přebytkem volných pracovních pozic a možnostmi vyšších výdělků. Očekáváním potenciálního migranta je zejména finanční zisk, ke kterému dochází, pakliže předpokládané náklady spojené s dopravou, bydlením apod. převyšují očekávané zisky (Massey a kol. 1993: 433-436). Zásahy státu jsou v rámci tohoto konceptu nežádoucí a narušují přirozený výběr trhu. Po zvážení výše uvedených faktorů, možných příležitostí a rizik dle neoklasického přístupu provede jednotlivec racionální rozhodnutí k migraci a výběru destinace (Castles, Miller 2009: 20-23). Tento pohled do značné míry realitu velmi zjednodušuje a zcela popírá např. vliv institucí, sociálních sítí, rodiny, či psychologického rozpoložení jedince. Na druhou stranu ekonomický kalkul byl jedním z předpokladů motivace k migraci u banátských Čechů, a proto na něj i byl výzkum též zaměřen. Vedle toho byly ale zohledněny i další aspekty, jako již zmíněné instituce, sítě, rodina a jednatel. V souvislosti se zájmovou skupinou krajanů z Banátu vidím zásadní zejména čtyři níže uvedené teorie, které souvisejí s historickými událostmi a právními podmínkami, jež se k možnosti reemigrace vázaly a váží. Z těchto důvodů se má diplomová práce opírat o: „Teorii relativní deprivace“ (jen okrajově), „Institucionální teorii“, „Teorii migračních sítí“ a „Teorii transnacionalismu“.

Teorie relativní deprivace

Teorie snažící se vyplnit jistou mezeru podchycením rozhodovacích procesů ve zdrojové zemi. Migrace je vnímána jako rodinná ekonomická strategie, na jejímž výběru a uskutečnění se nepodílí pouze jedinec, ale celá rodina. Hlavním záměrem je nalezení lépe placeného zaměstnání za účelem zvýšení životní úrovně celé rodiny ve zdrojové zemi, kam migrant pravidelně zasílá finanční prostředky. V souvislosti s vyšším ekonomickým statusem rodiny může docházet i k migraci v samotné zdrojové zemi (Drbohlav, Uherek 2007: 134). Teorie relativní deprivace není v rámci mé zájmové skupiny stěžejní, na první pohled by se mohlo zdát, že skrz tento koncept by se dalo na reemigraci krajanů z Rumunska skutečně nahlížet. Při bližším studiu a hlubším poznání dané problematiky od tohoto názoru ustupuji. Migrační pohyb krajanů není rodinnou strategií a k zasílání finančních příspěvků do původní vlasti s cílem zvýšení životní úrovně rodiny nedochází. Předpokládám, že eventuální tok financí existuje spíše v opačném směru, kdy rodina v Rumunsku podporuje přesídlivší, a to zejména v prvních letech po přestěhování do Česka, což je jedna z hypotéz mé práce, která je uvedena v metodice (kapitola 6) a následně rozřešena v samotné analýze výzkumu (kapitola 7).

Institucionální teorie

Vyzdvihuje zejména vliv vládních úřadů a dalších soukromých, nevládních subjektů, které se podílejí na vytváření podmínek či naopak restrikcí ve vztahu k migraci. Tyto instituce vznikají v reakci na sílící emigraci/imigraci v dané zemi a na potřebu její kontroly či regulace. Sílící snahy o vstup do dané země dávají vzniknout dvěma typům organizací. První skupinou jsou především subjekty snažící se v mnoha případech na migrantech vydělat, a to i za cenu ilegálních praktik, nezákonného překročení hranic, vykořisťování a podobně. V opozici k nim vznikají organizace bránící práva migrantů, snažící se vymýtit protiprávní praktiky, podpořit setrvání migrantů na území státu a různými způsoby zlepšit jejich postavení (Massey a kol. 1993: 450-454). Právě institucionalizace těchto subjektů je podstatou uvedeného konceptu a v souvislosti s tím se objevuje pojem „migrační průmysl“. Samostatnou kapitolu pak představují státní úřady, které zákonnými opatřeními utvářejí pro celý proces podmínky nebo bariéry.

Na existenci a aktivitě výše uvedených subjektů závisí síla, ale i směr migračních toků (Massey a kol. 1993: 450-454). Myšlenky institucionální jsou pro studium krajanů přesídlivších do Česka poměrně zásadní, a to zejména vzhledem k historickým

událostem po druhé světové válce a doosídlování vylidněných oblastí právě těmito osobami. V souvislosti s jejich příchodem bylo zřízeno několik vládních i nevládních institucí koordinujících a zajišťujících jejich příchod. Ten byl ze strany kompetentních úřadů podpořen i mnoha výhodami, jak je možné se dočíst v kapitole 3, v níž se věnuji reemigračním vlnám v průběhu 20. století. Díky existenci institucionálně podpořené poválečné reemigraci vznikl migrační proud, který opět nabývá na síle po roce 1989. Prvky institucionální teorie bychom mohli vysledovat i na dnešním imigračním pohybu krajanů, jedná se opět o zapojení různých vládních či neziskových organizací (viz kapitola 4: Pomoc a zájem o krajské komunity ze strany Česka), nemají však na samotný migrační proud krajanů z Rumunska takový vliv, a to zejména ve srovnání s další níže uvedenou teorií.

Teorie migračních sítí

Klade důraz především na význam přátelských a příbuzenských vztahů a dalších mezilidských vazeb (v kontextu mého studia i na vztahy krajské), založených na společném původu či identitě, jež snižují riziko nepředvídatelných situací, usnadňují celý proces přesídlení jedince, nabízejí pomoc v rámci komunity a zároveň zvyšují pravděpodobnost dalšího nárůstu počtu osob, jež se do migračního procesu zapojí. Celý koncept se tak dostává do opozice vůči ekonomicky založeným modelům (Brettell, Hollifield 2000: 107-109).

Dle Light a kol. (1989, cit. v Drbohlav, Uherek 2007: 132) může být důsledek existence těchto sítí dalekosáhlý a lze na něj nahlížet z několika úhlů:

- 1) systémy, které zmenšují celkovou sociální, ekonomickou a emocionální investici do konkrétního procesu migrace
- 2) systémy sociálních vazeb, na nichž závisí postmigrační chování jedinců
- 3) strategie integrace jedinců i celých rozsáhlejších skupin, a to jak v oblasti ekonomické činnosti, tak i v dalších interakcích.

Po příchodu první skupiny migrantů se potenciální náklady pro veškeré další jedince snižují. Existující vazby jsou jedním z dalších motivačních faktorů, díky nimž se stává zvažovaná destinace zajímavou. Nově příchozí má díky stávajícím vazbám

k dispozici jakousi „záchrannou síť“ v oblasti informační, sociální či finanční podpory. Neopomenutelný je rovněž aspekt psychologický, ten představuje existence komunity, díky které odpadají mnohé obavy potenciálních imigrantů. Semknutí členové komunity mnohdy vytvářejí ekonomicky i sociálně soběstačné celky, které díky své síle mohou být odolné vůči politickým či ekonomickým překážkám (Pries 1999: 1-5).

Teorie transnacionalismu

Koncept, jehož podstata je dáována do přímé souvislosti s principy globalizace. Migrací zformované sociální sítě a další vztahy vzniklé aktivitou migrantů se neomezují pouze na hostitelskou zemi, jedinci jsou i nadále v kontaktu se zemí svého původu. Díky tomu vzniká transnacionální prostor, který může být charakterizován vzájemnou kulturní výměnou, tokem remitencí či pravidelnými pohyby jedinců mezi původní vlastí a hostitelskou zemí (Vertovec 2004: 970-1001). Migrant v souvislosti s touto teorií není chápán jako zcela svobodný jedinec, takováto osoba je omezována různými regulacemi a rovněž rodinou. Udržování styku s původní vlastí či etnickou společností a snaha o integraci do společnosti hostitelské země není v protikladu, ba naopak. Migrant tak zároveň působí ve dvou či více geografických a kulturních prostorech a umožňuje tím vzájemnou výměnu informací, poznatků, dovedností a podobně, což může obě země vzájemně obohatit. Nové přístupy tuto skutečnost narušují zejména v tom smyslu, že existencí sociálních sítí a internetu obecně se člověk nemusí ani reálně pohybovat, aby byl transnacionální (Vertovec 2004: 970-1001). Na toto téma naráží Csaba Szaló (2007, cit. v Janíčko 2010: 10), když tvrdí: *„transnacionalismus bourá dosavadní představu o samozřejmé loajalitě lidí k jednomu národnímu státu a tím odstraňuje chápání imigrantů jako problému, který je nutné řešit jejich odchodem či asimilací“*.

Sílicí ekonomické a kulturní sítě mezi oběma zeměmi mohou nabýt takových rozměrů, že se mohou časem institucionalizovat a dát tak vzniknout četným vládním či nevládním organizacím, které mohou řešit případné problémy či využít možných příležitostí (Člověk v tísní, partnerství mezi českými obcemi v Rumunsku a těmi v Česku a další, viz kapitola 4: Pomoc a zájem o krajanské komunity ze strany České republiky). Transnacionalismus má dalekosáhlé důsledky, konečným stádiem může být dle Vertovce (2004: 970-1001) až změna původních hodnot a názorů na obou stranách a vznik společných („globálních“) hodnotových a názorových vzorců. S tímto tvrzením souhlasím jen do určité míry, rozhodně může dojít a také dochází k sblížování hodnotového rámce a

smýšlení mezi jednotlivými zeměmi a částmi světa. Rozhodně však v tomto ohledu nevěřím na naprostou nivelizaci a vznik jednotných hodnot a názorů, takové tvrzení mi připadá spíše jako „teoretický sen“.

Reemigrace krajanů z Rumunska je fenomén, který je doménou 20. a 21. století a kopíruje historické události v Československu (od roku 1993 v Česku). Masový zájem o přesídlení vyvíjely zejména československé úřady po druhé světové válce v souvislosti se snahou o dosídlení pohraničí po odsunu Němců. Reálně byl podpořen vznikem specializovaných úřadů a zákonných opatření, jež tento migrační pohyb usnadnily a značně podpořily. Vzhledem k této skutečnosti proces nejvíce kopíruje principy již zmíněné „institucionální teorie“. V následujících letech socialismu reemigrace prakticky vymizela, vyskytovaly se pouze ojedinělé případy snah o přesídlení do Československa. Existující komunita rumunských Čechů se koncentrovala především v pohraničních oblastech, kam byli v poválečných letech směřováni. Jednotlivci mezi sebou udržují přátelské styky, setkávají se i na organizovaných komunitních akcích a rovněž udržují kontakt i se svou původní domovinou v Rumunsku. Po pádu komunistického režimu, po otevření hranic a díky zjednodušení styků mezi oběma státy dochází k vzestupu snah o reemigraci. Zájemci o přesídlení využívají existence komunity rumunských krajanů a vzájemných přátelských či příbuzenských vztahů. Celý proces je tak značně zjednodušen a kopíruje principy „teorie migračních sítí“. V následujících letech vlivem zrušení řady administrativních a jiných restrikcí dochází k transnacionalizaci celého procesu.

Reemigranti, kteří se usadili v Česku, udržují čilé kontakty s původním domovem, pravidelně navštěvují své příbuzné či rozvíjejí obchodní aktivity mezi oběma státy. Transnacionalizační tendence jsou ovšem vyvíjeny i ze strany Česka a jeho občanů. Banát se stává oblíbenou destinací českých turistů, na základě čehož vznikají i specializované zájezdy řady českých cestovních agentur. Příliv českých turistů se stal vítaným zpestřením pro jinak uzavřenou komunitu českých obcí v Banátu a nastalé situace se snaží využít finančně i jinak. Vznikají partnerství mezi českými obcemi v Rumunsku a vesnicemi v České republice, které vedou k vzájemnému propojení, výměně zkušeností, navštěvování představitelů obcí či k výměnným pobytům mládeže. Zájem o problematiku místní komunity jeví i mnoho vládních a nevládních organizací (kap. 4.). Bariéry se dále uvolnily zejména se vstupem Rumunska do Evropské unie v roce 2007, vztahy a kooperace mezi oběma státy a zejména mezi Čechy v Rumunsku

a komunitou banátských Čechů v Česku, dále zesílily a prohloubily se, celá situace tedy prakticky kopíruje zásady „teorie transnacionalismu“.

Typologií reemigrantů se zabýval Zdeněk Nešpor (2002), přičemž rozlišil pět typů reemigračního chování ve vztahu k vlasti a hostitelské destinaci (pozn. původní vlast/rodná země myšleno Česko):

- 1) radikální novoosídlenec – jedinec plně se identifikující s novou hostitelskou zemí, svou vlast hodnotí velmi kladně a tento pohled se snaží šířit i v nové společnosti, eventuální reemigraci odmítá, v úvahu připadá pouze v případě vážných finančních potíží
- 2) labilní fluktuant – osoba se plně resocializovala do nové společnosti, vlivem strukturálních změn v zemi původu dochází k obnově původní identity a jedinec začíná uvažovat o návratu, začíná pendlovat mezi oběma státy, v případě ekonomické úspěšnosti je tento návrat nepravděpodobný, v případě neúspěchu naopak
- 3) radikální vlastenec – jako v případě „labilního fluktuanta“ také u tohoto jedince došlo k plné resocializaci do společnosti hostitelské země, vlivem kulturních, ekonomických či politických změn v zemi původu dochází k odmítnutí nově nabyté identity a k obnovení původní, která je ještě podpořena silnou idealizací poměrů v rodné zemi, již se tato osoba snaží všemožně podporovat, reemigrace je u těchto jedinců vysoce pravděpodobná
- 4) opatrný reemigrant – člověk, jenž se socializoval pouze částečně a poměry v zemi, kam se přistěhoval, vždy komparuje s poměry v zemi, odkud pochází, reemigruje nezávisle na tom, zda v novém prostředí uspěl či nikoliv
- 5) opatrný imigrant – stejně jako v předchozím případě se jedinec socializoval do nové společnosti jen částečně, ale rozhodne se v hostitelské zemi setrvat i nadále, a to buď z ekonomických, nebo i z jiných příčin

Výše uvedená typologie reemigračního chování je jediná, s níž jsem se setkal, není však všeobecně známá ani diskutovaná. V souvislosti s mou zájmovou skupinou však výše uvedené dělení typů možných reemigračních chování tak docela neplatí. Dá se aplikovat zejména na osoby, jež opustily socialistické Československo, uchýlily se do

západních kapitalistických zemí a v průběhu 90. let, po změně politických poměrů, se rozhodly pro návrat. Jak již bylo vysvětleno, v tomto případě bychom měli používat přesnější termín „repatriant“ nikoliv „reemigrant“, jež významově správně označuje potomky českých emigrantů, kteří se rozhodli k návratu do země svých předků.

1.5. Integrace

Pojem integrace má v současnosti velmi vágní výklad a veřejná představa o tom, co integrace je a co není, se mnohdy velmi liší od odborných definic. Obecně veřejný diskurz na integraci nahlíží jako na proces začleňování jednotlivce, skupiny osob či celé části populace do většinové společnosti státu, kdežto akademické kruhy o ní hovoří jako o vzájemném procesu přizpůsobování se dvou či více skupin s tím, že jedna je dominantní (zpravidla původní) a další minoritní (zpravidla nově příchozí). Cílem je nekonfliktní a bezproblémové soužití menšin či cizinců s majoritní společností (Hrozínek 2009: 48).

Integrace krajanů přicházející na území Česka probíhá na zcela jiných základech a značně se liší v porovnání s ostatními cizinci ať už po stránce právní (viz kapitola 5) i praktické (viz kapitola 7). Tyto osoby mají podstatnou výhodu zejména v oblasti znalosti jazyka, české kultury a reálií. Tím je celý proces značně zjednodušen, nicméně i oni se potýkají po přesídlení s mnohými obtížemi. Z diskusí s Čechy v Rumunsku, ale i s reemigranty v Česku, je jednoznačně zřejmé, že v souvislosti s Českou republikou a přesídlením na její území nadále existuje jakýsi již výše zmíněný „mýtus Západu“, který je automaticky spojován s okamžitým zvýšením životní úrovně. Skutečnost je však do jisté míry odlišná a zdaleka ne tak jednoznačná, jak se osobám uvažujícím o přesídlení zprvu zdá. Obecně se však v majoritní populaci má za to, že integrace krajanů „do“ majoritní společnosti je jednou z těch nejméně „problematických“, potomci první generace reemigrantů prakticky neberou v potaz původ svých rodičů a považují se za členy českého národa jako potomci Čechů zde narozených (viz kapitola 7).

2. Historie krajské komunity v Banátu

Geografické označení Banát se poprvé objevuje v 11. století, kdy oblast přechází ze správy Bulharska do rukou Uherska (Svoboda, Dokoupil 2002: 10). Součástí Uherského království zůstává tato provincie až do roku 1552, kdy území ovládli Turci, kteří je drželi v područí až do počátku 18. století (Secká 1995: 93). V následujícím období se tato vojenskopoliticky významná oblast dostává pod patronaci Vídně (Heroldová 1983:240). Právě tato epocha nejvíce zformovala do dnešní podoby poměrně pestrá společnost, a to jak po stránce etnické, tak religiozní či jazykové (Kresl 2012: 6).

V této době přicházeli do Banátu noví kolonisté, kteří se usazovali zejména v nížinatých oblastech severního a západního Banátu, jednalo se hlavně o Němce, Francouze, Maďary, Slováky, Chorvaty či Bulhary (Heroldová 1983: 240). Horské oblasti, území dnešních českých vesnic, zůstávaly stranou zájmu, hustota zalidnění v této části provincie se v té době pohybovala jen okolo šesti obyvatel na km² (Jech, et al. 1992: 10). Jižní hranice Rakousko-Uherského království čelila neustálému nebezpečí ze strany Osmanské říše, Vídeň se tomu snažila čelit osídlením této části hranice novými spolehlivými kolonisty, kteří by byli povinováni vojenskou službou (Secká 1987: 43). Situaci mimoto zhoršovala přetrvávající nevrzlivost vůči nekatolíkům uvnitř habsburské monarchie. Obdobná situace trvá i po vydání *Tolerančního patentu* roku 1781, kdy na nařízení císaře Josefa II. byli obyvatelé netolerovaných vyznání nuceni k přesídlení do periferních oblastí blízko hranic říše, konkrétně do Slavonie, Sedmihradska, Transylvánie, Bukoviny, Haliče a do právě již zmiňovaného Banátu (Pavlásek 2010: 363-382).

V 19. století imigrační tok neutuchá, noví kolonisté směřují především do měst s průmyslovým zázemím a do oblastí dolů. Zemědělská kolonizace se posouvá do čím dál výše položených oblastí, ke kterým patří mimo jiné i území dnešních českých vesnic (Brouček 1990: 129-138). Devatenácté století s sebou přineslo mnohé události, které se promítly do dění prakticky na celém evropském kontinentu, včetně habsburské monarchie. Jednalo se především o napoleonské války, rok 1848, kdy revoluční bouře zasáhly prakticky celou Evropu, či léta neúrody a s tím spojené vyšší daňové odvody (Secká 1995: 92). Všudypřítomná skepse a nespokojenost vyústila v sílící mobilitu osob v monarchii. Emigranti směřovali především do zámoří, hlavně do Spojených států amerických. Krajské komunity je ovšem možno nalézt i jinde, především v Argentině,

Brazílii či Paraguayi. Další migrační proud cílil do Ruska, stranou ovšem nezůstávaly ani destinace v rámci samotného mnohonárodnostního Rakouského císařství, od roku 1867 Rakousko-Uherska (Valášková 2000: 155-168). Téma migrace Čechů do zahraničí je blíže popsáno v samostatné kapitole, která je součástí příloh (viz příloha 1).

2.1. Počátky historie českého osídlení v Banátu

První čeští kolonisté se v oblasti objevují v první polovině 19. století, kdy kývli na velkorysou nabídku obchodníka Georga Magyarlyho, který s určitými podmínkami získal velké plochy luk a lesů za velmi příznivou cenu (Salzmann 1983: 5). Z počátku bylo vydáno povolení k založení dvou osad, za tímto účelem byla do českých zemí vyslána expedice, jejímž úkolem bylo nalákat a přesvědčit vhodné osoby i s jejich rodinami k přesídlení do horských oblastí Banátu (Salzmann 1983: 5-6). Je však důležité mít na paměti, že v tu dobu se nejednalo o migraci mezinárodní, ale vnitrostátní, v rámci jednoho politického útvaru (Kresl 2012: 11). Důvody osob rozhodnutých k přesídlení byly jak ekonomické tak politické. Asi největším lákadlem bylo osvobození od povinné vojenské služby na dobu 10 let, z dalších výhod pak můžeme zmínit přidělování zalesněné půdy, kterou si ovšem přesídlenci museli sami zkulturnovat (Jech 1996: 8).

První českou obcí v oblasti byla Svatá Alžběta založená již roku 1823, o rok později pak Svatá Helena ležící nedaleko jižním směrem (Pavlásek 2010: 363-382). V první vlně českého přistěhovalectví se do oblasti dostalo na 80 rodin z různých částí Čech, Moravy a Slezska (Vaculík 2009: 164-165). Již několik let po založení Svaté Alžběty však došlo k vyschnutí místních studen a obyvatelstvo se přestěhovalo z velké části právě do Svaté Heleny, tím roku 1847 existence Svaté Alžběty končí (Hirt, Jakoubek 2005: 337-366).

Druhá vlna kolonizace již byla v plné kompetenci rakouských úřadů (Jech 1996: 8). Další české vesnice byly založeny v letech 1827-1828, jednalo se o obce Šumice, Gerník, Eibentál, Bígr, Rovensko a Frauvižn. Posledně jmenovanou však čekal stejný osud jako Svatou Alžbětu, když v 60. letech 19. století byli obyvatelé této obce nuceni k přesídlení. Většina z nich se přestěhovala do Nové Ogradeny, avšak i tato obec zanikla v souvislosti se vznikem vodní nádrže *Železná vrata* v 60. letech 20. století (Jech 1996: 8). Mapa dnes existujících českých vesnic je k nalezení v příloze 2.

Rozdílností mezi první a druhou kolonizační vlnou je více; jednou z nich je to, z jakých oblastí kolonisté pocházeli, a v neposlední řadě také způsoby, jak se do místa určení dostávali. Češi z první vlny se do Banátu dopravili po souši na vozech naložených osobními věcmi, dobytkem a dalšími nezbytnostmi. Oproti tomu druhá vlna kolonistů přijela po pevnině do Vídně a odtamtud se vydala po Dunaji na speciálně upravených vorech (Salzmann 1983: 6-7). Imigrace pokračuje i dále ve 40. a 50. letech 19. století, o poznání menší skupiny kolonistů již však nesměřují do hor, ale zůstávají v níže položených úrodnějších oblastech (Secká 1995: 95). Češi přicházejí v menším počtu až do počátku 20. století, nedá se ale již mluvit o nějaké další „imigrační vlně“, tyto osoby již nesměřují primárně do oblasti českého osídlení, ale míří především do větších rumunských měst (Svoboda, Dokoupil 2002: 84).

2.2. Česká komunita v průběhu 19. a na počátku 20. století

Počáteční léta nebyla pro nově příchozí vůbec jednoduchá, a to v neposlední řadě i vzhledem k poměrně odlišným klimatickým a přírodním podmínkám, které zde panují (Secká 1995: 96). Právě tyto obtížné životní podmínky vedly k vzniku jedinečné krajanské komunity, která existuje prakticky v nezměněné podobě do dnešních dní (Vaculík 2009:165). K této fyzicko-geografické izolovanosti nutno připočíst ještě poměrně rozsáhlou hospodářskou soběstačnost a minimální styk místních obyvatel s městským prostředím (Secká 1988: 162-169).

Pro nově příchozí kolonisty nebyla situace vůbec jednoduchá. Po přidělení půdy museli v první řadě vykácat lesní porost a půdu zkulturnovat (Secká 1995: 96). V prvních letech bydleli osadníci v tzv. „zemljankách“, většinou v počtu několika rodin pohromadě. Tyto skromné v zemi vyhloubené příbytky pro ně v průběhu několika let připravovala vojenská správa (Secká 1995: 96). Mimo nevyhovujícího bydlení se tito lidé potýkali i s dalšími strastmi a starostmi – trápila je zima, nemoci i hlad. Situace se začala stabilizovat až v 50. letech 20. století, kdy se osadníci již sžili s novým prostředím a naučili se v něm žít a hospodařit (Secká 1988: 162-169).

Nově příchozí kolonisté z počátku dopláceli na neznalost místních řečí (Daneš 1982: 51-58), nicméně i přesto ke kontaktům mezi etniky docházelo poměrně běžně, hlavně za účelem směny zboží a potravin. Docházelo i ke kulturní výměně. Češi se

například naučili od Rumunů péct kukuřičný chléb, tzv. *mamaliga*, na druhou stranu Rumuni přijali za své český chléb či plněné buchty (Daneš 1982: 51-58). Rumuni byli krajany také velmi často najímáni na běžné polní práce, jako je okopávání úrody či v období sklizně (Daneš 1982: 51-58). Rozdílnosti mezi původním obyvatelstvem a nově příchozími byly patrné i v několika dalších oblastech; čeští kolonisté například znali modernější a sofistikovanější zemědělské postupy a nářadí, obdobně tomu bylo i co se týká vybavenosti domácnosti (Secká 1988: 162-169).

Půda, na které se české vesnice nacházely, nepřinášela příliš velké výnosy, a to vzhledem k povětšinou svažitému terénu, který byl navíc často smýván deštěm (Heroldová 1983: 241). Možností přivýdělku nebylo mnoho, ale existovaly. Jednalo se například o nádenické práce v lese, domácí řemeslnou výrobu či chov dobytka (Heroldová 1983: 241). Obyvatelé obcí Bígr a Eibentál nacházeli uplatnění i v nedalekých antracitových dolech v Kozlu a Baia Noua (Heroldová 1983: 241). Jak jsem se již zmínil výše, nově příchozí kolonisté nebyli povinováni vojenskou službou, což bylo mimo jiné jedno z největších lákadel přesídlení do Banátu. Nicméně mnoho mužů zpětně žádalo o přijetí k hraniční službě, a to za účelem zvýšení životní úrovně své domácnosti (Secká 1995: 96). Možnost tohoto druhu povolání ale končí společně s existencí vojenské hranice roku 1873 (Secká 1995: 96).

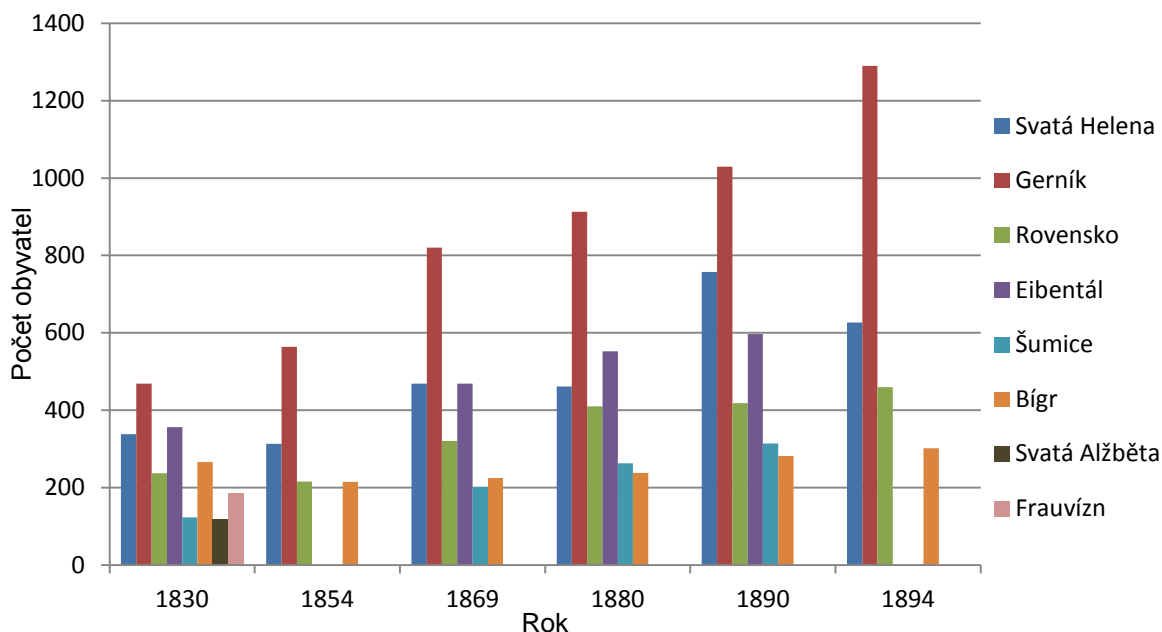
Osobní kontakty mezi obyvateli jednotlivých obcí byly vcelku vzácné (Heroldová 1983: 241). Poměrně přísné podmínky, zejména v počátečních letech, rovněž znemožňovaly imigrantům návrat do českých zemí (Jech, et al. 1992: 17). Tyto striktní regule byly částečně uvolněny až roku 1832, kdy se část krajanů přestěhovala do úrodnějších nížinných oblastí Banátu, které dnes leží na území Srbska (Heroldová 1986: 46). O této části Banátu bych se okrajově rovněž rád zmínil.

Prvně založenou českou vesnicí v této oblasti byla obec Ablian neboli také Češko Selo. První kolonisté se sem začali stěhovat již roku 1837, to znamená pouhých 14 let po založení Svaté Alžběty, prvního českého sídla v oblasti (Kokaisl a kol. 2009: 247). Postupem času se největší českou obcí v oblasti stává vesnice Krušice, z dalších typicky českých sídel bych mohl jmenovat například Velké Srediště a Velký Bečkerek (Kokaisl a kol. 2009: 247). V dalších generacích se český živel rozšířil i do okolních obcí, jako jsou Jasenovo, Bela Cerkev či Gáj. (Kokaisl a kol. 2009: 230-283). Způsob přesídlení a hlavně původ těchto osob byl zcela odlišný, zejména srovnáme-li příchod první generace do rumunské části. Jen několik málo osob přesídlilo do regionu přímo z českých zemí,

pověětšinou se totiž jednalo o osoby z rumunské části Banátu a to zejména z výše položených a odlehlejších obcí jako Rovensko či Šumice (Brouček 1990: 129-138).

Vzhledem k vzrůstajícímu počtu obyvatel (graf 1), který byl zapříčiněn především vysokou porodností, dochází v průběhu 19. století k druhotné migraci. Přelidněnost obcí však nebyla jediným důvodem. V případě Svaté Heleny se jednalo zejména o spory mezi místními náboženskými skupinami římských katolíků a baptistů (Jakoubek 2010: 35-50). Exulanti nacházeli nový domov především v Argentině a ve Spojených státech amerických (Heroldová 1983: 241). Nemalá část však reaguje na pobídky z Bulharska a zakládá zde na počátku 20. století ryze české vesnice Sesek a Vojvodovo (Jakoubek 2010: 35-50). Emigranti z Vojvodova založili roku 1934 v pořadí třetí českou obec Belinci (Budilová 2008: 127-144).

Graf 1: Vývoj počtu obyvatel českých vesnic v 19. století

Zdroj: Češi v cizině č. 8. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1995

Poznámky: Existence obce Svatá Alžběta končí rokem 1847, Frauvízn zaniká v průběhu 60. let 19. století. Počet obyvatel v obci Frauvízn pro rok 1854 a obcí Eibentál a Šumice pro roky 1854 a 1894 není v dispozici.

2.3. Důsledky 1. světové války a rozpadu a vývoj po rozpadu Rakouska-Uherska

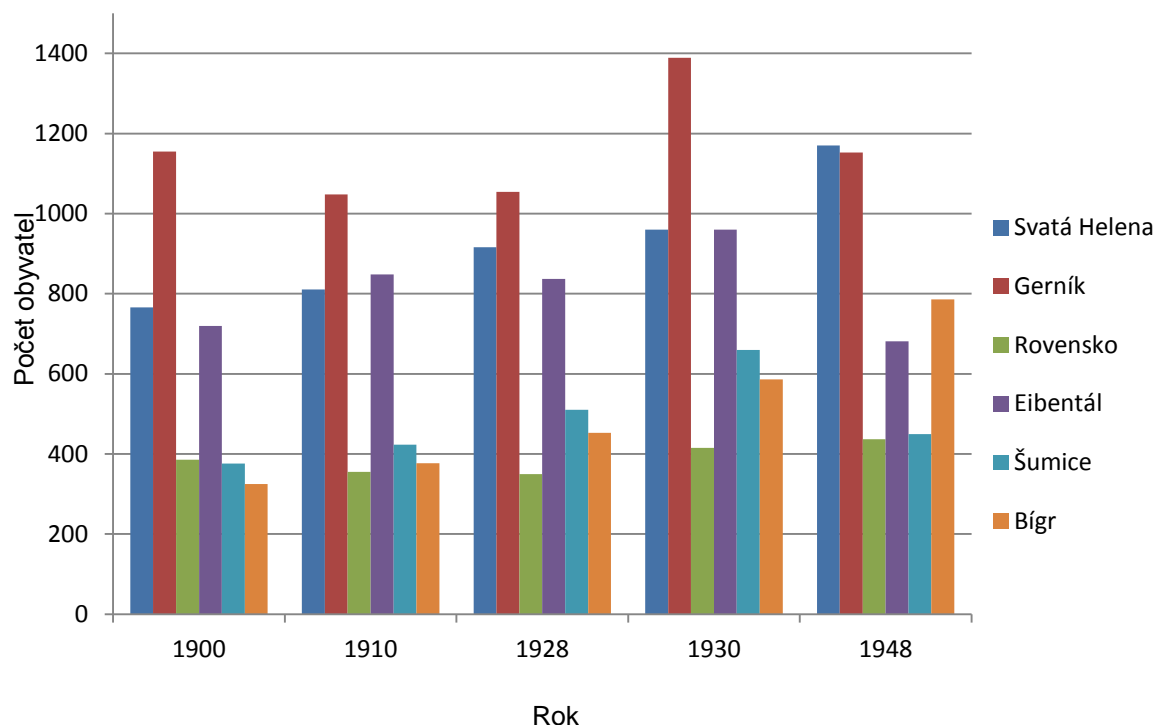
V souvislosti s poválečnou situací a Trianonskou smlouvou uzavřenou 4. června 1920 se životní podmínky a celková situace značně změnily. Nejviditelnějším důsledkem bylo rozdělení území českého osídlení mezi dva nástupnické státy, jmenovitě Rumunsko a „Království Srbů, Chorvatů a Slovinců“ (Secká 1995: 102). Vzhledem ke vzniku samostatné Československé republiky iniciovala řada krajanů zájem o reemigraci zpět do země svých předků, tento zájem se ale ani přes snahu *Československé národní rady* nepodařilo prosadit (Vaculík 2009: 167). V samotných obcích dochází v průběhu první poloviny 20. století ke značným fluktuacím počtu obyvatel, jak je patrné z grafu 2. K poklesu obyvatelstva obcí dochází kvůli další vystěhovalecké vlně, která byla zapříčiněna v první řadě nedostatkem půdy, ale také celkově špatnou socioekonomickou situací, tyto osoby zamířily povětšinou do Argentiny (Vaculík 2009: 168).

Na obranu české strany nutno podotknout, že kompetentní úřady se snažily krajanské komunity všemožnými prostředky podporovat. Asi nejviditelnější bylo a stále je vysílání československých pedagogů a duchovních k těmto krajanským komunitám. Veškeré jejich aktivity probíhaly v mateřštině, od čehož si úřady slibovaly zabránění asimilaci (Pavlásek 2011: 113-134). Za zmínku jistě stojí i to, že označení „krajané“ se vztahovalo jen na etnické Čechy a Slováky nacházející se v zahraničí. Vládní úřady však tyto dvě národnosti vnímaly jako dvě větve národa jednoho, který ovšem ve své domovině tvořil jen dvě třetiny tehdejší populace (Hirt, Jakoubek 2005: 337-366). Odhady celkového počtu krajanů v zahraničí se značně liší, čísla z dvacátých let 20. století hovoří o dvou miliónech československých krajanů (Hirt, Jakoubek 2005: 337-366).

První vlna reemigrací nastala krátce po konci druhé světové války v souvislosti s vládním cílem dosídlit vylidněné oblasti po odsunutých Němcích (Vaculík 2003: 310-312). Samotné přesídlování proběhlo v několika etapách. Ještě před úředně řízeným přesunem probíhala „černá reemigrace“ jednotlivců i celých rodin, která neměla s vládním programem dosídlení nic společného (Heroldová 1983: 242). Typickým rysem této první vlny poválečných reemigrací je fakt, že nově příchozí pocházeli z ekonomicky i kulturně zaostalejších zemí, jednalo se především o osoby ze zemí bývalého Sovětského svazu, Polska, Bulharska a v neposlední řadě také z výše zmíněného Rumunska

(Nešpor 2002: 39-40). Rozsáhlý prostor je jednotlivým reemigračním vlnám věnován v následující kapitole 3.

Graf 2: Vývoj počtu obyvatel českých vesnic v 1. polovině 20. století

Zdroj: Češi v cizině č. 8. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1995

Poznámky: Údaje za rok 1930 sestavil Rudolf Urban společně se starosty českých obcí, výsledky sčítání v roce 1928 byly neúplné a byly záhy anulovány. Údaje za rok 1948 jsou čísla ještě před mohutnou reemigrací krajanů zpět do mateřské země, ale vycházejí ze sčítání provedeného k 25. 1. 1948, kdy již odjeli první dva transporty přesídlenců zpět do Československa.

Dle Vaculíka (2003) se do republiky po roce 1945 přistěhovalo na 200 000 krajanů. Celkově největší skupinou takto přesídlených byli Slováci, kteří původně žili na území dnešního Maďarska, v pořadí druzí byli Češi z Volyně a třetí v celkovém počtu 21 001 byli Češi a Slováci z Rumunska (Vaculík 2003: 310-312). V souvislosti s výše uvedenými skutečnostmi došlo ve zdrojových obcích k dramatickému úbytku populace, přičemž nejvýrazněji se to projevilo ve vesnicích Svatá Helena a Gerník, které ztratily bezmála polovinu svého původního obyvatelstva (viz tabulka 1).

Tab. 1: Počet reemigrantů z českých obcí rumunského Banátu po druhé světové válce a procentuální úbytek obyvatelstva těchto obcí po ukončení reemigrační vlny

název obce	počet obyvatel obce před počátkem reemigrační vlny	počet reemigrujících osob	počet osob, které zůstaly po ukončení reemigrační vlny	procentuální úbytek osob v obcích (v %)
Svatá Helena	1170	580	590	-49,6
Gerník	1153	494	659	-42,8
Rovensko	437	109	328	-24,9
Eibentál	681	110	571	-16,2
Šumice	450	40	410	-8,9
Bígr	732	153	579	-20,9

Zdroj: Český lid- Etnologický časopis č. 4. Praha, Etnologický ústav AV ČR, 1983
Poznámky: Reemigranti nepocházeli jen z těchto obcí. Češi reemigrovali i z dalších vesnic: z Nové Ogradeny v počtu 63 osob, z Lubkové 69 osob, z Oršavy 58, z Berzásky 54, ze Zlatice 26 a z mnoha dalších banátských obcí, kde se Češi vyskytovali.

Dne 10. července 1947 byla podepsána mezi rumunskou a československou stranou „*Dohoda o transferu rumunských občanů a bezdomovců*“, která upravila podmínky a okolnosti spojené s přesídlením (Heroldová 1983: 242). Jednotlivé podmínky pro návrat krajanů se postupem času měnily, a to zejména ty týkající se majetkoprávních vztahů, a proto majetnější vrstvy čekaly na příhodnější podmínky (Heroldová 1983: 242). V počátečních letech jsou krajané směřováni zejména do západních Čech a na jižní Moravu, kde doosidlují objekty po odsunutých Němcích. Těmto osobám byla kromě ubytování zařízena rovněž práce, o níž v poválečných letech v těchto oblastech nebyla nouze (Heroldová 1983: 242). Dá se předpokládat, že řada krajanů by iniciovala snahy o reemigraci i bez významného zjednodušení celého procesu ze strany československých úřadů, byly to ale právě tyto instituce, zásluhou kterých nabyl migrační proud takovýchto masových rozměrů (viz kapitola 1; institucionální teorie). Přesídlenci se zejména v počátečních letech v novém prostředí potýkali s mnoha problémy a nástrahami. Byly to mimo jiné pro ně zcela nové typy zaměstnání, která byli nuceni zastávat a jež neměla nic společného s prací v zemědělství, na niž byli do té doby zvyklí. Jednalo se především o

práci v dolech a průmyslu (Heroldová 1983: 242). Chladného přijetí se dočkali i ze strany starousedlíků. Zatímco v Rumunsku byli vnímáni jako Češi, v Česku na ně bylo velmi často nahlíženo jako na Rumuny s různými negativními charakteristikami a zvyklostmi jako nadměrná konzumace alkoholu, negramotnost či nelegální obchod (Kotrbatá 2010: 265-280). Vzniklé konexe jsou v následujícím období po roce 1989 bohatě využívány nově příchozími v návaznosti na principy „teorie migračních sítí“, poválečná koncentrace reemigrantů do severních a západních Čech tak byla dále podpořena.

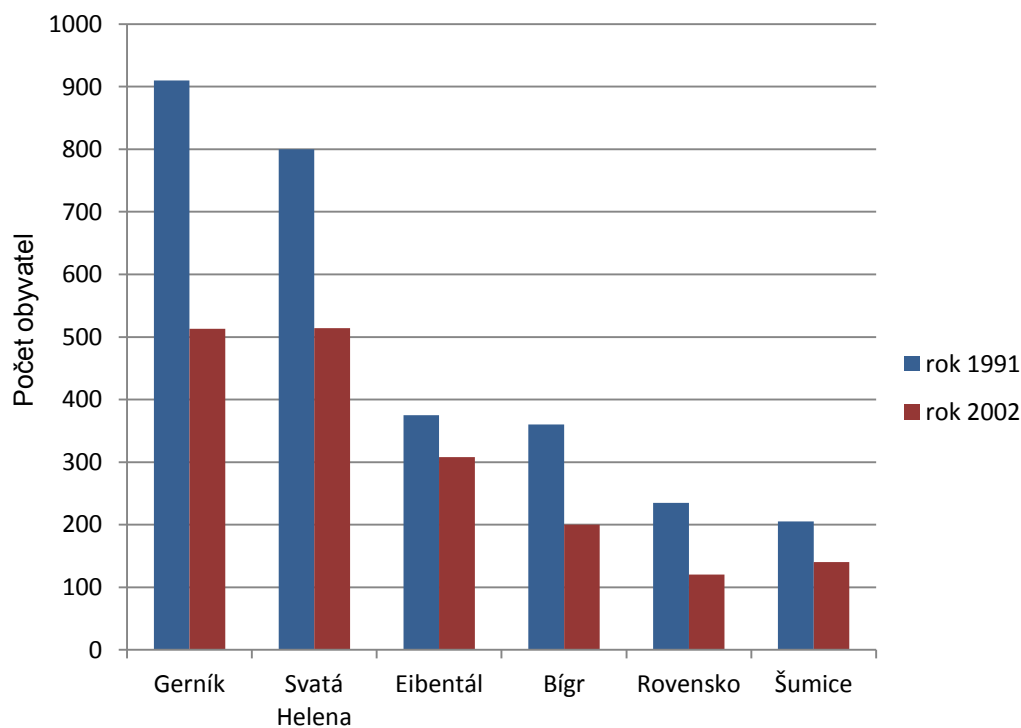
2.4. Vývoj v druhé polovině 20. století

V souvislosti s poválečnými událostmi se Rumunsko stává součástí „socialistického východního bloku“. V 50. letech 20. století je v oblasti českých vesnic vyvíjena snaha o zakládání zemědělských družstev, tento plán však ztroskotal ještě před svým uskutečněním (Svoboda, Dokoupil 2002: 87). V následujících letech se místní ocitají v poměrně komplikované situaci. V první řadě jsou vázáni na místo svého bydliště, nesmějí se stěhovat a jsou povinováni vysokými odvody ze svého soukromého hospodářství (Langhammerová 2009: 6-7). Tyto poplatky dosahovaly i přes 50 % jejich produkce (Svoboda, Dokoupil 2002: 87). Teprve v 80. letech byla tato pravidla upravena a odvody byly sníženy, nicméně přetrvávaly ve zmírněné podobě až do svržení Ceaușescova režimu (Svoboda, Dokoupil 2002: 87). Část místních Čechů měla vedle samozásobitelského hospodářství i stálý pracovní poměr, pracovních příležitostí nebylo mnoho, jednou z nich byla práce v dolech, která s sebou na jednu stranu přinášela mnohá zdravotní rizika, na stranu druhou i vyšší výdělky než byly u ostatních pracovních pozic v oblasti běžné (Langhammerová 2009: 6-7; Secká 1988: 162-169). V 70. letech dochází ve vesnicích k jistému pokroku, a to jak ve vybavenosti domácností, tak v úrovni zásobování a dopravy. Nemalou měrou se na tom podílejí i reemigranti, kteří své příbuzné navštěvují (Secká 1988: 162-169).

Po roce 1989, kdy se Rumunsko otevírá zbytku světa, dochází v oblasti českého osídlení stejně jako ve zbytku země k převratným změnám. Poměrně uzavřená komunita založená na tradičních hodnotách se postupně začíná otevírat světu. Nositeli inovací byli zejména mladí lidé, kteří přinesli do regionu nové pohledy na život, styl oblékání, výrobky a podobně (Škvárová 1999: 353-361). V souvislosti se zjednodušováním byrokratických procesů se v 90. letech spouští další vlna reemigrace (viz kapitola 3). Jak můžeme vidět

na grafu 3, z některých obcí odešlo přes 50 % původní populace (Langhammerová 2009: 7). Reemigrační proces v 90. letech byl centrálně řízen státními úřady a neziskovými organizacemi, to se však týkalo pouze krajanů z Běloruska, Ukrajiny a dalších zemí bývalého Sovětského svazu (Nešpor 2002: 54-57). Naopak se ale tento postup nevztahoval na osoby s rumunským občanstvím, ty přicházely na území Československa (později Česka) individuálně. V počátečních letech zde tito lidé pobývali díky udělenému dlouhodobému povolení k pobytu za účelem zaměstnání. Situace se zlepšila až v březnu roku 1995, kdy vešel v platnost dokument „Instrukce o postupu při udělování trvalého pobytu etnickým Čechům“ (Vaculík 2009: 178). Zákonné úpravy týkající se problematiky krajanů jsou blíže rozebrány v kapitole 5.

Graf 3: Srovnání počtu obyvatel českých vesnic v letech 1991 a 2002

Zdroj: Krajané - Po stopách Čechů ve východní Evropě. Praha, Za hranice - Společnost pro rozvojovou spolupráci při Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze, 2009

Poznámky: Údaj za rok 1991 týkající se obce Eibentál je ve skutečnosti údaj za rok 1992, číslo za rok 1991 pro tuto obec bylo uvedeno společně se sídlem Baia Noua, takže by použití k porovnání v grafu nebylo vhodné.

3. Reemigrační vlny v průběhu 20. století

Snahy o návrat do země původu předků provázely krajaňskou komunitu v Banátu po celou dobu své existence. Přesídlení však bylo mimořádně finančně i administrativně náročné, z toho důvodu k němu docházelo jen minimálně. Výjimkami pak byly tři níže uvedená období, kdy byla reemigrace výrazně usnadněna vlivem určitých faktorů, těmi mohly být například vliv českých státních orgánů, historické události či zjednodušení administrativního procesu.

3.1. První reemigrační vlna

V souvislosti s přípravami vzniku samostatného Československa projeví krajaňé v zahraničí zájem o možnost přesídlení do takto vzniklého státního útvaru. Otázka se ovšem stala aktuální až po ukončení války roku 1918, a to i ve spojitosti s pozemkovou reformou, která vytvářela další předpoklad pro návrat těchto osob (Blešová 2007: 9). Následujícího roku však československá vláda došla k závěru, že reemigrace není v současné době vhodná a žádoucí (Korostenski, Pána 2011: 85).

Po první světové válce nastalo ve sféře odlivu obyvatel krátké období stagnace a naopak došlo ke spontánnímu návratu zejména národnostně uvědomělých krajaňů zpět do vlasti, převážně z USA, Ruska a Polska (Vaculík 2007: 23). Nejsilněji se to ovšem týkalo repatriace osob ze zemí bývalé habsburské monarchie, především pak z Rakouska, odkud dle hlášení československého konzulátu ve Vídni reemigrovalo celkem 103 746 osob (Grulich 2011: 39).

Mezi banátskými Čechy se myšlenky na přesídlení objevily krátce po vzniku první republiky. Bylo odesláno několik výzev kompetentním státním orgánům, v nichž se krajaňé odvolávali na neutěšenou hospodářskou situaci Rumunska a vyslovili přání krajaňů být součástí samostatného státu Českoslováků. Tyto snahy však nebyly vládními institucemi vyslyšeny (Vaculík 2009: 167). V době hospodářské krize po roce 1929 reemigrační snahy prakticky ustaly (Folprecht 1947: 38-39).

Jednotlivé publikace a písemné dokumenty pojednávající o celkovém počtu reemigrantů v období vzniku samostatného Československa se ve svých odhadech

poměrně liší. Nejčastěji se však uvádí, že se jednalo o cca 200 tisíc osob (Vaculík 2007: 27-28)

3.2. Druhá reemigrační vlna

Vzhledem k válečným událostem, zejména pak v souvislosti s odsunem téměř třímilionové německé menšiny, vyvíjela československá vláda a její kompetentní úřady značné úsilí o dosídlení vylidněných oblastí (Secká 1996: 100). Na konci války se k českým kořenům po světě hlásilo něco málo přes dva milióny osob. Toho se snažily státní orgány a další instituce využít (Korostenski, Pána 2011: 86). První oficiální dokument vyslaný směrem k českým a slovenským komunitám v zahraničí byl vydán 31. července 1945. Hlavním motivem byla výzva vybízející krajanů k návratu do země předků (Jakoubek 2012: 64). Tento apel byl vyslyšen zejména Čechy (či tehdy oficiálně Čechoslováky) z evropských zemí. Ze zámoří se navrátila jen nepatrná část krajanů (Folprecht 1947: 38-39). Celkový počet poválečných navrátilců do Československa mezi lety 1945 až 1950 je oficiálně vyčíslen na 202 526 osob (Korostenski, Pána 2011: 86).

Původní představy o možnosti nahradit odsunuté německé obyvatelstvo českými a slovenskými reemigranty se brzy ukázaly jako mylné a neproveditelné (Grulich 2011: 40). Z tohoto důvodu byli do procesu doosídlování českého pohraničí zařazeni i slovenští Maďaři a Romové (Korostenski, Pána 2011: 87). Celý proces byl v kompetenci několika úřadů. Bylo to především Ministerstvo zemědělství, které společně s *Fondem národní obnovy* zajišťovalo nejnnutnější opravy opuštěných nemovitostí. Další orgány měly za úkol vzdělávání, hlavně výuku češtiny, kulturní osvětu, ale také například výuku hospodaření na polích. Nově příchozí reemigranti měli rovněž přednost v získání půdy před domácími žadateli, byl jim v mnoha případech poskytnut starší nábytek a rovněž několik pytlů setby do začátku (Folprecht 1947: 41). V následujících více než 40 letech reemigrační pohyby ustaly. Několik desítek, maximálně stovek krajanů emigrovalo zpět do Československa i za období socialismu, nicméně repatriační snahy Čechů a Slováků byly obnoveny až v roce 1991 v souvislosti s přesunem krajanů z oblastí postižených černobylskou havárií (viz níže) (Hrozínek 2009: 21).

Situace samotných krajanů v Rumunsku byla do jisté míry podobná té u českých komunit v dalších evropských zemích. Před uzavřením oficiálních smluv souvisejících

s přesunem Čechů a Slováků do obnoveného Československa docházelo krátce po válce ke státem neevidované „černé reemigraci“ zejména mladých nemajetných osob, jejichž celkový počet se odhaduje na 3 až 4 tisíce (Secká 1996: 101). Hlavními důvody banátských Čechů k odchodu byly v té době především relativní přelidnění obcí a s tím spojený nedostatek volné půdy. Navíc desetiletí trvající endogamie v rámci komunity měla za následek některé vrozené choroby a vady. Podstatným motivem byla i vidina zvýšení socioekonomické úrovně života či přirozený pocit sounáležitosti se zemí předků (Secká 1996: 100). O možnostech přesídlení rumunských občanů české a slovenské národnosti jednali vládní představitelé obou zemí již v říjnu 1945. K podpisu oficiálního dokumentu však došlo až 7. prosince 1945 (Vaculík 1993: 63-76), nicméně detaily přesunu byly ponechány stranou a doplněny ke smlouvě dodatky a pozměňovacím návrhem až 10. července 1946. Dodatky řešily konkrétní podrobnosti týkající se přesídlení, jako bylo majetkoprávní vyrovnání, vyplacení dluhů a jiných závazků, možnosti přesunu movitého majetku a podobně (Vaculík 2009: 170)

V srpnu roku 1946 zahájila v rumunském Varadíně svou činnost *Československá přesídlovací komise*, jejímiž hlavními úkoly bylo informovat a propagovat mezi krajskými komunitami návrat do Československa, zajišťovala též výuku češtiny a slovenštiny, kulturních tradic a podobně (Hrozínek 2009: 25-26). Za účelem získání občanství a přijetí k transportu se u dotyčných osob ověřovala národnost na základě doložení dokumentů či znalost českého nebo slovenského jazyka (v té době oficiálními úřady vnímán jako jazyk jeden). Hlava rodiny musela být české nebo slovenské národnosti a u manželek jiných národností se přihlíželo ke stupni asimilace do české společnosti. Tímto způsobem se následně dostalo do Československa i několik etnických Rumunek či Maďarek (Vaculík 2009: 174) V samotném Rumunsku bylo zřízeno několik shromažďovacích středisek, kam se osoby zpočátku dopravovaly samy, posléze pomocí transportů přesídlovací komise. Po vyřízení nezbytných formalit byli krajané následně dopraveni i se svým majetkem po železnici do shromažďovacích středisek v Československu, kde setrvali do doby vyřízení umístěnky do některé z obcí (Vaculík 2009: 174).

Po vypršení platnosti oficiálního dokumentu neměla rumunská strana pražádnou snahu o jeho prodloužení. Byly kladeny různé překážky. Jednou z nich bylo omezení či rovnou zákaz vystěhování pro kvalifikované či movité osoby. I přesto došlo ještě k vypravení posledních jedenácti transportů (Hrozínek 2009: 26). K programu reemigrace

se na území Rumunska přihlásilo celkově 37 396 osob, z nichž se k tomuto životnímu kroku skutečně odhodlalo 21 001 z nich. K nim nutno přičíst přibližně 3 000 osob, které přesídlení provedly na vlastní náklady (Vaculík 1993: 63-76). V celkovém součtu byli pak rumunští Češi druhou největší skupinou, která byla přesídlena do Československa, a to po krajanech z Volyně (Secká 1996: 101).

Přesídlenec měl následně na starost především speciální odbor zřízený při *Ministerstvu sociální péče*, který se u krajanů potýkal s takovými problémy jako negramotnost, alkoholismus či u dětí časté školní absence (Hrozínek 2009: 26). S obtížemi se na druhou stranu potýkaly i některé původně české obce v Rumunsku, které si vzhledem k odlivu krajanů nedokázaly nadále udržet český charakter a podlehly asimilaci s okolním prostředím (Vaculík 2009: 175).

3.3. Třetí reemigrační vlna

Reemigraci českých krajanů a jejich potomků ze světa do Česka v období 90. let 20. století můžeme rozdělit na dva základní typy dle „původu“ navrátilců, konkrétně na západní a východní. U východní se jedná především o pokračování procesů, které byly organizovány československou vládou po skončení druhé světové války z tradičních krajských komunit, s výjimkou státem organizovaných programů (viz níže). V případě západní reemigrace šlo zejména o politické uprchlíky z období socialismu (Nešpor 2002: 54). Navrátilce ze západu je poměrně složité definovat a popisovat jako skupinu, jednalo se o osoby nejrůznějších povolání a tedy i odlišného sociálního i ekonomického statusu. Podstatná část z nich přichází v letech 1991 až 1994, zejména z Německa, USA, Kanady, Švýcarska a Rakouska (Nešpor 2002: 57).

Příchod krajanů z tradičních českých komunit, vzniklých většinou v 19. století, zejména v oblastech východně a jihovýchodně od českých hranic, probíhal na zcela jiném pozadí. V souvislosti s následky černobylské jaderné katastrofy (duben 1986) spustila československá vláda roku 1991 humanitární akce na podporu českých obcí v postiženém regionu na území Ukrajiny a Běloruska (Korostenski, Pána 2011: 86-93). Součástí tohoto programu, který byl ukončen roku 1993, byla i možnost přestěhování do Československa (následně od roku 1993 do Česka). Právě na tento zásadní bod programu pomoci čekala velká část místní české komunity, která již v předchozích letech

odmítala nabídky na přestěhování do jiných částí Sovětského svazu a vroucně očekávala vhodnou příležitost na přesídlení do původní vlasti svých předků (Venclů 2010: 29). V rámci řízené humanitární akce bylo do roku 1993 zpět do historické vlasti přesídleno 1 812 osob. Po vypršení programu však nadále přicházeli další příbuzní, kteří už ovšem museli projít standardní procedurou jako kterýkoli cizinec přicházející na území České republiky (Korostenski, Pána 2011: 86-93).

Zatím poslední státem organizovaná hromadná přesídlovací akce s názvem *Návrat domů* proběhla v letech 1995-2001 a týkala se krajanů z Kazachstánu. V první fázi projektu bylo přesídleno 786 osob (Hrozínek 2009: 32). Jelikož kompetentní orgány státní správy a přidružených organizací, které na projektu pracovaly, nestihly vyřídit veškeré žádosti krajanů a jejich rodinných příslušníků, byl program následně prodloužen až do roku 2007. Během této závěrečné fáze projektu bylo přemístěno dalších 157 osob (Hrozínek 2009: 32). Na základě smlouvy s *Ministerstvem vnitra České republiky* byla organizací a přesunem pověřena společnost *Člověk v tísni*. Hlavními důvody k přesídlení byly zejména neutěšené socioekonomické poměry v Kazachstánu související s rozpadem SSSR, vrůstající nacionalistické tendence a s tím spojené migrační pohyby po celé zemi. Odvahu krajanům dodala ale až podobná přesídlovací akce pro Čechy z Ukrajiny a Běloruska (Hrozínek 2009: 32-33).

V případě Rumunska byla situace zcela odlišná. Na rozdíl od výše uvedených přesídlovacích akcí nebyl návrat etnických Čechů z Rumunska garantován žádnou mezinárodní smlouvou. Tyto osoby musely v případě návratu projít naprosto totožnou procedurou a splnit stejné zákonné podmínky pro získání některého z typů pobytu či občanství jako kterýkoli jiný cizinec (Nešpor 2002: 19). Právním ukotvením a procesem získávání trvalého pobytu a občanství u osob s *Potvrzením o příslušnosti k české krajské komunitě v zahraničí* je blíže pojednáno v kapitole 5. V rámci této kapitoly je ale nutno podotknout, že v první polovině 90. let žádný z příslušných orgánů státní správy nepřihlížel k tomu, zda má žadatel o státní občanství či některý z typů pobytů doložitelné české předky či nikoliv. Krajané z Rumunska museli podstoupit proces vyvázání z rumunského státního občanství a projít si obvyklými procedurami, včetně pobytu v objektech *Správy uprchlických zařízení Ministerstva vnitra* (Nešpor 2002: 55-56). Samotný odchod z původní domoviny probíhal velmi podobně jako v druhé polovině 40. let, tedy v době poválečných reemigrací. Lidé prodali většinu svého majetku a do Československa/Česka přišli jen se skromným vybavením (Korostenski, Pána 2011: 95).

Motivace rumunské komunity Čechů byla zcela jednoznačná, na rozdíl od krajanů z Ukrajiny a Běloruska, u nichž byly ve většině případů zásadní zejména zdravotní důvody, u žadatelů z Rumunska se jednalo o snahu zvýšení životní úrovně a zlepšení kvality života (Blešová 2007: 14). Transfer do tuzemska si museli rovněž zařídit sami. Při příjezdu do Československa (později Česka) využívali, zejména z počátku, velmi často kontaktů a pomoci příbuzných a přátel, kteří se do země přestěhovali v rámci přesídlovacích akcí po druhé světové válce nebo později. Není proto divu, že zvláště v počátečním období se většina usazuje v jejich blízkosti (Blešová 2007: 17). Těchto existujících sítí nejvíce využívali převážně mladí lidé krátce po ukončení školy, kdy se vydali za příbuznými do Čech s vidinou velkého výdělků, výsledky těchto očekávání byly rozličné a ne vždy se shodovaly s původními představami (Secká 1996: 102). Tato praxe de facto kopíruje principy „teorie migračních sítí“, o čemž je blíže pojednáno v kapitole 1 věnující se teorii migračního procesu.

4. Pomoc a zájem o krajské komunity ze strany České republiky

Ačkoli krajská problematika z pohledu Česka nepředstavuje tak závažné a důležité vnitropolitické téma jako v případě například Maďarska, Ruska, Srbska nebo třeba Polska, jež mají v zahraničí velmi početné krajské komunity, ani Češi na své krajany nezapomínají (aneb tzv. „Zemanova iniciativa viz kapitola 5). V současné době se mimo vlastní republiku hlásí k českému původu zhruba dva milióny osob. Ve většině případů se jedná již o několikátou generaci potomků původních vystěhovalců, kteří již česky prakticky nemluví, ale nadále si uvědomují svůj původ a snaží se uchovávat sounáležitost s vlastí svých předků (Eisenbruk 2009: 9). Tyto osoby v mnoha případech mohou tvořit jakýsi most k šíření české kultury a tvorbě nových kontaktů mezi Českem a dalšími státy a regiony světa.

Do poloviny 90. let 20. století nebyl ze strany České republiky patrný žádný výraznější zájem o problematiku krajanů, krajských komunit a spolků v zahraničí. Po roce 1995 se ale situace změnila a otázkami zachování českého kulturního dědictví, na

něž se zaměřují krajanské komunity v zahraničí, se mimo kompetentní české vládní úřady začaly zabývat i některé nevládní organizace.

V dnešní době existuje v Česku i mimo ně nespočet různých spolků, organizací či center, která se zabývají krajanskou problematikou v oblastech politické, kulturní, ekonomické či společenské. Kromě *Ministerstva zahraničních věcí České republiky* (dále jen MZV) se jedná na vládní úrovni o *Stálou komisi Senátu Parlamentu České republiky pro krajany žijící v zahraničí*, kterou vede již několik let senátor a jeden z předních domácích odborníků na krajanské záležitosti senátor Tomáš Grulich. Poradním sborem komise je pak *Konzultativní rada krajanů* vedená doktorem Martinem Janem Stránským (web 1). Podobný orgán funguje i v *Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky*. Těmito otázkami se zabývá předně *Podvýbor pro styk s krajany*, který je součástí *Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny ČR*. Předsedou tohoto podvýboru je profesor Rom Kostřica (web 2). Mezi dalšími významnými institucemi zabývajících se dlouhodobě českým vystěhovalectvím, exilem a Čechy žijícími v zahraničí je nutno zmínit *Československý ústav zahraniční*, *Muzeum československého exilu v Brně* či *Etnologický ústav Akademie věd ČR* a další orgány státní správy, jichž se krajanská problematika okrajově rovněž týká (viz níže) (Eisenbruk 2009: 10).

V prvním programovém období, tj. v letech 1996-2001, kdy byla spuštěna podpora českých komunit v zahraničí, byly krajanské spolky a jejich záměry dotovány formou rozvojových projektů. Tento model podpory však kritizovala *Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj* (OECD), a tak Česko v dalších letech přechází na již osvědčený způsob pomoci, praktikovaný v jiných zemích, a to formou peněžních darů (Eisenbruk 2009: 9).

Činnost krajanských spolků je podporována *Vládou České republiky* prostřednictvím *Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí*. Tento rozsáhlý projekt je uskutečňován v gesci několika resortů (MZV, *Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy* a částečně *Ministerstva zdravotnictví*), a to vždy v pětiletých cyklech (Kázecký 2014: 75). V rámci prvního cyklu v letech 2006-2010 byl kladen důraz zejména na opravu a údržbu krajanských objektů. Druhý cyklus probíhající v letech 2011 až 2015 se soustřeďuje především na výuku českého jazyka, zachování českého povědomí u nejmladší generace a zájem je oproti dřívějšímu směřován také k novým komunitám vzniklým v posledních 25 letech především v západní Evropě, Austrálii či na Novém Zélandu (Kázecký 2014: 75).

Velká pozornost je zahraničním Čechům věnována i ze strany médií. Značná část krajských komunit pravidelně publikuje vlastní tiskoviny, jedná se zpravidla o měsíčníky či čtvrtletníky. Na národní úrovni pak již od roku 1991 vychází časopis *Český dialog* publikovaný v internetové i tištěné podobě (Krupička 2009: 45). Druhým, v pořadí nejdůležitějším časopisem, jsou pak *České listy* vycházející s podporou MZV, v současné době však již jen v internetové podobě (Krupička 2009: 45). Nejvýznamnější rozhlasovou stanicí zprostředkovávající informace Čechům v zahraničí je *Český rozhlas - Rádio Praha*, zahraniční vysílání *Českého rozhlasu*, fungující již od roku 1936. V samotném Banátu existují jedna srbská a dvě rumunské rozhlasové stanice zprostředkovávající vysílání v českém jazyce, konkrétně se jedná o *Rumunský rozhlas Temešvár*, *Rádio Resita* (Rumunsko) a *Radio Bela Crkva* (Srbsko) (Krupička 2009: 45-47). Nejobsáhlejším informačním webovým portálem pro krajany jsou pak internetové stránky *www.krajane.net*, jež od roku 1994 provozuje *Rádio Praha* (Krupička 2009: 45).

4.1. Pracoviště MZV ČR pro krajské záležitosti

Krajskou problematiku má primárně v agendě MZV a jím zřízené *Pracoviště MZV ČR pro krajské záležitosti* (dále jen „pracoviště“).¹ Agendu a prostředky na pomoc a podporu krajanů v zahraničí v počátečních letech 1990-1992 zpracovávalo *Středisko pro nevládní styky* (SNS), na jehož práci v letech 1993-1997 navazoval *Odbor pro krajské a nevládní styky* (OKNS) a oddělení v *Odboru pro krajské a kulturní vztahy* (OKKV) v letech 1997-2007. Od roku 2008 funguje na MZV samostatné oddělení, jímž je právě již zmiňované „pracoviště“, které bylo v průběhu let přesouváno do několika sekcí a oddělení, od 15. září roku 2014 je součástí Sekce analyticko-komunikační (web 1). Jedním ze základních úkolů tohoto „pracoviště“ je v první řadě evidence krajských spolků v zahraničí a společností přátel ČR. Mimoto je věnována pozornost i dalším podobným organizacím, jako jsou například obchodní komory spjaté s ČR, honorární konzuláty vedené krajany, vydavatelství publikující v českém jazyce, české školské instituce, muzea, knihkupectví a další. Veškeré tyto informace jsou evidovány a pravidelně aktualizovány na internetových stránkách sekce v přehledné databázi (Kázecký 2014: 75).

¹ „Pracoviště“ sídlí v Praze na Hradčanském náměstí v budově Toskánského paláce. Od 15. října 2013 zastává funkci zvláštního zmocněnce pro krajské záležitosti JUDr. Karel Kühnl (web 1).

Dalším neméně významným úkolem je finanční podpora krajských spolků a konkrétních projektů organizací ve vztahu k Česku. Finanční příspěvky jsou poskytovány zaevidovaným krajským spolkům formou daru a to vždy s ohledem na využití a vyúčtování takto poskytnutých financí z let minulých (Eisenbruk 2010: 36-40). Takto poskytnuté prostředky jsou uvolňovány na základě vládního programu podpory českého kulturního dědictví, jak již bylo zmiňováno výše (Eisenbruk 2010: 36-40). Zásadní část prostředků je využívána na podporu českých škol, budování knihoven, na české kulturní a folklórní festivaly, publikování krajských časopisů či jiných spolkových tiskovin, výuku češtiny mimo oficiální školské instituce, shromažďování archivních materiálů či mimořádné krajské akce, jako jsou výstavy, hudební a taneční vystoupení, besídky českých dětí a další kulturní události (Eisenbruk 2009: 12).

Mimo tento ústřední orgán krajské péče se na spolkových projektech v jednotlivých zemích podílejí i velvyslanectví a konzuláty, jedná se především o věcné dary typu školních potřeb, vybavení pro zájmové kroužky a podobně. Nelze opomenout ani podporu *Československého ústavu zahraničního*, který se v některých teritoriích podílí zejména na dovybavení krajských škol. Některé zastupitelské úřady (dále jen „ZÚ“) spravují vlastní knihovny a videotéky, samozřejmostí ze strany těchto úřadů je pak udržování kontaktu s místními českými komunitami, zasílání pozvánek na kulturní a společenské akce; na druhou stranu se počítá se zvaním pracovníků „ZÚ“ na akce pořádané krajany (Eisenbruk 2009: 12).

Velmi důležitou kapitolou práce „pracoviště“, zejména pro krajany z východní a jihovýchodní Evropy, je vystavování dokumentu *Potvrzení o příslušnosti k české krajské komunitě v zahraničí*, jenž je vydáván samotným zvláštním zmocněncem na základě žádosti dotyčné osoby a doložení českého původu listinnými doklady (vzor žádosti o tento dokument v příloze 4). V případě předložení žádosti o trvalý pobyt na území Česka je pak tento dokument brán v potaz (více o tomto tématu v kapitole 5) (Eisenbruk 2009: 14).

V samotném Rumunsku v současné době působí několik krajských spolků, které jsou evidovány a podporovány tímto „pracovištěm“, jejich spolková činnost a funkce se poměrně liší. V první řadě se jedná o *Demokratický svaz Slováků a Čechů v Rumunsku* (dále jen DSSČR), který je stěžejní krajskou organizací zahrnující mnohé lokální pobočky po celém Rumunsku a který je rovněž ze strany MZV podporován nejvíce (viz níže tabulka 2 a 3). Svaz vznikl v roce 1990 s prvotním záměrem zastupovat

a hájit zájmy české a slovenské menšiny v zemi (Kokaisl a kol. 2009: 19). Dne 28. dubna 2007 byl DSSČR přiznán status neziskové organizace hájící zájmy a práva české a slovenské menšiny v zemi. Češi a Slováci mají skrze tento spolek svého zástupce i v rumunském parlamentu. Financování spolku je zajištěno především příspěvky ze státního rozpočtu Rumunska, peněžními dary z Česka a Slovenska a v neposlední řadě rovněž pravidelnými členskými příspěvky (Kokaisl a kol. 2009: 19). V současné době se na některých aktivitách DSSČR finančně podílí rovněž Evropská unie. Veškeré místní pobočky svazu v regionu českých obcí v Banátu spadají do jihobanátské oblasti a dále pod centrálu v Nové Moldavě (Kokaisl a kol. 2009: 19). K dnešnímu dni má DSSČR v Rumunsku celkově 17 poboček s ústředím ve městě Nadlak, centru slovenské komunity v Rumunsku (web 1).

Tab. 2: Peněžní dary Ministerstva zahraničních věcí ČR rumunským krajským spolkům schválené pro 2013

příjemce peněžního daru	částka (v českých korunách)
DSSČR – celospolkové projekty	115 000
DSSČR Gerník	140 000
DSSČR Rovensko	90 000
DSSČR Svatá Helena	50 000

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/financni_podpora/penezni_dary_do_zahranici/zadost_o_penezni_dar_na_rok_2014.html [2015-02-24]

Poznámky: DSSČR – Demokratický svaz Slováků a Čechů v Rumunsku

Tab. 3: Peněžní dary Ministerstva zahraničních věcí ČR rumunským krajským spolkům schválené pro 2014

příjemce peněžního daru	částka (v českých korunách)
DSSČR Gerník	110 000
DSSČR Eibenthál	50 000
DSSČR Svatá Helena	59 000

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/financni_podpora/penezni_dary_do_zahranici/penezni_dary_v_roce_2014.html [2015-02-24]

Poznámky: DSSČR – Demokratický svaz Slováků a Čechů v Rumunsku

K dalším stěžejním úkolům „pracoviště“ patří udržování českého jazykového a kulturního povědomí mezi krajany, což je uskutečňováno několika způsoby. Jde především o čtyřtýdenní jazykový kurz pro krajany v Dobrušce, který pravidelně navštěvují i Češi z Rumunska, dále pak semestrální studijní pobyty na *Univerzitě Karlově v Praze* (Kázecký 2014: 75). Oba výše jmenované programy jsou realizovány za přispění *Domu zahraniční spolupráce* (dále jen „DZS“), příspěvkové organizace *Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy*, na základě usnesení vlády České republiky č. 262/2010 o pokračování *Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí na léta 2011 až 2015*, ve znění usnesení vlády č. 414/2012 (web 3). V rámci tohoto usnesení, opět ve spolupráci s „DZS“, jsou dále každoročně pořádány dvoutýdenní kurzy metodiky českého jazyka, které jsou primárně určeny pro učitele češtiny jako cizího jazyka a bohemisty (Eisenbruk 2009: 13). Nejnovějším společným počinem výše jmenovaných organizací je hostování lektorů českého jazyka a literatury na zahraničních univerzitách a vysílání učitelů k českým krajanským komunitám. V současné době působí čeští lektoři celkově na 46 zahraničních lektorátech v 25 zemích světa a 13 českých učitelů u krajanských komunit, a to opět v souvislosti s výše zmíněným *Programem podpory českého kulturního dědictví v zahraničí* (web 3).

Čeští učitelé jsou pravidelně vysíláni i k tradičním krajanským komunitám z 19. století v Chorvatsku, Srbsku, Rusku, na Ukrajině, v Rumunsku a také například do Brazílie, Argentiny, USA či Austrálie (web 3).

V souvislosti se stále se snižujícími počty žáků českých škol v rumunském Banátu působí oproti předchozím letům v místních školách ve školním roce 2014/2015 již jen dva čeští učitelé; jsou jimi pan Petr Skořepa zajišťující výuku češtiny v obcích Svatá Helena, Gerník a Nová Moldova a paní Kateřina Rohálová v Eibenthálu (web 4).

4.2. Člověk v tísní

Společnost *Člověk v tísní* je nevládní nezisková organizace, která funguje již od května roku 1992 a postupem času se stala jednou z největších a nejrespektovanějších organizací svého typu ve střední Evropě. Postupně se etablovala zejména jako humanitární organizace, jejímž hlavním cílem je akutní pomoc v krizových oblastech,

dlouhodobá rozvojová spolupráce, podpora lidských práv a vzdělávání a pomoc lidem žijícím v sociálním vyloučení (web 6).

V regionu českých vesnic v rumunském Banátu působí *Člověk v tísní* již od roku 1994 s vlastním projektem asistenční pomoci krajanské komunitě (web 6). Zpočátku byla pozornost zaměřena hlavně na rekonstrukci přístupových komunikací k jednotlivým vesnicím, opravu místních českých škol a dalších veřejných budov. V další fázi byl zájem orientován na rozvoj šetrného cestovního ruchu a rozvoj podnikatelských aktivit (web 6). Celý projekt hospodařil dle poslední vydané závěrečné zprávy v roce 2012 s částkou 143 000 korun českých, podstatná část financí byla získána formou finančního daru od MZV, na zbylou sumu se pak složily právnické i fyzické osoby (Závěrečná zpráva projektu asistenční pomoci krajanské komunitě v Banátu 2013: 2).

Koordinátorem tohoto projektu je Ivo Dokoupil, samotná pomoc je pak realizována v následujících oblastech (Závěrečná zpráva projektu asistenční pomoci krajanské komunitě v Banátu 2013: 1-7):

a) Agroturistika – rozvoj cestovního ruchu

- prezentace turistické destinace Banát na veletrzích v Brně a v Olomouci
- aktualizace informací na nástěnkách zapojených obcí
- školení ubytovávajících osob
- provoz turistického informačního centra
- kontrola, oprava a obnova turistického značení *Klubu českých turistů*
- vyznačení nové turistické trasy mezi obcemi Bígr a Šumice
- podpora a rozvoj hipoturistiky
- tisk a distribuce propagačních letáků „Banát – romantická dovolená u krajanů“
- tisk a distribuce etiket k označení krajany vyrobených potravin
- sběr, pěstování a následná propagace prodeje zde rostoucích bylin
- provoz a aktualizace databáze ubytovávajících a rovněž informací pro turisty na internetových stránkách www.banat.cz

b) Podpora podnikatelských aktivit

- poskytování informací a jejich aktualizace na internetových stránkách www.banat.cz/podnikani.htm
- poskytnutí a šíření informací o nutnosti legalizace ubytování v místních domácnostech

Mimo výše uvedené oblasti se organizace spolupodílí na zlepšení sociální a zdravotní péče, na komunikaci s médii, pořádání výstav fotografií na území Česka a v neposlední řadě také na organizaci *Festivalu Banát*, který každým rokem navštíví několik desítek českých umělců, hudebních skupin a zároveň stovky hostů z Česka (Závěrečná zpráva projektu asistenční pomoci krajské komunitě v Banátu 2013: 1-7).

4.3. Další organizace zabývající se krajany

Česká škola bez hranic

Myšlenka *České školy bez hranic* vznikla v Paříži roku 2003. Hlavním důvodem byla snaha krajanů žijících v zahraničí a rodičů bilingvních dětí zajistit potomkům výuku českého jazyka či prohloubení jeho znalosti a také styk s českým prostředím a kulturou. Koncept se rychle ujal, začal se šířit v Evropě a postupem času i mimo ni. V současné době funguje devět takovýchto plnohodnotných institucí a dalších 31 spolků po celém světě, které s ústředím organizace spolupracují a poskytují rovněž výuku českého jazyka a reálií, i když jen v omezené formě (web 5).

Česká škola bez hranic je nezisková organizace se sídlem centrály v Praze. Činnost škol je financována především z příspěvků rodičů a sponzorských darů. V rámci *Vládního usnesení o zachování kulturního dědictví v zahraničí* na provoz finančně dále přispívají i útvary MZV a *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*. Po nefinanční stránce se podílí i místní zastupitelské úřady nebo *Česká centra*, například poskytnutím prostor k výuce. Na území Rumunska v současné době žádná pobočka tohoto projektu neexistuje, i když se v minulosti objevily snahy o její otevření v Bukurešti (Slavíková-Boucher 2011: 86).

Etnologický ústav AV ČR

V rámci studia krajanských komunit nelze opomenout dlouhodobý zájem a bádání *Etnologického ústavu AV ČR*, který se touto problematikou zabývá již od 19. století. Právě díky činnosti této instituce a jejích pracovníků máme v dnešní době detailní poznatky z oblasti vzniku, historie a života krajanů v Rumunsku. V 50. letech 20. století se zájem tohoto ústavu výrazně rozšířil v souvislosti s reemigrací krajanů zpět do země předků. Získané informace byly a jsou pravidelně publikovány v časopise *Český lid* založeném již roku 1891. V 70. a 80. letech 20. století se touto problematikou začala zabývat i další zařízení, jmenovitě *Ústav etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze* a *Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity v Brně* (Uherek, Valášková 2009: 32-35).

Sdružení S, o.s.

Občanské sdružení navazuje na tradici podpory a občasných sponzorských darů ze strany jazykové školy Glossa, jež se odehrávala především v letech 2002-2004 (web 7). Značně oblíbené byly sdružením zajišťované kurzy anglického jazyka v obci Svatá Helena za účasti odborných lektorů z Česka. Jazyková škola do regionu opakovaně vysílala učitele cizích jazyků a učebny místních škol dovybavila chybějícím materiálem, jako jsou: učebnice cizích jazyků, hudební nástroje, mikroskopy, tiskárny a mnohé další. (web 7). Se sdružením dlouhodobě spolupracuje *Starokatolická církev v České republice*, hlavní snahou organizace je v dnešní době především získávání sponzorů a dobrovolných dárců (web 7).

Partnerské obce v Česku

Hlavní myšlenkou tohoto projektu bylo vytvoření dlouhodobých nevládních styků mezi krajanskými vesnicemi v Banátu a obcemi v Česku. Díky tomu vznikla roku 1995 spolupráce mezi banátským Rovenskem a Zábřehem na Moravě. Konkrétními projevy spolupráce v minulosti byla zejména vzájemná výpomoc při rekonstrukci obecního majetku, výměny mládeže formou letních táborů nebo návštěv místních domácností (Svoboda, Dokoupil 2002: 140).

5. Reemigrační politika a právní ustanovení týkající se krajanů a srovnání se zahraničím

Prakticky ihned po vzniku první Československé republiky se krajanická politika a snahy o ochranu vystěhovalců ocitly v zorném poli zájmu vlády a dalších kompetentních úřadů. Jako konkrétní příklad nutno uvést především zákon o vystěhovalectví z roku 1922 (č. 71/1922 Sb.), který byl pro danou problematiku stěžejní. Hlavním přínosem uvedené zákonné úpravy bylo především to, že odchod jedince z republiky neměl za následek automatickou ztrátu státního občanství a krajané začali být vnímáni zároveň jako spojenci při řešení ekonomických a politických otázek i jako prostředníci dialogu se zahraničím (Baršová 2014: 88).

5.1. Změny přístupu státu k českým komunitám v zahraničí v době socialismu a po roce 1989

V roce 1948 se díky *Všeobecné deklaraci lidských práv* staly odchody a návraty do vlasti a s tím spojené otázky státního občanství mezinárodně schválenou normou. V podmínkách poválečného obnoveného Československa však začalo prakticky okamžitě docházet k hrubému porušování těchto pravidel vlivem nevybíravé politiky komunistického režimu. K vyřešení způsobených nespravedlností v oblasti občanství mělo posloužit několik zákonů, které byly přijaty nedlouho po obnovení demokratického režimu v zemi. Jednalo se tak především o zákon č. 119/1990 Sb. o soudní rehabilitaci, zákon č. 88/1990 Sb., jenž mění a doplňuje předpisy o nabývání a pozbývání československého státního občanství a v neposlední řadě zákon č. 193/1999 Sb., týkající se státního občanství některých bývalých československých občanů (Baršová 2014: 88).

V době socialismu byla krajanická problematika a zákonná opatření s ní spojená prakticky ve všech státech „východního bloku“ zatlačena do pozadí. Státní úřady se snažily ve svém přístupu ke krajanům oddělit staré komunity, vzešlé ze sociálně ekonomické migrace v 19. a na počátku 20. století, a ty novodobé vzniklé politickou emigrací po druhé světové válce, zapříčiněné nástupem komunistického režimu. Odlišovat a aplikovat tento přístup v praxi však bylo velmi obtížné (Halász 2014: 122). Na druhou stranu nutno dodat, že čelní představitelé socialistických zemí si moc dobře

uvědomovali možný potenciál krajanských komunit a spolků v zahraničí a snažili se vyhledat a spolupracovat zejména s těmi, které byli k „lidovému zřízení“ vstřícné a otevřené. Namátkou se jednalo například o *Maticu slovenskou* či spolek *Polonia*, vzniklý v Polsku v roce 1955 (Halász 2014: 122).

Po roce 1989 se vláda a příslušné státní orgány musely vypořádat se zcela novou situací vzniklou otevřením hranic a přeshraniční migrací. Potřebné zákonné úpravy byly přijaty se zpožděním v situaci, kdy tato mobilita osob reálně probíhala zcela přirozeně. Podobně na tom byla i ustanovení a pravidla týkající se reemigrantů, jejichž situace byla přece jen o něco odlišná ve srovnání s ostatními cizinci přicházejícími na naše území (Brouček 2014: 14). Zejména s krajany vracujícími se ze západních demokratických zemí se pojila mnohá očekávání. Politické elity očekávaly, že tito jedinci s sebou přinesou kapitál, podnikavost, investice a svobodné kapitalistické myšlenky. Nezávisle na navrátilcích se rovněž očekávalo, že osoby setrvávající v zahraničí budou alespoň lobovat a vytvářet manévrovací prostor v zájmu své původní vlasti. Většinová populace však byla k těmto osobám o dost skeptičtější (Halász 2013: 54).

Očekávání krajanských komunit však po roce 1989 zdaleka nebyla naplněna. Otázkou zůstává, zda jejich naplnění a docílení všeobecné spokojenosti je vůbec možné. Velké rozdíly v pohledu na danou situaci totiž existují nejen mezi „západními“ politickými emigranty a „východními“ tradičními komunitami, ale i uvnitř jednotlivých krajanských společenství (Eisenbruk 2009: 14). Ve srovnání s okolními zeměmi a dalšími státy bývalého „východního bloku“ existovalo v tehdejší Československu jakési právní vakuum. Tento stav nelibě nesli především krajané, kteří uvažovali o přestěhování a trvalém usídlení v Československu (následně po roce 1993 Česku). Pro tyto jedince zde nebyl žádný zákon či přesně vymezený postup, jímž by se měli řídit, tedy mimo státem řízené přesídlovací akce, které se ovšem týkaly jen vybrané části krajanů z geograficky předem specifikované oblasti či státu (viz kapitola 3) (Scholl-Schneider 2014: 196-197).

5.2. Zákonné úpravy související s reemigranty, jejich nedostatky a zvýhodnění vůči ostatním jedincům nečeského původu

Již od počátku 90. let 20. století se uvažovalo o přijetí takových zákonů, jež by vyjasnily postavení krajanů, a především pak jejich zvýhodnění ve srovnání s jinými cizinci pobývajícími na našem území. Tyto právní normy měly upravovat zejména možnost přesídlení a pobytu, pracovní povolení, možnost studia v tuzemsku, koupě nemovitosti či vstupního víza do České republiky (Bratinková 2011: 69). Potřeba přijetí tzv. „krajanského zákona“, který by vyjasnil a upravoval postavení krajanů, zazněla oficiálně v rámci *Týdne zahraničních Čechů* v roce 1998. Požadavky na jeho přijetí byly opakovaně předkládány *Stálé komisi Senátu Parlamentu České republiky pro krajany žijící v zahraničí* jednotlivými zahraničními českými spolky a především pak těmi z území Ukrajiny, Srbska, Rumunska, Polska a Chorvatska (Bratinková 2011: 69).

V souvislosti se vstupem České republiky a dalších devíti zemí do Evropské unie v roce 2004 byly mnohé obtíže krajanů částečně vyřešeny. Poté, co odpadla řada administrativních překážek a dalších obtížností, došlo k výraznému vzestupu imigrace nejen krajanů, ale i dalších cizinců do jednotlivých českých regionů, především pak do Prahy (Nadler 2014: 24-25). Přijetí krajanského zákona je ale stále žádoucí, a to hlavně kvůli vyjasnění postoje státu vůči Čechům ve státech, které nejsou členy Evropské unie. Dalším důležitým aspektem tohoto zákona by pak bylo projevení zájmu a přízně České republiky vůči krajanům a vnímání těchto komunit jako integrální součásti českého státu a národa (Bratinková 2011: 70).

Dalo by se říct, že mezi Čechy v zahraničí, případně jejich potomky, a samostatnou Českou republikou funguje v rámci práva jen jednostranný vztah. Zatímco krajané nemají vůči vlasti prakticky žádná práva ani povinnosti, samotný český stát tyto závazky má, minimálně morální. Mezinárodní *Rámcová úmluva o ochraně menšin*, jejímž signatářem je i Česká republika, ukládá státu povinnost přistupovat ke všem menšinám nacházejícím se na jeho území stejně a chovat se tím pádem nediskriminačně (Grulich 2009: 18). Dle judikatury *Evropského soudu pro lidská práva* odlišné zacházení a nestejný přístup k určité identifikovatelné skupině osob, jako jsou právě například krajané, nejsou zakázány, a nemusí se tedy jednat o jinak zakázanou diskriminaci a zvýhodňování určité části populace. K takovému odlišnému jednání však musí existovat

objektivní důvody s jasně opodstatněným cílem, což krajanská politika nejen Česka, ale i dalších států bezpochyby je (Grulich 2009: 19).

K podobnému závěru dospěla i *Evropská komise pro demokracii pomocí práva* (známá spíše pod názvem *Benátská komise*), která na základě žádosti ze dne 21. ledna 2001, již předložil tehdejší rumunský ministr zahraničí v reakci na krajanské zákony Maďarska, provedla rozsáhlou srovnávací analýzu veškerých zákonů, týkající se krajanské problematiky, ve všech evropských státech s krajanským zákonem v Maďarsku a následně je porovnávala se základními lidskými právy (Grulich 2009: 18-19). Komise pak došla k závěru, že určité zvýhodnění osob na základě národnosti či etnické příslušnosti nemusí nutně znamenat diskriminaci dalších skupin obyvatelstva. Výše uvedené aspekty (národnost a etnická příslušnost) mohou být kritériem k získání určitých výhod, a to především s cílem udržení národního povědomí, rozvoje vztahů mezi krajanskou komunitou a mateřskou zemí či podpory kultury. V konkrétní rovině se pak jedná o takové výhody jako usnadněné získání státního občanství a různých forem pobytu, vzdělání a stipendií poskytovaných v studijních programech souvisejících s kulturou, reáliemi a jazykem původní vlasti a podobně (Grulich 2009: 18-19). Těmito otázkami se zabývaly i další instituce, některé z nich ovšem dospěly k naprosto opačnému stanovisku. Stalo se tak například v případě *Výboru Spojených národů pro lidská práva*, který došel k závěru, že pokud jde o odlišné zacházení s jasně identifikovatelnou skupinou občanů, jakými jsou právě i krajané, nežli je zacházeno s odlišnou skupinou obyvatel ve stejné situaci, jde jednoznačně o diskriminaci. V další fázi jsou rozebrány důvody tohoto postoje, jimiž není pouze prevence diskriminace určité skupiny obyvatel, ale rovněž prevence vzniku ohnisek sporů mezi jednotlivými vrstvami obyvatel (Grulich 2009: 18).

Krajanům a návratové migraci se v České republice věnuje velké množství vládních a nevládních institucí v čele s „MZV“ (viz kapitola 4). Do celého legislativního procesu však zasahují i další organizace a orgány státní správy, stejně tak i výzkumné a vědecké instituce, úřady práce, občanská sdružení/spolky či personální agentury (Schroth 2014: 67). V současné době před námi leží několik otevřených problémů a nejasností, které jsou důsledkem neexistence krajanského zákona a návratového režimu pro reemigranty. Mimo schválené a uskutečněné humanitární akce a státem řízené přesuny Čechů z geograficky omezené oblasti nutno dodat, že celý legislativní proces je stále ve fázi zrodu, a to již od počátku 90. let. Přitom v této sféře lze vysledovat spíše

plané přísliby a úvahy, než konkrétní kroky, které by vedly ke komplexnímu vyjasnění celé problematiky (Brouček 2014: 20). Ve srovnání s okolními zeměmi, se státy Visegrádské skupiny i se zeměpisně rozsáhlejším regionem postsocialistických států je Česká republika jediným státem, jehož ústava neobsahuje ani zmínku o české diaspoře v zahraničí. Tento fakt ještě nemusí nutně znamenat nefunkční či dokonce neexistující krajanskou péči a nezájem o Čechy v zahraničí. Spíše poukazuje na skutečnost, že krajanská problematika není pro českou společnost a její politické představitele tak ožehavým tématem jako v případě ostatních států regionu (Halász 2013: 58).

Krátkodobá migrace a zvýšená mobilita občanů členských zemí Evropské unie, včetně Česka, vyvolává celou řadu nových otázek, se kterými jsme se dříve v podstatě nesetkali, či alespoň ne v takové míře. Mezi ne zcela vyjasněné záležitosti patří například možnost občanů se státním občanstvím dané země, žijících v zahraničí, účastnit se voleb. V této věci dospěly nejdále Itálie, Francie či Chorvatsko, jejichž parlamenty mají vlastní poslance zastupující krajanské komunity v zahraničí (Kalinová 2012: 1-2). Co se týká samotných osob vracejících se po dlouhodobém pobytu v zahraničí (de facto se netýká mého zkoumaného vzorku zahraničních krajanů, kteří naopak do Česka přijíždějí ze země, kde se narodili) do své původní vlasti, velmi dobře se v zahraničí osvědčil tzv. *One-stop shop*, nabízející klientům veškeré informace spojené s návratem, jako jsou registrace k sociálnímu a zdravotnímu pojištění, možnost čerpání sociálních dávek, přihlášení na úřad práce, rekvalifikační kurzy a mnohé další (Schroth 2014: 68). V dnešní době je samozřejmě jedním z nejdůležitějších zdrojů informací internet. V současné situaci však neexistuje jednotný webový portál, který by krajanům a dalším navrátilcům z ciziny poskytoval veškeré praktické informace týkající se návratu do Česka. Instrukce a poradenský servis jsou rozdrobeny do webových portálů několika institucí, konkrétně stránky *Ministerstva práce a sociálních věcí*, *Ministerstva zahraničních věcí* či *Evropské služby zaměstnanosti EURES* (Schroth 2014: 68). V souvislosti s výsledky projektu *Regions benefiting from returning migrants* (zkráceně *Re-turn*), který v letech 2011 až 2014 realizovalo sedm středoevropských zemí, došlo k zjištění následujících skutečností, jež by navrátilci po příjezdu zpět do tuzemska nejvíce uvítali, jednalo se v první řadě o níže uvedené body (Bařtipánová 2014: 70):

- možnost získání veškerých potřebných informací souvisejících s návratem na jednom místě

- společný rámcový systém uznávání zahraničních pracovních zkušeností, dosaženého vzdělání, kurzů a jiných dovedností získaných v zahraničí
- propojené systémy sociálního a zdravotního pojištění, daňových přiznání, čerpání dávek a podobně.

Výše uvedené body potvrzují i další výzkumy. Problémem je zejména ta skutečnost, že celý systém týkající se uvedených bodů není plně harmonizován ani v rámci Evropské unie (Schroth 2014: 66-67).

Samostatnou kapitolu pak v rámci návratového režimu u osob českého původu a jejich potomků představuje možnost získat státní občanství, které mimo práv, povinností a praktických dopadů na život jedince v sobě nese i klíčový a symbolický význam sounáležitosti ke konkrétnímu státu a společnosti. Nedořešené jsou především níže uvedené případy (Baršová 2014: 86-93):

- situace u osob, jež pozbyly státního občanství po 1. lednu 1993 v důsledku nabytí státního občanství jiného státu
- nabytí státního občanství potomky českých státních občanů
- podmínky a pravidla naturalizace širšího okruhu potomků českých občanů.

5.3. České krajské zákony

V dnešní době je právo opuštění vlasti a návratu do ní uznáno jako jedno z lidských práv jedince a na globální i na národní úrovni je ošetřeno několika prostředky. V souvislosti se zahraničními Čechy je velmi důležitá skutečnost, že od 1. ledna roku 2014 vstoupil v účinnost, po téměř desetiletém období příprav, nový zákon o státním občanství. Novinkou a zároveň výrazným přínosem pro krajanů je fakt, že se upouští od principu výhradně jednoho státního občanství a přiklání se k možnosti dvojího či vícečetného občanství, a to bez výjimky i v případě žadatelů z ciziny, kteří již nějaké státní občanství mají a získáním toho českého původní neztrácejí (Baršová 2014: 93).

Samotný krajský zákon v takové podobě, jak ho známe z ostatních států v středoevropském regionu a regionu bývalých socialistických zemí, Česká republika do

dnešní doby k dispozici nemá. Nejbližší k přijetí měl návrh krajaňského zákona v roce 2001; šlo o předlohu zpracovanou *Stálou komisí Senátu pro krajaňy žijící v zahraničí* a profesorem Alešem Gerlochem. Jako základ měl posloužit slovenský *Zákon o Slovácích žijících v zahraničí*, který se v následujících letech dočkal několika úprav (Bratinková 2014: 93). V Česku však návrh zákona postupem času upadl v zapomnění, i když některé dílčí oblasti byly v následujících letech upraveny jinými zákony či mezivládními dohodami. Jednalo se mimo jiné také o vyřešení nesrovnalostí v oblasti státního občanství po zániku Československa. Namátkou můžeme jmenovat například *Zákon o občanství pro bývalé občany České a Slovenské federativní republiky* z roku 1999 anebo zákony z let 1999 a 2003 týkající se zjednodušení nabytí občanství pro krajaňy přesídlené ze Slovenska na území Česka po rozdělení společného státu (Bratinková 2011: 70).

Do celého procesu, jenž má v konečném důsledku vliv na krajaňské komunity v zahraničí i na jednotlivce usilující o přesídlení do Česka, vstupuje a ovlivňuje jej celá řada zákonů, jejichž výčet by postačil na samostatnou publikaci. Jedním ze stěžejních dokumentů je pak *Koncepce integrace cizinců na území České republiky, jež původně vycházela ze Zásad koncepce integrace cizinců na území České republiky*, tedy z dokumentu legislativně spjatého s usnesením vlády č. 1266 z roku 2000. Jednotlivé body a pravidla jsou každoročně aktualizovány v souvislosti s neustále se měnícími podmínkami, přičemž touto revizí je pověřeno *Ministerstvo vnitra České republiky*. V dokumentu je věnována pozornost především následujícím bodům (Hrozínek 2009: 48-50):

- pobytový status
- vzdělání a znalost českého jazyka
- ekonomické zaopatření, zajištění zaměstnání a bydlení
- sociální zabezpečení (zdravotní a sociální péče)
- kultura, tradice a náboženství.

Vstupem Česka do Evropské unie v roce 2004 a následně i Rumunska roku 2007, jakož i dalších zemí, se mnoho byrokratických překážek značně zjednodušilo, a to i díky v mnoha oblastech jednotnému evropskému právu. Pro naše účely jsou stěžejní obzvláště tzv. koordinační nařízení v oblasti sociálního zabezpečení, která vstoupila v platnost dnem přistoupení. V konkrétní rovině se jedná hlavně o *Nařízení Evropského parlamentu a Rady Evropské unie č. 883/2004 ze dne 29. dubna 2004 o koordinaci*

systemů sociálního zabezpečení a poté rovněž Nařízení Evropského parlamentu a Rady Evropské unie č. 987/2009, které stanovuje jednotlivá prováděcí pravidla (Kropáčová 2014: 80). Tyto detailně vypracované dokumenty se týkají širokého spektra sociálních dávek a principů sociálního zabezpečení, konkrétně se jedná například o zdravotní, sociální a důchodové pojištění, dávky v nemoci, rodičovské příspěvky, podporu v nezaměstnanosti, sociální dávky obecně, pozůstalostní důchody a mnohé další (Kropáčová 2014: 80-82).

Komplexní krajaňský zákon, zabývající se veškerými dalšími aspekty a problémy české diaspory v zahraničí, a postupy spojené s přesunem/stěhováním těchto osob do Česka jsou zatím v nedohlednu. Přitom příchod a integrace Čechů a jejich potomků jsou do určité míry odlišné a to především vzhledem k českému povědomí, k znalosti kultury a reálií a v neposlední řadě také z hlediska znalosti jazyka. Dohledatelný a doložený český původ může být předpokladem pro odlišný způsob zacházení, kdy přesídlení může být vnímáno v zájmu České republiky, na tento fakt se ale nedá spoléhat (Hrozínek 2009: 54). Ve výše uvedeném případě se jedná v naprosté většině o mimořádné přesídlovací akce, jejichž účastníci mají zcela odlišné podmínky spojené s právními zárukami a finanční pomocí. Poslední takovou akcí byla již zmíněná „Zemanova iniciativa“ počátkem roku v souvislosti s transferem krajanů z nestabilní Ukrajiny.

Konzultativní rada při *Stálé komisi Senátu pro krajany žijící v zahraničí*, složená ze zástupců krajaňských spolků z celého světa, dlouhodobě volá po úpravě existujících zákonů, které by upravily či ujasnily jejich postavení, jde především o (Bratinková 2011: 71):

- přijetí komplexního krajaňského zákona
- novelu volebního zákona, jež umožní volbu elektronicky či korespondenčně
- podporu vzdělávání v českém jazyce
- vytvoření funkce zmocněnce při úřadu vlády, který by se věnoval problematice Čechů v zahraničí

Součástí krajaňské politiky bývají také repatriační zákony, krajně radikální řešení, které ve své podstatě tyto komunity v zahraničí likviduje. Jedinou zemí v regionu, kde existují tyto právní úpravy, je Polsko. Česká republika má s touto politikou a s ní spojenými postupy jen historické zkušenosti (Halász 2014: 170).

Ojedinělou zajímavostí v přístupu českého státu vůči krajanům je vydávání *Potvrzení o příslušnosti k české krajské komunitě v zahraničí* (dále jen „PPKK“) jež je plně v kompetenci *Pracoviště pro krajské záležitosti* (dále jen „pracoviště“), spadajícího pod *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* (popis úkolů pracoviště viz kapitola 4). Tento dokument vystavuje *zvláštní zmocněnec pro krajské záležitosti* na základě podané žádosti doložené listinnými podklady (Eisenbruk 2009: 14). V souvislosti s neexistencí krajského zákona je toto „potvrzení“ bez dalšího pevnějšího zákonného ukotvení v právním ohledu postradatelné (Halász 2014: 143).

Dle vyjádření zaměstnanců „pracoviště“, „PPKK“ slouží primárně k úřednímu posvědčení českého původu a příslušnosti k českému národu, avšak s občanstvím nemá nic společného (Eva Novotná – emailová komunikace). Otázkami přesídlení krajanů do České republiky a vydání trvalého pobytu na základě prokázání českého původu, kterému právě slouží výše zmiňované „PPKK“, se pak řídí § 66, odstavec 1, písmeno b) zákona č. 326/1999 Sb. *Zákon o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů* (web 8). Detailní kroky pak upřesňuje *Usnesení vlády České republiky č. 72 ze dne 17. ledna 1996 o zásadách politiky vlády České republiky ve vztahu k přesídlování cizinců s prokázaným českým původem (krajanů) žijících v zahraničí* (web 9). Celý proces vypadá v praxi zhruba následovně. V souladu s ustanovením cizineckého zákona č. 326/1999 Sb. držitel „PPKK“ může požádat v České republice o trvalý pobyt v souladu s § 66, odstavec 1, písmeno b) „z jiných důvodů hodných zvláštního zřetele“. Trvalý pobyt je pak udělován z důvodu českého původu, přičemž tento důvod musí být doložen právě „PPKK“, což je nezbytný doklad prokazující účel pobytu (Eva Novotná – emailová komunikace). K žádosti o trvalý pobyt musí žadatel dále přiložit doklad o zajištění ubytování, doklad o zajištění finančních prostředků, výpis z rejstříku trestů a vyplněnou žádost o trvalý pobyt. O udělení trvalého pobytu pak rozhoduje *Ministerstvo vnitra České republiky*. V žádném případě tedy nelze říci, že držitelé „PPKK“ získávají trvalý pobyt automaticky (Eva Novotná – emailová komunikace). Mezi další výhody pro držitele „PPKK“, kteří jsou státními občany země, jež má vůči České republice vízovou povinnost, je nárok na získání víza s platností 5 let, opravňujícího držitele k pobytu na území České republiky v délce až 90 dní (Eva Novotná – emailová komunikace).

V oblasti legislativy je čerstvou novinkou *Usnesení Vlády České republiky č.1014/2015 ze dne 14. ledna 2015 o uvolnění finančních prostředků na zajištění asistence při přesídlení v roce 2015* (web 10). Usnesení se týká poskytnutí finanční

asistence spojené s přesídlením krajanů do Česka a vzniklo primárně za účelem pomoci Čechům z krajaňských komunit na území v současné době nestabilní Ukrajiny.

V souvislosti s členstvím Česka v EU je i dnes otázka „PPKK“ stále aktuální, a to vzhledem k zjednodušenému přístupu k různým formám pobytu zejména pro země, jež nejsou členy EU. K tomu se váží samozřejmě i další výhody v rámci celého unijního prostoru, jako je především volný pohyb osob. V době mého působení na *Pracovišti MZV pro krajaňské záležitosti* na pozici stážisty v první polovině roku 2013 byl zaznamenán zvýšený výskyt žádostí o získání „PPKK“ na základě falzifikátů originálních dokumentů a uvádění nepravdivých informací. V této době na pracoviště dokonce docházeli odborníci schopní rozeznat padělek od originálu a poukazovali na detaily, jichž by si stálí zaměstnanci „pracoviště“ měli všimnout a tak případné podvrhy rozeznat.

V předchozím roce (v roce 2014) se rovněž bouřlivě diskutovalo o novém vládním návrhu zákona o státním občanství, pro naše účely zejména o § 33, jenž by umožnil nabytí českého občanství široké skupině potomků původních českých občanů. Toto ustanovení však nebylo Parlamentem ČR přijato, nejspíše v souvislosti s neexistujícím odhadem, kolika osob by se tento zákon mohl týkat a kolik z nich by možnost získání českého občanství využilo (Baršová 2014: 94-95).

5.4. Srovnání s krajaňskou politikou dalších zemí se zvláštním zřetelem na země středoevropského regionu

Vztah státu ke svým diasporám předznamenává několik aspektů. Jedná se především o kulturní, společenské a politické zvyklosti země, velikost státu, o jeho historii a rovněž o velikost krajaňské komunity v zahraničí (Grulich 2009: 24). Rozsáhlý návratový program mají historicky imigrační státy, jako jsou Austrálie či Izrael. Naopak jiné země státem řešenou politikou krajaňské péče prakticky postrádají, konkrétně jde například o Nizozemsko, Dánsko, Švédsko či Lucembursko. Obsáhle řeší krajaňskou politiku zvláště bývalé koloniální mocnosti jako Portugalsko či Francie, případně další země, kde se část národa vlivem úprav hranic, rozpadem mnohonárodnostních státních útvarů či kvůli jiným historickým událostem ocitla mimo vlast. V této souvislosti nutno jmenovat zejména Maďarsko, Slovensko, Rumunsko, Srbsko, Chorvatsko či Slovinsko (Grulich 2009: 12-21). Krajaňská politika může přesahovat státní hranice a může být

uplatňována vůči zemím s početnou či proporčně významnou menšinou, a to nejen za účelem ochrany této komunity a péče o ni, ale i jako účinný nástroj mezinárodní politiky za účelem vlivu v hospodářské či kulturní sféře (Kalinová 2012: 1). Mezi jednotlivými státy jsou pak obvyklé i bilaterální dohody o ochraně krajanských komunit, o přátelských vztazích a spolupráci, v tomto směru jsou velmi aktivní zejména Maďarsko a Slovinsko (Gulich 2009: 19).

V období socialismu byla krajanská politika prakticky ve všech zemích střední a východní Evropy odsunuta na vedlejší kolej. Političtí emigranti v druhé polovině 20. století prakticky doplnili již existující krajanské komunity z předchozích období. Vlády východoevropských zemí se snažily tyto dvě skupiny krajanů rozlišovat, čímž je myšleno odlišit emigranty prchlé před nedemokratickými socialistickými režimy na jedné straně a „staré“ socio-ekonomické vystěhovalce z předchozích období na straně druhé. V praxi však byla tato diferenciací velmi složitá, navíc naprostá většina krajanských spolků se po druhé světové válce postavila do opozice vůči novým politickým zřízením ve střední a východní Evropě (Halász 2013: 53).

Mezi zeměmi se socialistickým zřízením představovala v tomto ohledu jistou výjimku Jugoslávie, respektive její svazový stát Slovinsko, které již roku 1974 přijalo do své republikové ústavy body týkající se zájmu a péče o Slovince v zahraničí, což bylo v této době, navíc v tomto mnohonárodnostním státním útvaru, velmi ojedinělé (Halász 2014: 126). Na tradici krajanské péče navázala tato země i po získání autonomie. Slovinská ústava je však originální a výjimečná také v tom, že jako jediná v regionu garantuje právo místních Maďarů a Italů na udržování vztahu s původní vlastí a národem. Poměrně zarážející je fakt, že se tento bod týká pouze výše zmíněných minorit, a nikoli o poznání početnějších menšin Srbů, Chorvatů či Albánců (Halász 2014: 128).

Na rozdíl od Československa mělo před rokem 1989 poměrně vstřícnější politiku vůči svým početným krajanským komunitám také sousední Polsko. První zemí bývalého „východního bloku“, která se po revoluci v podmínkách demokratického zřízení začala o problematiku krajanů v zahraničí zabývat, bylo Maďarsko, což je pochopitelné zejména vzhledem k více než třímilionové diaspoře v sousedních státech, vzniklé v souvislosti s vytyčením hranic po první světové válce (Halász 2014: 124-125). Prakticky veškeré země širšího středoevropského postsocialistického prostoru postupem času přijaly

zmínku o svých krajanech v zahraničí do své ústavy, výjimkou není ani Slovensko, které novelou ústavy z roku 2001 deklaruje úlohu státu v tomto ohledu v sedmém článku své ústavy (Halász 2014: 127). Polsko zmiňuje danou problematiku již v preambuli své ústavy. Ta je dále podepřena rozsáhlým programem krajské péče, který je v kompetenci několika složek orgánů státní správy v rámci pravidelně aktualizovaného dvouletého vládního programu (Grulich 2009: 22-24). Svou obsáhlostí je výše uvedeným případům blízka i Chorvatská ústava, jakož i ústava Rumunska z roku 1991 (Halász 2014: 126-127).

Unikátní je v tomto ohledu právě Česko, jehož ústava jako jediná mezi postsocialistickými zeměmi a státy širšího středoevropského regionu neobsahuje jedinou zmínku o Češích za hranicemi vlastního státu, ba co víc, jak již bylo popsáno výše, naše země nedisponuje oproti jiným ani krajským zákonem, který by danou problematiku komplexně řešil (Halász 2014: 128-139).

6. Metodika

6.1. Pozadí a motivace k vypracování daného tématu

S tématem krajanské komunity v Rumunsku jsem poprvé přišel do styku v druhé polovině roku 2011, když jsem v databázi *České televize* narazil na dokument *Na cestě po Banátu* (2006) v rámci cestovatelského seriálu *Na cestě*. Posléze jsem začal vyhledávat další videa a jiné materiály, které byly k dispozici nejen na internetu, a pevně se rozhodl, že danou oblast musím v létě nadcházejícího roku navštívit.

Závěrem téhož roku jsem se rozhodoval o tématu své tehdejší bakalářské práce a napadlo mě spojit příjemné s užitečným. V závěrečné práci jsem srovnával dvě české obce v Banátu, konkrétně Svatou Helenu a Rovensko, a to v oblasti dopravní dostupnosti, vybavenosti obcí, mobility a prostorových vazeb místních obyvatel (Kresl 2012). V rámci terénního výzkumu, který byl součástí mé závěrečné práce, jsem se do Banátu poprvé vydal v dubnu roku 2012. O problematice krajanské komunity jsem toho v té době věděl již poměrně dost, neubránil jsem se však dojetí, a to nejen nad patriotismem a hrdostí místních Čechů, ale rovněž nad nádhernou přírodou a zachovaným tradičním venkovským způsobem života, který dle mého názoru na území Česka už v dnešní době prakticky nenalezneme.

Ve své bakalářské práci jsem konkrétně využil především metodu strukturovaných rozhovorů, snažil jsem se proniknout hlouběji do tématu a získat zejména odpovědi na otázky, které respondenti neradi zodpovídají, např. téma remitencí. V druhé části výzkumu jsem využil metodu anketních lístků, kdy jsem se na definované otázky doptával přímo obyvatel vesnice. Právě díky strukturovaným rozhovorům jsem se dozvěděl informace, které ne plně korespondovaly s mými prvotními představami o záměrech „reemigrace“ do Česka. Jedním z účastníků rozhovorů byl pan František Roch, ředitel svatohelenské základní školy, který mi sdělil, že lidé odcházejí v současné době z českých obcí krátce po dovršení dospělosti či ukončení školní docházky. Dále dodává, že díky nedostatečnému vzdělání a zkušenostem ne vždy v Česku nalézají stabilní a dobře placená zaměstnání a mnohdy jsou sponzorováni svými rodiči a dalšími příbuznými z Rumunska, tím pádem tok financí se vydává opačným směrem, než by se dalo předpokládat.

Můj zájem o danou problematiku trval i po zdárném ukončení mého bakalářského studia a rozšířil se i na další české komunity ve světě. Po několikaměsíční emailové komunikaci a zdoání různých administrativních překážek jsem byl od ledna 2013 přijat na stáž na *Pracoviště pro krajanské záležitosti při Ministerstvu zahraničních věcí České republiky*. Během svého působení jsem se seznámil se strukturou ministerstva a hlavně se specifickou prací tohoto oddělení. Konkrétními úkoly bylo především doplňování a aktualizace webových stránek v oblasti historie krajanských komunit v jednotlivých zemích, příprava podkladů o krajanských komunitách pro diplomatické mise, účast na schůzkách s vládními i nevládními organizacemi a s tím spojená administrativa. Veškeré výše uvedené činnosti prohloubily mé znalosti v dané problematice, a hlavně jsem získal kontakty nejen v rámci pracoviště, ale i mimo něj.

S blížícím se termínem nahlašování závěrečných diplomových prací jsem opět začal uvažovat nad tématem. Věděl jsem, že dané téma nechci zcela opustit, hlavním problémem ovšem byl směr či oblast, kterou se mám konkrétně vydat. Jako první se nabízela možnost zkoumání migračního „proudu“ mířícího z těchto vesnic a s ním související vylidňování a obavy o budoucí vývoj, či dokonce existenci této komunity. Již v průběhu své první návštěvy v Rumunsku jsem o tomto problému diskutoval s místními. Právě ono pro mě šokující zjištění, že se reemigranti zejména v počátečních letech po přesídlení potýkají s mnoha problémy, zejména finančními, a nezdá se, že jsou rovněž finančně podporováni svými rodiči a příbuznými v Rumunsku, nasměrovalo můj zájem a téma mé závěrečné práce zcela jinam, než jsem původně zamýšlel. V následujícím období jsem se začal blíže zajímat o jedince, kteří se v Rumunsku narodili a „reemigrovali“ do původní vlasti svých předků. Zajímal mě především prvotní důvod přesídlení, s tím spojená očekávání a satisfakce po usídlení. Výzkumný záměr se následně zformoval do níže uvedených výzkumných cílů.

- zjištění hlavních „push“ faktorů vedoucích k odchodu z Rumunska a jejich souvislost s výběrem Česka jako teoretickou imigrační destinací
- odkrytí „pull“ faktorů Česka a s tím spojené představy a očekávání spjaté s přesídlením

- způsob a okolnosti opuštění Rumunska a příchodu do Česka a zjištění využívání existujících vztahů a konexí na principu „teorie migračních sítí“
- do jaké míry byla očekávání spojená s přesídlením naplněna a jak se krajané adaptovali na nové prostředí a integrovali do společnosti
- zjištění hlavních problémů a nesnází po příchodu na území Česka
- udržování kontaktu s rodinou a přáteli v původní vlasti a přeposílání financí či věcných darů (remitencí) do Rumunska či naopak
- zapojení do spolkové činnosti a do sítě kontaktů mezi rumunskými Čechy v Česku.

6.2. Popis výzkumu a použité metody

Na základě dříve nabytých znalostí a vlastních zjištění v rámci mé bakalářské práce (Kresl 2012) a dalších informací o dané problematice, získaných v průběhu následujících měsíců v rámci mé stáže a vlastního studia (zejména o průběhu přesídlení do Česka, problémech spojených s přesunem a integrací do české společnosti, o přehnaných očekáváních, hlavně v souvislosti s radikálním zvýšením životní úrovně apod.), byly sestaveny následující hlavní hypotézy výzkumu této diplomové práce: Češi z Rumunska přicházející do Česka:

- odcházejí krátce po dovršení dospělosti, reemigrant přichází sám, svobodný a bez dalších závazků v rodném kraji a již při svém příchodu na území České republiky neplánuje návrat zpět do Rumunska
- využívají existence migračních sítí a zde existující komunity rumunských Čechů, se kterou jsou v kontaktu a která jim rovněž poskytuje informace spojené s přesídlením, jež jsou bohatě využívány

- hlavními důvody přesídlení jsou zlepšení socioekonomické úrovně jednotlivce, potažmo rodiny, a vyhlídky na lepší budoucnost pro potomky, tato očekávání jsou po letech respondenty označena jako splněná
- integrace proběhla z pohledu majoritní společnosti (ve srovnání s cizinci jiných etnik a národností) hladce, bez nějakých zásadních potíží, respondenti se vzhledem ke svému českému původu nesetkali s projevy diskriminace ani dalšími projevy xenofobního chování
- po přesídlení byl problém s nalezením práce ve stejném oboru, se stejnou kvalifikací, ke svému původnímu oboru a typu zaměstnání se tito lidé vracejí až po několika letech
- reemigranti neposílají remittance svým příbuzným do Rumunska, finanční tok funguje spíše naopak, kdy příbuzní posílají peníze respondentům do Česka
- respondenty následují další příbuzní a známí z Rumunska a usazují se zejména nedaleko od bydliště v Česku již usídlených reemigrantů
- reemigranti jsou stále ve spojení i se svou původní vlastí, kontakty si udržují rovněž v rámci komunity rumunských Čechů v Česku
- celkový přesun a integraci do majoritní společnosti považují i samotní krajané z Rumunska žijící v současné době v Česku za úspěšnou, i když očekávali, že se budou mít ještě o něco lépe

Pro ověření výše uvedených předpokladů bylo využito kombinace kvalitativních a kvantitativních metod výzkumu, přičemž kvalitativní metody výzkumu předcházely těm kvantitativním, resp. otázky standardizovaného dotazníku byly sestaveny až na základě zjištění získaných během zúčastněného pozorování, jehož součástí byla i řada neformálních rozhovorů, zejména s členy rodiny Janečkových, rumunskými Čechy žijícími v Česku a provozujícími dnes již zaniklou restauraci *Český Banát* v pražské Nerudově ulici.

Zúčastněné pozorování probíhalo jednak v Banátu, v oblasti českého osídlení v květnu roku 2012 při výzkumu týkajícím se mé bakalářské práce (Kresl 2012) a rovněž v rámci stáže na *Pracovišti MZV ČR pro krajské záležitosti* od ledna do dubna roku 2013, v rámci které jsem se též zúčastnil: pravidelných porad týkajících se tehdejšího bližícího se setkání generálních konzulů, návštěv pracovníků *Ministerstva vnitra České republiky* za účelem odhalení falzifikátů týkajících se potvrzení o českém původu, schůzek s koordinátorem *Člověka v tísní* pro oblast Banát panem Ivo Dokoupilem, setkání s pracovníky *Domu zahraniční spolupráce* a řady neformálních setkání s českými krajaný žijícími dlouhodobě v zahraničí. V rámci zúčastněného pozorování jsem si vedl **výzkumný deník**, a to formou nedatovaných poznámek od doby mého působení na MZV ČR. Velmi přínosné byly hlavně pracovní schůzky spojené velmi často s neformálními diskusemi, zvláště přínosné byly diskuse s tehdejším zvláštním zmocněncem pro krajské záležitosti panem Stanislavem Kázeckým a koordinátorem *Člověka v tísní* pro oblast Banát panem Ivo Dokoupilem. Výzkumný deník byl zpětně doplněn též o informace získané během výzkumu k bakalářské práci formou neformálních rozhovorů s obyvateli českých vesnic v Rumunsku. Z obce Svatá Helena byly pro mou práci zajímavé především informace od pana Josefa Baštíka, u kterého jsme byli ubytováni, paní Anny Táborské, u které jsme se stravovali, a ředitele místní základní školy pana Františka Rocha. Z Rovenska obzvláště informace poskytnuté prodavačkou v místním obchodě paní Karolínou Pražákovou. Posledním článkem deníku jsou údaje získané různými kanály od krajanů, kteří přesídlili a žijí dnes v Česku, na tomto místě nutno vyzdvihnout informace poskytnuté bývalými majiteli restaurace *Český Banát*, manželé Emílií a Jiřím Janečkovými a jejich dcerou Lucií Janečkovou, která mi následně velmi pomohla s šířením dotazníků v rámci komunity rumunských Čechů v Česku. Neformální rozhovory s výše uvedenými osobami nebyly nahrávány.

Výstupy z neformálních rozhovorů a poznatky získané zúčastněným pozorováním sloužily jako podklad pro formulaci tezí a sestavení otázek. Na příslušném vzoru respondentů jsem hodlal tyto teze vyvrátit či potvrdit a poznatky generalizovat, za tímto účelem byl sestaven a využit **standardizovaný dotazník** s uzavřenými otázkami, doplněný o několik otázek s otevřenou možností odpovědi. Skládá se z 58 otázek rozdělených do několika tematických okruhů (vzor dotazníku viz příloha 3). První a druhý okruh se věnuje otázce odchodu z Rumunska a příchodu do Česka, původně plánované délce pobytu v Česku, využívání kontaktů a pomoci od dříve přesídlených. Následující dva okruhy se zabírají otázkami osobního života, současným ekonomickým statutem

jedince, původním očekáváním v porovnání se současnou situací, problémy nalezení zaměstnání po přesídlení, která by odpovídala kvalifikaci dotazovaného. Prostor je věnován také záležitostem integrace a přijetí českou společností, setkání s projevy diskriminace či xenofobního chování. Další okruh otázek je věnován financím či různému zboží, které reemigranti zasílají příbuzným do své původní vlasti. Jak již bylo uvedeno výše, dle vyjádření pana Dokoupila a pana Rocha, finance mnohdy putují opačným směrem, než by se předpokládalo, proto dotazník obsahoval i otázky zaměřené na tuto problematiku. Závěrečný okruh otázek se týká existence kontaktů jednotlivců s původní vlastí, spolkové činnosti a setkávání se s dalšími Čechy z Rumunska žijícími v dnešní době v Česku a závěrečnému celkovému hodnocení současného stavu ve vztahu k přesídlením do Česka. V úplném závěru dotazníku jsou pak identifikační otázky typu: věk, pohlaví, nejvyšší dosažené vzdělání a podobně.

Dotazník byl šířen v elektronické podobě pomocí aplikace *Google formuláře* metodou sněhové koule skrze klíčový kontakt – bývalé majitele restaurace *Český Banát* manžele Emílii a Jiří Janečkovy a zejména jejich dceru slečnu Lucii Janečkovou, jejichž domácnost jsem na základě pozvání prvně navštívil počátkem roku 2014 a kteří mi přislíbili pomoc s šířením dotazníků. Dotazníkový formulář byl vyhotoven koncem března 2014 a bylo ho možné vyplnit do 15. dubna 2015. Odkaz na dotazník, který byl k dispozici online, byl zveřejněn společně s prosbou o vyplnění na těchto facebookových stránkách a skupinách: *Rumunsko - Češi a Slováci v Rumunsku, Český Banát, Rodáci z Českého Banátu, banat.cz, Banát - dovolená u krajanů, Festival Banát, Restaurace Český Banát, Gerník, Svata Helena, Rumunsko, Cesi zijici v Rumunsku / pochazejici z Rumunska - Cehi din Romania, Češi a Slováci v zahraničí, krajane.cz*. V úvodu dotazníku byla připojena prosba o šíření v rámci komunity a rovněž o sdílení odkazu na profilech respondentů, což skutečně několik jedinců vyslyšelo. Výzva o vyplnění dotazníku byla zveřejněna i na internetových stránkách *www.krajane.net* v záložce věnované Rumunsku. Odkaz na dotazník v aplikaci *Google formuláře* společně s verzí v *Microsoft Word* distribuovala také emailem Lucie Janečková, jež má v komunitě bohaté kontakty. Výzvu o vyplnění jsem již zmíněným způsobem zopakoval po týdnu, opět skrze výše uvedené facebookové skupiny a slečna Janečková udělala to samé, to vše s cílem navýšit počet respondentů.

K rozboru sebraných dat byly využity základní prostředky statistické analýzy, především za pomoci programu *Microsoft Excel* a statistických funkcí, které nabízí. Při

tvorbě mapových výstupů pak geoinformační software *ArcGis*. Vzhledem k výzkumnému vzorku a zejména jeho velikosti ($n=79$) se domnívám, že by bylo nesmyslné používat složitější nástroje statické analýzy (jako např. SPSS), které primárně slouží k práci s rozsáhlými datovými soubory.

Výhodu výše zmíněných metod výzkumu vidím především v mé znalosti tohoto tématu a v dlouhodobém zájmu o něj, díky čemuž jsem si vytvořil síť kontaktů, které jsem při psaní své práce využil. Díky strukturovaným rozhovorům, neformálním schůzkám i dlouhodobě zapisovaným poznámkám jsem získal mnohé detaily spojené s tímto tématem, které bych kvantitativními metodami jen těžko zjistil. Informace, které jsem výše zmíněným způsobem vytěžil, však bylo potřeba ještě kvantifikovat a ověřit na vzorku respondentů, k čemuž jsem využil právě metodu standardizovaného dotazníku. Nevýhody u kvalitativních metod vidím především v subjektivních názorech, které mohou, ale také nemusí, odpovídat skutečné situaci. Poznámky zapisované do výzkumného deníku neobsahovaly veškeré informace a především okolnosti, které se k nim vázaly, je proto možné, že skutečná podstata některých sdělení se mohla postupem času vytratit. Nedostatek zvolených kvantitativních metod vnímám hlavně v nemožnosti určení základního souboru dat, který by posloužil ke stanovení kvótního výběru respondentů, a tedy k zaručení jisté reprezentativnosti vzorku. Statistiky, které by uváděly přesný počet těchto osob, jež přišly po *sametové revoluci*, neexistují. Čísla můžeme pouze hrubě odhadovat na základě rumunského sčítání lidu v letech 1992, 2002, 2011 (web 12), úbytků populace českých obcí a odhadu, jaké procento těchto osob směřuje právě do Česka (web 13). Další nevýhodu vidím v nemožnosti ovlivnit skladbu respondentů výzkumu a kontrolovat správnost pochopení otázek a pravdivost odpovědí. Vzhledem k využití výše zmíněných způsobů šíření dotazníku, informace o jeho existenci zřejmě nedorazila především k jedincům nezapojeným do komunity rumunských Čechů v Česku ani k osobám bez přístupu k internetu.

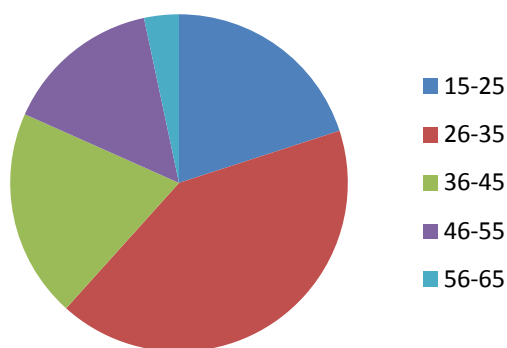
6.3. Respondenti a jejich identifikační údaje

Z důvodu nemožnosti určit základní soubor není vzorek reprezentativní, nicméně i přesto je možné jeho rozsah ($n=79$) považovat na dostatečný k provedení analýzy a generalizace na celou skupinu rumunským Čechů žijících v současné době v Česku.

Do výzkumu se celkově zapojilo 81 respondentů, všichni vyplnili dotazník prostřednictvím aplikace *Google formulář*, dva dotazníky byly z celkového vzorku vyřazeny z důvodu duplicity. Pracovalo se tedy celkově s vzorkem n=79 respondentů. Možnost odpovědi byla ponechána na libovůli dotazovaného, žádná z otázek nebyla označena jako povinná, v opačném případě by totiž aplikace po nezodpovězení otázky nepustila respondenta dál. Rovněž se domnívám, že v situaci, kdy jsou vyžadovány poměrně soukromé informace, by dotazovaným měla být ponechána možnost výběru, jestli chtějí na danou otázku odpovědět, či nikoliv. Taktéž předpokládám, že povinnost zodpovězení určitých otázek by mohli respondenti vnímat jako nátlak, který by v konečném důsledku vedl k opuštění aplikace a nepokračování v odpovědích.

Z upraveného souboru n=79 bylo ve vzorku 68,3 % žen a 31,7 % mužů. Sto procent účastníků výzkumu spadá v současnosti do skupiny osob v produktivním věku, to znamená do kategorie osob ve věku 15 až 65 let (dle formulace *Českého statistického úřadu*, web 14). Mírná většina dotazovaných přišla krátce po ukončení povinné školní docházky či dovršení dospělosti, tedy ve věku 15 až 18 let (27,3 %), či krátce po ukončení studia, ve věku 19 až 23 let (30,3 %), 27,3 % respondentů přišlo v dětském věku do 14 let, dá se tedy předpokládat, že do Česka přesídlili společně se svými rodiči. Zbytek dotazovaných byl ve věku 24 let a více.

Graf 4: Věk respondentů (rozděleno do věkových kategorií, n=60)

Zdroj: Vlastní zpracování

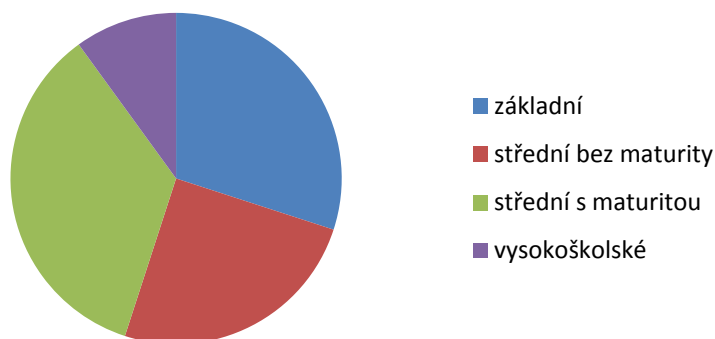
Poznámky: 15-25 let – 20 %; 26-35 let – 41,7 %; 36-45 let – 20 %; 46-55 let – 15 %; 56-65 let – 3,3 %; žádnému z respondentů nebylo 65 let a více

Poznatek o příchodu krajanů krátce po ukončení studií či dovršení dospělosti potvrzuje i zkušenost Ivo Dokoupila, Františka Rocha i manželů Janečkových, kteří jsou

navíc toho názoru, že mladým lidem české obce nenabízejí mnoho perspektiv, málokdo chce v dnešní době pracovat v zemědělství a jiné alternativy vesnice neposkytují (výzkumný deník). Z toho důvodu mladí lidé i z okolních nečeských obcí odcházejí, a to zejména do měst v rámci Rumunska, Češi pak především do Česka (výzkumný deník). Z celkového vzorku dotazovaných bylo jen 11 osob starších 46 let, tyto osoby (až na dvě výjimky) ovšem přišly již v průběhu 90. let, tedy v době, kdy byly o 15-25 mladší, což rovněž potvrzuje výše uvedené tvrzení týkající se věku/doby odchodu z Rumunska (graf 4).

K otázce nejvyššího dosaženého vzdělání se vyjádřilo 60 osob (graf 5), z nichž 18 má pouze základní vzdělání, z těchto 18 respondentů pak jen dva přijeli do Česka v dětském věku (konkrétně 1 a 7 let). Jedna osoba reemigrovala ve věku 28 let a zbytek (konkrétně 14 osob) v rozmezí 17-23, což znamená nedlouho po ukončení povinné školní docházky a nastoupení do pracovního procesu. Tyto osoby si pak v Česku své vzdělání již nedoplnily. Pouhých šest dotazovaných dosáhlo vysokoškolského vzdělání. Až na jednu výjimku všichni dnes vysokoškolsky vzdělaní respondenti v době svého přesídlení do Česka dosahovali maximálně 17 let, to znamená, že na vysokou školu a pravděpodobně i na střední nastoupili již v České republice. Pouze dvě osoby, které dosáhly vysokoškolského vzdělání, uvedly jako důvod odchodu z Rumunska snahu o studium v Česku. Vzhledem k jejich nízkému věku v době odchodu (obou respondentkám bylo v té době 12 let) se však dá předpokládat, že rozhodnutí o odchodu z Rumunska nebylo v jejich kompetenci.

Graf 5: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů (n=60)

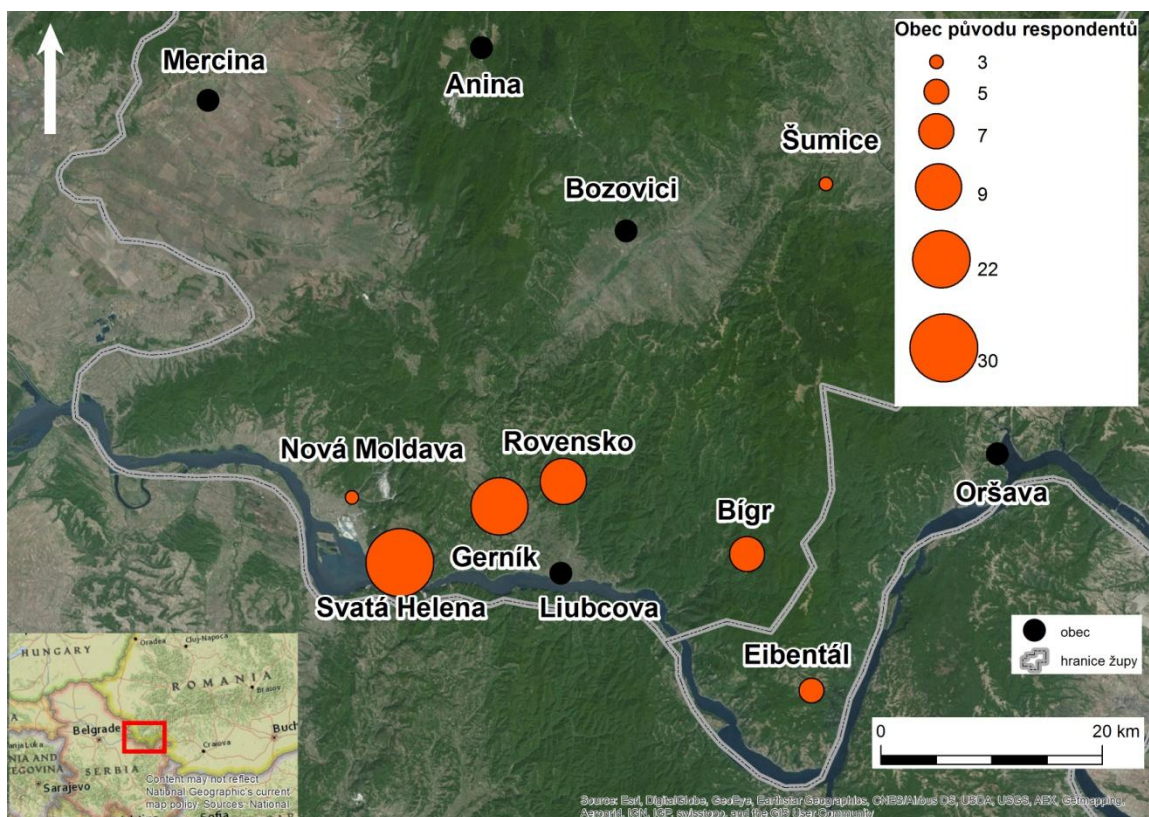

Zdroj: Vlastní zpracování

Poznámky: základní vzdělání: 30 %; střední bez maturity: 25 %; střední s maturitou: 35 %; vysokoškolské: 10 %; žádný z respondentů nevedl vyšší odborné vzdělání

Jednotlivé podíly respondentů žijících v současné době v Česku dle obce původu víceméně kopírují dnešní populační velikost těchto sídel. Výjimkou je Rovensko, kde byl zaznamenán vyšší počet respondentů v porovnání s množstvím obyvatel a na druhou stranu Eibentál, kde byl zaznamenán počet nižší. Prvně jmenované Rovensko bylo populačně vždy menší, vylidňování jej však postihlo výrazněji než Eibentál, což potvrzuje pokračující trend zaznamenaný v grafu 3 i stav pozorovaný během mé poslední návštěvy (výzkumný deník). Češi nežijí v oblasti jen v etnicky homogenních českých vesnicích, můžeme je nalézt rovněž v okolních převážně rumunských obcích, i v mém výzkumném vzorku jsou obsaženi 3 respondenti z největšího města oblasti z Nové Moldavy (obrázek 1).

Obrázek 1: Obec původu krajanů žijících v současné době v Česku (n=79)

Poznámky: vlastní zpracování (Zdeněk Kresl 2015)

Zdroje: data získaná na základě výzkumu; Global Administrative Areas, dostupné z: <http://www.gadm.org/download>, cit. [2015-04-14]; Mapping Hacks, dostupné z: <http://www.mappinghacks.com/data/>, cit. [2015-04-14]; Map Library, dostupné z: <http://maplibrary.org/stacks/gadm/IDN/index.php.>, cit. [2015-04-14]; Open Street Map, dostupné z: <http://www.openstreetmap.org/#map=5/48.312/8.438>, cit. [2015-04-14]

Z šedesáti osob, které odpověděly na otázku týkající se občanství, má v současné době mírná většina z nich (32 osob) pouze české občanství. Všichni tito respondenti přišli do Česka před rokem 2007, tedy před vstupem Rumunska do Evropské unie (dále jen „EU“). Obdobně z deseti respondentů, kteří uvedli dvojí občanství české i rumunské, osm též do Česka přicestovalo před rokem 2007. Opětovně bych na tomto místě připomněl, že před 1. lednem 2014, kdy vstoupil v účinnost nový zákon o státním občanství, který umožňuje dvojí/vícečetné občanství bez podmínky (Baršová 2014: 93), bylo možné udržet si původní občanství při nabývání českého pouze v případě, že daná osoba na území Česka pobývala nejméně 20 let. Zajímavostí tedy je, že většina těch respondentů, kteří mají české státní občanství, byla ochotna o něj usilovat i za cenu ztráty původního, což u cizinců tzv. první migrační generace, usazených v Česku, nebylo typické, a to dokonce ani u těch, kteří jsou občany tzv. třetích zemí. Vzhledem k tomu, že pro získání českého státního občanství je bezvýjimečnou podmínkou trvalý pobyt, který takové osobě dává až na pasivní a aktivní volební právo a brannou povinnost práva téměř totožná občanským, je možné se domnívat, že motivace k získání českého státního občanství nebyla primárně dána potřebou získat jistější pobytový status, a tedy i jistější životní podmínky, ale spíše skutečností, že jde právě o české státní občanství.

Po roce 2007 se situace vzhledem k rumunskému přistoupení k EU mění a odpadá velkého množství administrativních překážek spojených se vstupem rumunských státních občanů do České republiky, z tohoto důvodu není pro tyto osoby záležitost získání českého občanství tak zásadní a palčivá. K problematice občanství se rovněž váže otázka číslo 20, která zní: „Pokud nemáte státní občanství České republiky, plánujete o něj zažádat?“. Zopakujme, že v souboru se celkově nachází 18 osob, které nemají české občanství, z tohoto počtu však devět jedinců uvedlo, že o české občanství bude žádat, a dvě osoby již zažádaly a čekají na vyjádření kompetentních úřadů. V rámci totožné otázky pak tři respondenti uvedli, že o občanství žádat nechtějí, protože v rámci EU nevidí v nabytí českého občanství pro ně žádný přínos, jeden respondent o občanství žádat nebude z důvodu složitého byrokratického procesu, další jedinec proto, že uvažuje o svém návratu do Rumunska, zbývajících respondenti se k otázce nevyjádřili.

Posledním identifikačním údajem získaným ze skupiny respondentů je ekonomická aktivita dotazovaných. K otázce se vyjádřilo 67 osob, 17 z nich nebylo ekonomicky aktivních, jedná se především o studenty (7 osob), osoby na rodičovské

dovolené (9 osob) či v důchodu (1 osoba). Zajímavé zjištění poskytuje soubor 50 ekonomicky aktivních jedinců, a to zejména z toho důvodu, že 45 z nich jsou zaměstnanci, následují čtyři OSVČ a jedna osoba vydělávající si brigádami či sezónními pracemi. Ve srovnání se údaji *Českého statistického úřadu* o struktuře zaměstnanosti cizinců na území Česka (web 15), můžeme v ekonomické aktivitě těchto dvou skupin nalézt významné odlišnosti. Vysoký podíl zaměstnanců mezi krajany a nízký podíl OSVČ a sezónních pracovníků pak značí bezproblémovou integraci na majoritní pracovní trh.

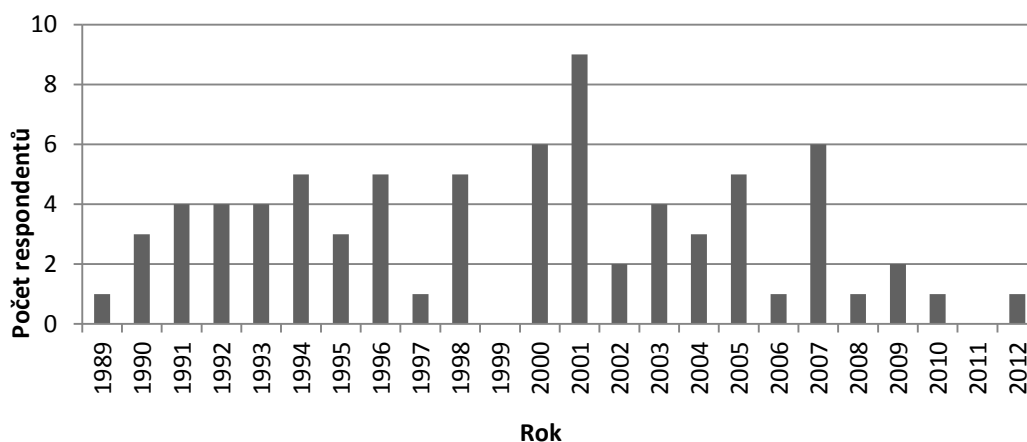
7. Analýza výzkumu

7.1. Odchod z Rumunska

První otázka týkající se konkrétního roku odchodu z Rumunska byla položena zejména za účelem komparace a vyhodnocování dalších následujících dotazů. Celkově na ni odpovědělo 76 jedinců a vzhledem k velikosti souboru (počet respondentů), počtu proměnných (konkrétní rok odchodu z Rumunska) a početnímu zastoupení v jednotlivých letech, se neopovažuji poznatky zobecňovat na celou skupinu rumunských krajanů příchozích po roce 1989 (graf 6). Navíc průběh trendu nekopíruje roky, kdy bych očekával alespoň mírný nárůst (po roce 1989 a v následujících letech v souvislosti s otevřením hranic) a poté zejména po roce 2007 (vstup Rumunska do EU a odpadnutí mnoha byrokratických překážek znesnadňujících migraci mezi oběma státy). Výrazných změn bychom si mohli zajisté všimnout zvláště v porovnání s lety před *sametovou revolucí*. Před rokem 1989 byla reemigrace velice obtížně proveditelná, ba až zcela nemožná, když není bráno v potaz poválečné doosidlování bývalých Sudet probíhající ještě na počátku 50. let 20. století. Nelegálně přešel hranice v roce 1988 krajan Jiří Janečko, jeden z bývalých majitelů restaurace *Český Banát* (viz kapitola 6), s kterým jsem na toto téma hovořil. Při ilegálním přechodu hranic na něho bylo z rumunské strany hranice stříleno, následně byl zadržen v Maďarsku, kde strávil v uprchlickém táboře několik měsíců. Po příchodu do tehdejšího Československa na počátku 90. let byl zadržen a umístěn společně s rodinou do uprchlického zařízení, kde strávili více než rok. Manželka pana Janečka Emílie vzpomíná na arogantní úředníky a zejména na situaci,

kdy dorazili Češi z Ukrajiny a Běloruska, kteří přicestovali v rámci státní humanitární přesídlovací akce (v souvislosti s výbuchem jaderné elektrárny Černobyl v roce 1986; kapitola 3). Dle slov paní Emílie tito lidé neuměli česky, pokud ano, tak velmi špatně, po několika málo dnech strávených v uprchlickém zařízení odcházeli s vyřízenými dokumenty a klíči od bytů, které jim byly přiděleny. Takovýto odlišný přístup vnímala paní Emílie jako velkou křivdu a nespravedlnost (výzkumný deník).

Graf 6: Rok odchodu respondentů z Rumunska (n=76)

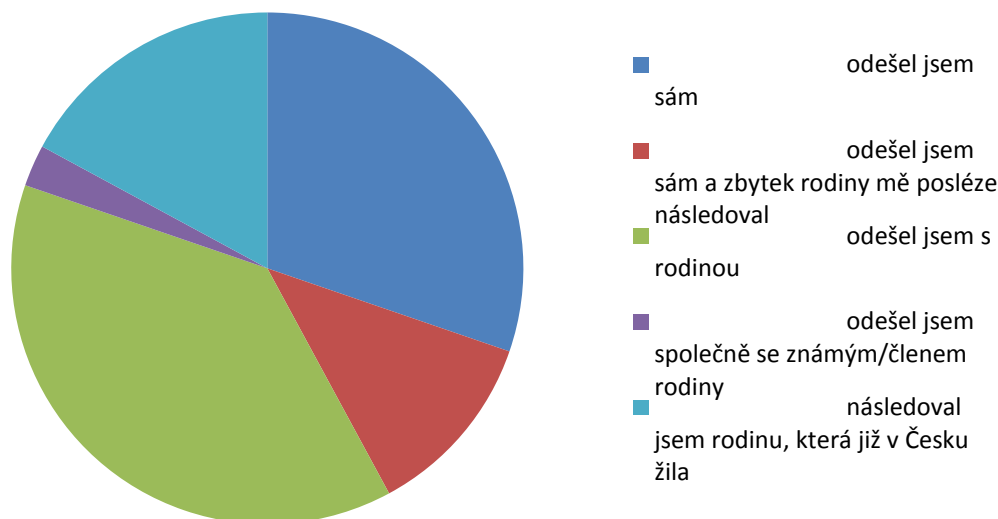

Zdroj: Vlastní zpracování

Z 60 dotazovaných odešlo ze své původní vlasti 39 osob svobodných, 8 ženatých/vdaných a zároveň bezdětných a 13 respondentů ženatých/vdaných s dětmi. Při bližším pohledu na skupinu „ženatí/vdané s dětmi“ bylo zjištěno, že veškerí tito respondenti odešli z Rumunska v průběhu 90. let (zejména pak v první polovině). Po přelomu tisíciletí byl zaznamenán pouze jeden případ odchodu z Rumunska v rodinném stavu „ženatý/vdaná s dětmi“. Proporcionální rozložení vesměs kopíruje tvrzení těch krajanů, se kterými jsem téma, rodinného stavu v době jejich odchodu, diskutoval. Zatímco v 90. letech reemigranti „nasedli do auta společně s rodinou a zbytek volného prostoru ve voze vyplnili osobními věcmi“, ke konci tisíciletí a v dalších letech přicházejí především mladí svobodní lidé krátce po dovršení dospělosti či ukončení studií (výzkumný deník). Podobnou oblastí se zabývá i otázka, která zní: „Z Rumunska jste odcházeli sám nebo s další osobou?“. Výsledky jsou zobrazeny v grafu 7, v poznámkách grafu jsou uvedeny konkrétní počty. Z celkových 29 osob, které přišly společně s rodinou, bylo 16 mladších 16 let, zbylých 13 osob opustivších Rumunsko v dospělém věku (více

než 18 let) přišlo až na dvě výjimky v průběhu 90. let, což opět potvrzuje výše uvedenou skutečnost o převažujícím hromadném odchodu celých rodin v 90. letech. Hlavní důvod vidím především v kumulaci potencionálních reemigrantů různých věkových kategorií před rokem 1989, se změnou režimu a odpadnutím mnoha administrativních překážek využilo mnoho těchto jedinců příležitosti a přesídlilo do Česka již v průběhu první poloviny 90. let. Zbylí krajané se rozhodli v Rumunsku setrvat i nadále. Mnozí jejich potomci však mají na situaci jiný pohled a touží po životě v Česku, z tohoto důvodu tak činí v nejbližší době, kdy je to možné (tj. po dovršení dospělosti či ukončení školní docházky) a se stěhují do Česka.

Graf 7: Uskutečnění odchodu z Rumunska – sám/s rodinou či ve skupině (n=76)

Zdroj: Vlastní zpracování

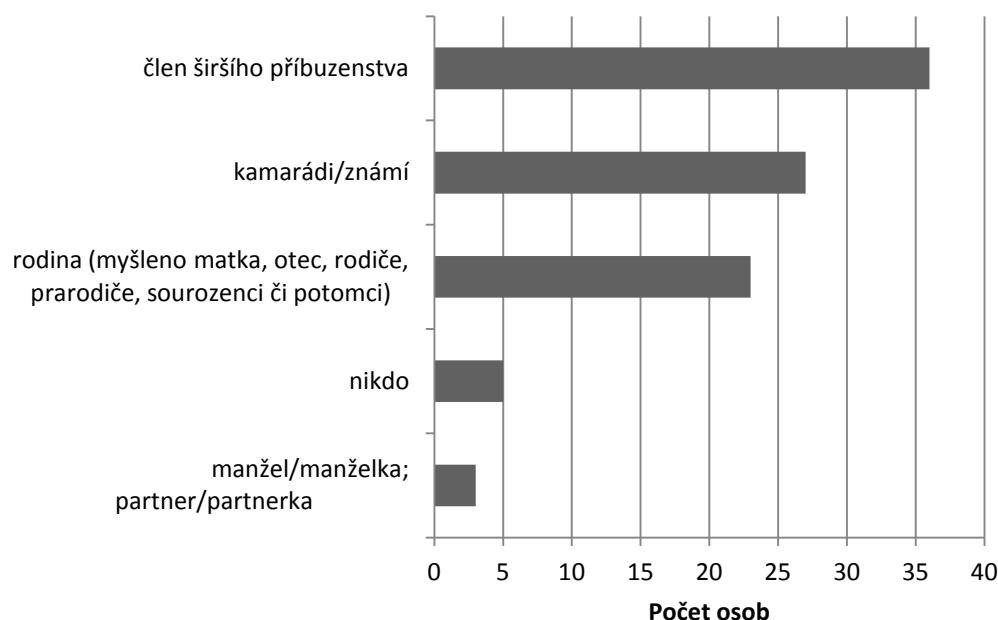
Poznámky: 23 osob odešlo samostatně, 9 samostatně a zbytek rodiny je později následoval, 29 odešlo s rodinou, 2 odešli se známým či členem rodiny, 13 osob následovalo rodinu, která již v Čechách žila

Jednoznačný výsledek vzešel z odpovědí na otázku: „Když jste pomýšlel na odchod z Rumunska, uvažoval jste i o jiných místech?“. Ze 75 dotázaných se 85,3 % vyjádřilo, že Česko pro ně byla jediná a jasná volba. Zbylých 6 uvažovalo i o jiných místech v rámci Rumunska, 3 o jiných místech v rámci Evropy a 2 i o destinacích mimo Evropu. Jako významná se ukázala zejména plánovaná doba pobytu v Česku. Téměř tři čtvrtiny dotázaných (71 %) se vyjádřilo, že odcházeli s tím, že „navždy“. Dva respondenti

plánovali pobyt v délce více jak 5 let, 3 na méně nežli 5 let a dva uvažovali o setrvání jen na několik měsíců. Zbylých 15 nemělo žádný plán týkající se délky pobytu v Česku.

Následující série tří otázek souvisí s principy „Teorie migračních sítí“, jejíž zákonitosti jsou, jak předpokládám, pro mou cílovou skupinu platné. Z výsledku první otázky se potvrdil můj předpoklad, že nově příchozí v Česku některé příbuzné či známé již měli (grafu 8). Z celkových 76 dotazovaných pouze 5 nemělo v té době v Česku nikoho.

Graf 8: Přítomnost příbuzných/známých v Česku před příchodem (n=76)

Zdroj: Vlastní zpracování

Poznámky: jednalo se o uzavřenou otázku s více možnostmi odpovědí

Před samotným příchodem do ČR 20 respondentů z celkových 77 Česko nikdy nenavštívilo, zbytek ano. Z tohoto počtu 50 dokonce navštívilo Česko několikrát a jedna osoba uvedla, že do Česka jezdila pravidelně minimálně jedenkrát do roka. Jak se ukázalo z výsledků následující otázky, existujících kontaktů reemigranti v době svého odchodu z Rumunska bohatě využívali. Informace ohledně možností přesídlení a života v Česku získávalo 57 z celkových 72 právě od rodiny a známých, kteří již v Česku tou dobou žili. Poměrně zarážející je fakt, že pouze jeden respondent získával informace spojené s přesunem na oficiálních místech (úřady, cizinecká policie, apod.). Šest osob ze

zbývajících 14 žádné informace nevyhledávalo, 5 získávalo informace od českých státních občanů, kteří obec navštívili coby turisté, 2 z knižních publikací a jeden na internetu. Příbuzenské či přátelské vztahy mezi krajany v Česku již dříve usídlenými a nově příchozími hrály tedy významnou roli při způsobu a získávání informací spojených s přesunem do Česka, v této části analýzy výzkumu tedy mohu prozatím „teorii migračních sítí“ potvrdit. K tomuto tématu se vyjádřili i reemigranti, s kterými jsem se za dobu svého zájmu o problematiku setkal, příbuzní a známí pomáhají nově příchozím rovněž s administrativou a nezřídka poskytují i materiální a finanční podporu (výzkumný deník).

Posledním článkem bloku věnovaného otázkám týkajících se odchodu z původní vlasti byl dotaz, jež se zabývá hlavními příčinami odchodu z Rumunska. Jednalo se o uzavřenou otázku s možností více odpovědí. Vedle toho, v případě že byl hlavní impuls k odchodu jiný, než nabízely předdefinované možnosti, byla respondentům ponechána možnost vepsat do dotazníku vlastní odpověď. Celkově bylo získáno 76 odpovědí, jednotlivé příčiny či motivy jsou uvedeny v tabulce 4.

Mimo první tři důvody/motivy, které byly uváděny nejčastěji (označeno shodně zhruba třetinou dotazovaných), které je možné souhrnně označit jako ekonomické („zlepšení finanční situace“, „lepší budoucnost dětí v Česku“, „zaměstnání – lepší pracovní uplatnění“), bylo čtvrtým nejčastěji označeným tvrzení „touha po životě v českém prostředí, které mi je bližší“. Jako pátým nejčastějším důvodem byla označena možnost „sloučení rodiny a odchod za příbuznými, kteří již v Česku žili“. Právě výše uvedená čtyři nejčastější tvrzení mají za následek, proč je pro tuto skupinu Česko tou hlavní migrační destinací. Jedenáct jednotlivců označilo jako důvod odchodu také možnost studia a 8 diskriminaci, se kterou se v Rumunsku v blíže nespecifikovaných oblastech setkali. Shodně se k této otázce vyjádřily i osoby, se kterými jsem se za dobu svého zájmu o tuto problematiku setkal; a jak se vyjádřil pan František Roch či obyvatelé českých obcí v Rumunsku, migrace bude zřejmě stále pokračovat, jelikož není vidět zásadních změn ve výše zmíněných oblastech (výzkumný deník).

Tabulka 4: Hlavní příčiny odchodu z Rumunska (n=76)

Příčiny odchodu z Rumunska	četnost odpovědí	relativní četnost odpovědí (v %)
ekonomické důvody, zlepšení finanční situace	26	34,2
lepší budoucnost dětí v Česku	25	32,9
zaměstnání, lepší pracovní uplatnění v Česku	24	31,6
touha po životě v českém prostředí, které je mi bližší	23	30,3
sloučení rodiny, odchod za příbuznými, kteří již v Česku byli	17	22,4
studium v Česku	11	14,5
diskriminace ze strany Rumunů/rumunských úřadů/zaměstnavatelů, apod.	8	10,5
napravil jsem omyl předků a vrátil jsem se "domů"	1	1,3
ze zdravotních důvodů	1	1,3

Zdroj: Vlastní zpracování

7.2. Příchod do Česka

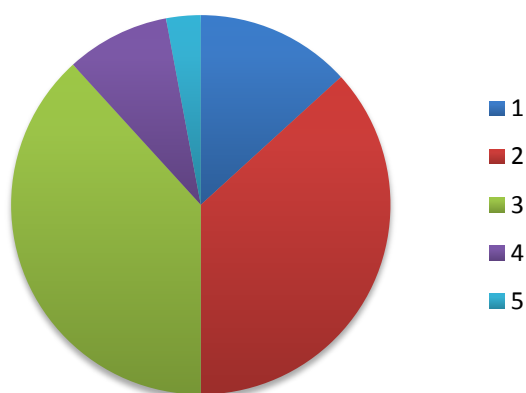
Překvapivé ujištění vyplynulo z otázky č. 14, která zní „Měl jste vystaven před svým příchodem do Česka *Potvrzení o příslušnosti k české krajské komunitě v zahraničí?*“ (dále jen PPKK). Třicet pět respondentů z celkových 65, kteří na tuto otázku odpověděli, mělo před svým příchodem do Česka tento dokument vystaven, z nichž ho 30 jedinců využilo při podání žádosti o pobyt. Na druhou stranu 21 jedinců nemělo o tomto dokumentu ponětí a nevěděli, čeho se toto potvrzení týká či s jakými výhodami je spojeno. Zbýlých 9 osob nemělo o tento dokument zájem. Z celkového počtu 30 osob, které neměly o listinu zájem či o ní nevěděly, pouhých 8 jedinců přišlo po roce 2007 (vstup Rumunska do EU). Otázka PPKK je na teoretické úrovni diskutována v kapitole 5, na jejímž základě a s přihlédnutím k výsledkům zájmu o toto potvrzení, si dovolím tvrdit, že dokument není v současné době vnímán nově příchozími jako nezbytný a důležitý.

Další bod se zabýval respondenty, kteří dorazili do Česka před rokem 2007 (vstup Rumunska do EU) a otázkou na základě jakého dokladu do země přicestovali. Ze souhrnného počtu 57 osob příchozích před rokem 2007 přicestovalo na základě vyřízeného trvalého pobytu 28 jedinců, velká část respondentů do Česka dorazila na

základě některého z druhů dlouhodobých pobytů (11 za účelem sloučení rodiny, 9 za účelem zaměstnání, 3 za účelem studia), 3 osoby dorazily jako uprchlíci/azylanti a 2 na základě rumunského cestovního dokladu. Dva posledně jmenované způsoby vstupu na území České republiky se vyskytly v první polovině 90. let, v dalším období nebyly tyto způsoby příchodu zaznamenány. V následujícím období, a to až do roku 2007, přichází více než polovina na základě trvalého pobytu a zbývající na základě jmenovaných typů dlouhodobého pobytu. Po vstupu Rumunska do EU se situace opět mění, z 11 osob příchozích po roce 2007 jen 2 přesídlily na základě vyjednaného trvalého pobytu a zbylí svůj status v rámci EU neřešili.

V otázce hodnocení styku s českými úřady se většina respondentů vyjádřila neutrálně či spíše pozitivně (viz graf 9; hodnocení 2 a 3 v rámci hodnotící škály, kde 1 značí „výborné“ a 5 „hrozné“). Výrazně negativní reakce byly zaznamenány pouze u jedinců, kteří reemigrovali v 90. letech (až na jednu výjimku reemigranta z roku 2001). Souvislosti jsem se snažil nalézt i při komparaci dat se současným státním občanstvím dotazovaných, kde jsem předpokládal, že ti s českým občanstvím mají větší zkušenosti s českými úřady, a mohli by proto mít vyhraněnější názory v rámci škály hodnocení, žádná převládající tendence však v souboru nebyla nalezena.

Graf 9: Hodnocení přístupu českých úřadů (n=68)

Zdroj: Vlastní zpracování

Poznámky: hodnotící škála jako ve škole (1 – výborný, 5 – hrozný)

Poslední bod bloku věnovanému okolnostem příchodu na území České republiky se týkal subjektivního vnímání jedince, konkrétně toho, co ho po přesídlení nejvíce

překvapilo. Z došlých 61 odpovědí v rámci otevřeného typu otázky se 12 krajanů vyjádřilo shodně ve 2 typech odpovědí, kterými konkrétně byly: „celkově odlišná společnost a chování lidí“ a „čistota, pořádek v ulicích a celkový vzhled města či obce“. Osm respondentů udivila většinově ateistická společnost a nenábožensky založený styl života, 6 jedinců překvapila složitá administrativa a negativní přístup úřadů. Relativní neshodu vidím v hodnocení českého národa: 5 osob překvapili v Česku příjemní a ochotní lidé, na druhou stranu 13 jedinců se vyjádřilo výrazně negativně (součet odpovědí: diskriminace a xenofobie, nulové sousedské vztahy, chladnost, závist, arogance a celková špatná morálka českého národa). V rámci této otázky byla zaznamenána poměrně velká variabilita výpovědí, které jsou zapsány v níže uvedené tabulce 5. V podobném smyslu se vyjádřili i manželé Janečkovi, v ČR je asi nejvíce udivil celkový pořádek a čistota. Co se týká negativ, paní Emílie s nelibostí vzpomíná zejména na jednání pracovníků úřadů, kde jim, i přesto, že mají české předky, příjmení a mluví česky, byl neustále předhazován jejich původ v Rumunsku. Slovní narážky či arogance dokonce několikrát vygradovaly a paní Emílii bylo řečeno, že pokud se jí postup úřadů a jejich pracovníků nelíbí, má se vrátit zpátky do Rumunska. Celkově nově příchozí krajané postrádali srdečnost, otevřenost a vřelost, na kterou byli v rámci české komunity v Rumunsku zvyklí (výzkumný deník).

Tabulka 5: Co krajané po přesídlení do Česka nejvíce překvapilo (n=61)

	absolutní četnost
odlišná společnost a její chování	12
pořádek, čistota ulic a celkový vzhled měst či obcí	12
ateismus	8
složitá administrativa spojená s příchodem, negativní přístup úřadů	6
příjemní a ochotní lidé	5
odlišná forma češtiny	4
diskriminace a xenofobie	4
dostupnost a množství volných pracovních pozic	4
prakticky vše	4
vysoká úroveň školství	4
odlišné studium či forma vzdělávání	3
arogance	3
počasí, nulové léto, hodně prší	3
všudypřítomná čeština	3
vyšší životní úroveň	3

doprava, hodně aut	2
ježdění vlakem	2
nulové sousedské vztahy	2
závist českého národa	2
kvalitní zdravotnictví	2
černý chléb	1
existence komunistické strany	1
fungující veřejná doprava	1
chladnost českého národa	1
množství hradů a zámků	1
není vše tak ideální, jak jsem předpokládal	1
odlišný životní styl	1
špatná morálka českého národa	1
špatný stav budov	1
výběr v obchodech	1
pocit, že jsem doma	1
všudypřítomný stres a shon	1
odlišná krajina	1
pozitivní přístup úřadů	1

Zdroj: Vlastní zpracování

7.3. Osobní život a bydlení

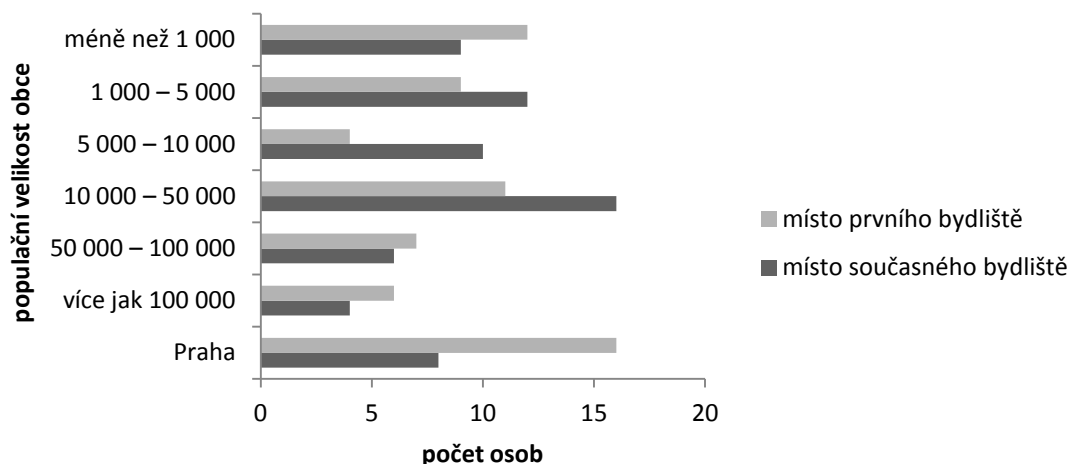
K posouzení přístupu české společnosti ke své osobě a své rodině byla opětovně využita hodnotící škála 1 až 5 (jako ve škole 1 – výborný a 5 – hrozný), na otázku odpovědělo 67 osob. Výrazně negativní reakce byly zaznamenány jen okrajově. Šest respondentů označilo hodnotu čtyři (5 nebyla zaznamenána), naprostá většina se vyjádřila v pásmu 2 a 3 a 12 účastníků výzkumu zvolilo hodnotu 1. S touto otázkou se pojí problematika diskriminace či xenofobního chování. Dvacet sedm z celkových 60 respondentů se s takovými projevy nesetkalo, zbylých 33 osob ano, především v zaměstnání, na úřadech či ve škole. Při bližším zkoumání bylo zjištěno, že naprostá většina z této skupiny uvedla zejména to, že jim je připomínán jejich původ v negativním slova smyslu, narážky na jejich přízvuk, posměšky v práci či ve škole. Žádný z respondentů nevedl zjevně závažnější projevy diskriminace či xenofobního chování. Při bližším zkoumání vzorku respondentů, kteří se s nějakou formou diskriminace či xenofobního chování setkali, bylo zjištěno, že téměř tři čtvrtiny z nich přišli do Česka

v průběhu 90 let. Výše uvedené potvrzují i manželé Janečkovi, i oni zažili podobné poznámky na svou osobu od společnosti či v zaměstnání, jejich dcera se rovněž setkala s narážkami na rumunský původ. Zároveň však dodávají, že doba se změnila a Češi si zvykli na přítomnost osob z jiných zemí ve svém okolí a jejich chování se v tomto směru také mění, což potvrzují i výsledná data v porovnání s rokem příchodu (výzkumný deník).

Zákonitosti „teorie migračních sítí“ potvrzují i výsledky dotazu na místo prvního bydliště v Česku. Sedmdesát procent z 68 osob, které na danou otázku odpověděly, se usídlilo v obci, kde již někteří jejich příbuzní či známí žili, či nedaleko ní. Patnáct krajanů se usídlilo mimo obec, kde měli příbuzné či známé z Rumunska, a zbylí 2 v Česku žádné takovéto osoby nemělo.

V průběhu let se většina reemigrantů na území Česka stěhovala, pouhých 16 z 69 jedinců, kteří na danou otázku odpověděli, zůstalo v místě svého prvního bydliště. Shodně 17 osob uvedlo, že se stěhovalo „jedenkrát“ či „dvakrát“, 19 osob více než dvakrát. Z celkového počtu 65 krajanů zvolilo 16 z nich jako místo svého prvního bydliště Prahu. Významný počet z nich, konkrétně 12, směřoval do obcí s méně než 1 000 obyvateli a dalších menších sídel (viz graf 10).

Graf 10: Populační velikost obce prvního a současného bydliště (n=65)

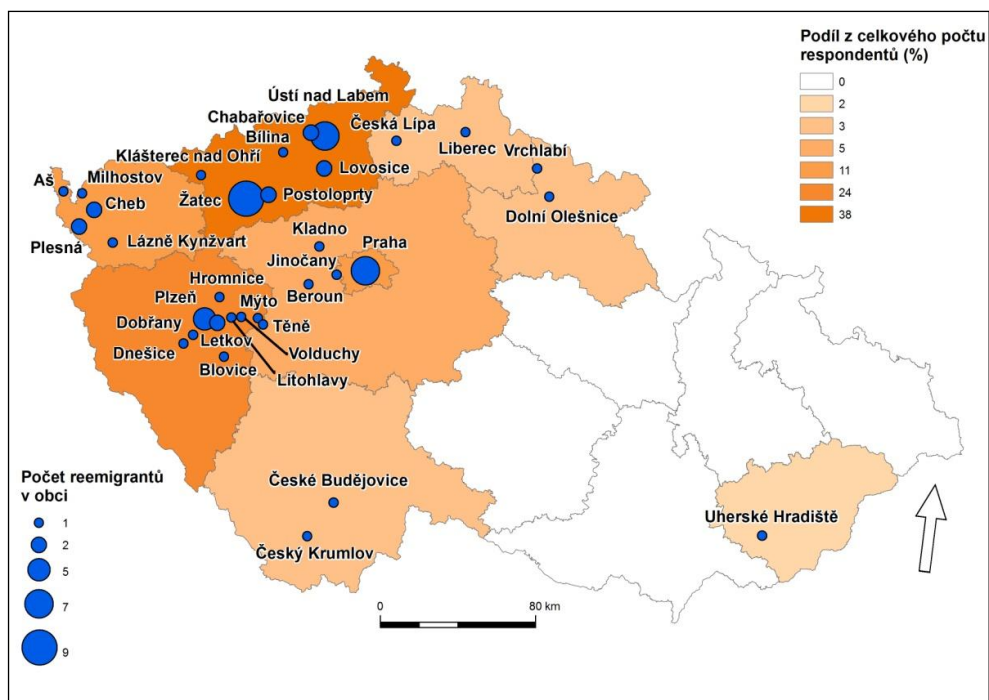

Zdroj: Vlastní zpracování

Oproti procentuálním podílům populace České republiky dle počtu obyvatel místa bydliště je zajímavé malé zastoupení krajanů z Rumunska ve středně velkých a velkých

sídlech (obec s 50 000 – 100 000 obyvateli a obce s více jak 100 000 obyvateli). Velmi zajímavého zjištění bylo dosaženo srovnáním prvního a současného místa bydliště dle populační velikosti. Polovina dotazovaných opustila Prahu, úbytek nastal rovněž ve středně velkých a velkých sídlech, to znamená ve městech, kde bylo jejich zastoupení již beztak nízké. Pokles byl zaznamenán také v nejmenších definovaných sídlech pod 1 000 obyvatel. Nejvýraznější nárůst byl naopak zaznamenán v obcích s 5 000 až 10 000 obyvateli, přírůstek vykazují rovněž obce v kategorii: obec s 1 000 – 5 000 obyvateli; obec s 10 000 – 50 000 obyvateli. Tento neobvyklý směr migrace z větších sídel do menších zřejmě souvisí s prvotním neúspěchem či zklamáním z městského prostředí a snahou přiblížení se k poklidnějšímu životnímu stylu jako v Rumunsku. Dle tvrzení pana Františka Rocha, Iva Dokoupila či manželů Janečkových, velká část mladých hledá ve městě úspěch a rychle získané finance. K lépe ohodnocenému zaměstnání však nemají velmi často nutné vzdělání či kvalifikaci. Po jistém vystřízlivění tedy část z nich z větších sídel odchází (výzkumný deník). Souhrnný graf populační velikosti obce prvního a současného bydliště nabízející možnost komparace je uveden výše v grafu 10.

Obrázek 2: Obec a kraj současného bydliště respondentů (n=64)

Poznámky: Vlastní zpracování

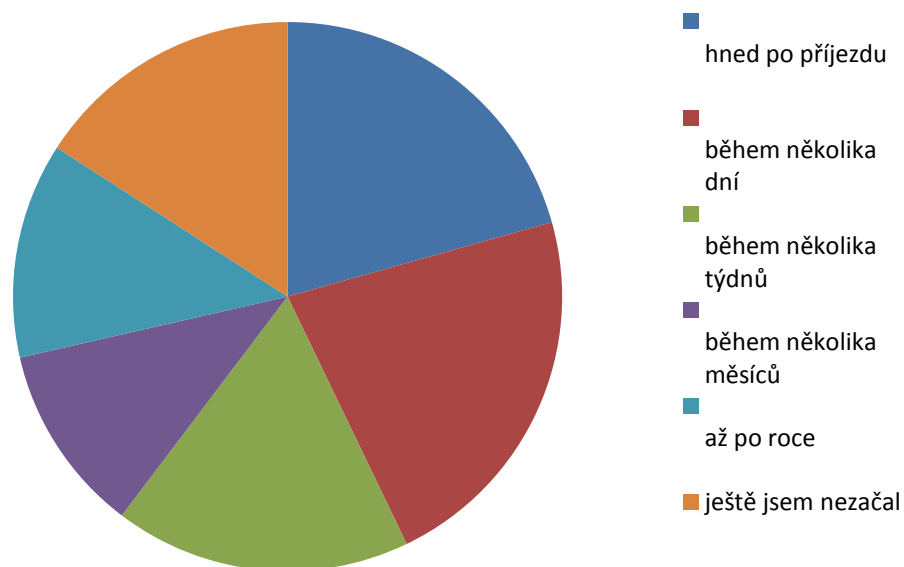
Zdroje: data získaná na základě výzkumu; Arc data ČR 500, dostupné v rámci programu ArcGis či na adrese: <http://www.arcdata.cz/produkty-a-sluzby/geograficka-data/arccr-500/>, cit. [2015-04-15]

Konkrétní poloha jednotlivých obcí, které respondenti uvedli jako místo současného bydliště (n=64), víceméně kopíruje severní a západní pohraniční oblasti, kam směřovali krajané druhé reemigrační vlny v poválečném období po vysídlených Němcích (viz kapitola 3). Výjimkou je Plzeň a zejména obce východně od ní. Nejvyšší podíl z celkového vzorku respondentů je zaznamenán v kraji Ústeckém, následovaném krajem Plzeňským, Karlovarským a Prahou, která se do výběru dostala hlavně díky své populační velikosti a statusu hlavního města, což je samo o sobě významný „pull“ faktor (obrázek 2).

7.4. Zaměstnání, vzdělání a ekonomický status

Téměř polovina respondentů nastoupila do zaměstnání ihned či během několika dnů po přestěhování (graf 11). Zejména v minulosti se vyskytovaly případy, kdy do oblasti vesnic přišli zástupci firem z Česka a najímali pracovníky přímo na místě. Takové případy se však v dnešní době již nevyskytují (výzkumný deník).

Graf 11: Doba nástupu respondentů do prvního zaměstnání či započetí živnosti po přesídlení (n=63)

Zdroj: Vlastní zpracování

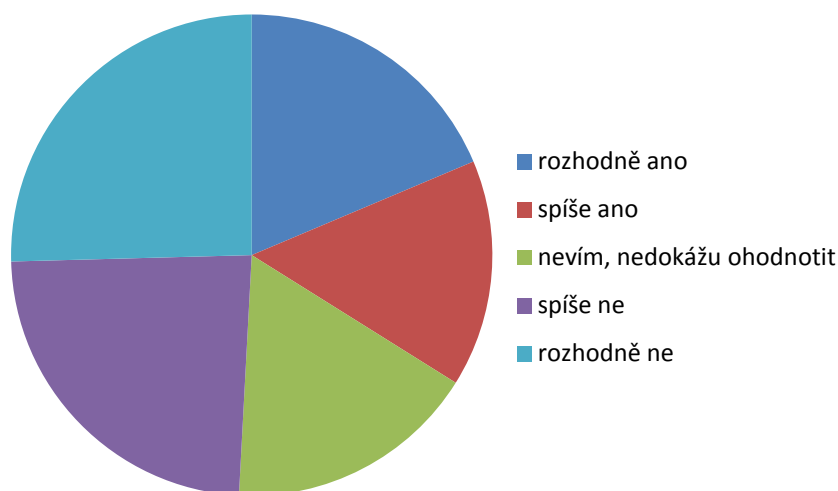
Poznámky: z 10 respondentů, kteří ještě nezačali pracovat, je v současné době 7 studentů

Z 63 respondentů 11 našlo zaměstnání během několika týdnů a 7 v průběhu několika měsíců. Pouhých 8 jedinců našlo práci až po roce, zbývajících 10 ještě nezačalo pracovat. Nutno poznamenat, že 7 respondentů z poslední jmenované skupiny jsou v současné době studenti.

I když nalezení zaměstnání by se mohlo jevit z výše uvedeného grafu a čísel jako bezproblémové, subjektivní vnímání přesídlivších krajanů tomu příliš neodpovídá. Když přehlédneme 13 jedinců, kteří se vyjádřili v podstatě neutrálně ve smyslu, že neví či nedokážou zhodnotit obtížnost nalezení zaměstnání po přesídlení, pro 16 osob bylo nalezení práce „spíše obtížné“ a 9 jedinců shledává nalezení zaměstnání jako „rozhodně obtížné“. Na druhou stranu 17 jedinců se vyjádřilo ve smyslu „spíše snadné“ a 8 „rozhodně snadné“. Tato otázka, k níž se vyjádřilo 63 jedinců, neposkytuje jednoznačný výsledek. Data jsem se snažil následně porovnávat s dalšími body dotazníku (konkrétně: místo současného bydliště, populační velikost místa prvního bydliště v Česku, příbuzní či známí v místě prvního bydliště a nejvyšší dosažené vzdělání), ani v jednom případě však nebyla k mému překvapení vysledována žádná významná souvislost.

Zřetelnější výsledky vzešly z otázky týkající hodnocení současného zaměstnání či pracovní pozice související s kvalifikací či vzděláním dotazovaného (graf 12).

Graf 12: Souvisí současná pracovní pozice s kvalifikací či vzděláním respondentů (n=59)

Zdroj: Vlastní zpracování

Při komparaci výše zmíněných dat s rokem příchodu do Česka a nejvyšším dosaženým vzděláním bylo zjištěno, že osoby pobývající na území Česka delší dobu a jedinci s vyšším vzděláním pracují na pozicích odpovídající jejich znalostem a schopnostem. Dá se tedy předpokládat, že v prvních letech po reemigraci nastupují krajané i na pozice ne zcela odpovídající jejich vzdělání či kvalifikaci, v průběhu let však svoji práci mění a tyto pozice po několika letech obsazují. K tomuto tvrzení se přikláním i vzhledem k informacím získaných od samotných reemigrantů manželů Janečkových (viz kapitola 6), kteří se vyjádřili ve stejném smyslu (výzkumný deník).

Teze „teorie migračních sítí“ se potvrzují i v situaci, kdy krajané hledali zaměstnání. Z 62 jedinců si 25 vyhledalo zaměstnání samo, 6 přes úřad práce, dva využili služeb pracovní agentury a jedna osoba si našla práci na internetu (3 zatím nepracují). Zbývajících 33 krajanů využilo konexí a pomoci již dříve usídlených příbuzných a známých.

S výjimkou 9 jedinců, kteří nedokázali situaci zhodnotit, všichni respondenti očekávali, že si přesídlením do Česka ekonomicky polepší, 25 z nich očekávalo dokonce výrazné zlepšení (n=66). Současná ekonomická situace jedince či domácnosti je hodnocena více než pozitivně, k otázce se vyjádřilo 65 respondentů. Naprostá většina krajanů uvedla zlepšení své ekonomické situace ve srovnání se stavem v Rumunsku, konkrétně 32 osob uvedlo ve srovnání s původním stavem „výrazné zlepšení“ a 22 respondentů „mírné zlepšení“, 10 jedinců hodnotí svou současnou ekonomickou situaci jako stejnou bez výraznější změny a pouhá 1 osoba se domnívá, že si mírně pohoršila. Dalo by se teda říci, že v souvislosti se zlepšením finanční situace se očekávání v naprosté většině případů vyplnila.

7.5. Kontakt s Rumunskem, styky reemigrantů mezi sebou v Česku

Nejvíce překvapující výsledky vzešly z několika otázek týkajících se problematiky remitencí. Dle tvrzení pana Františka Rocha a Iva Dokoupila finance plynou spíše opačným směrem, než by se předpokládalo. Rodiče a příbuzní reemigrantů v Rumunsku, přivydělávající si v současné době mimo jiné i cestovním ruchem, zasílají peníze svým potomkům a dalším příbuzným v Česku, což je v rozporu s tradičními zákonitostmi

mnoha migračních teorií (výzkumný deník). V rámci tohoto tématu dodávají krajané, že podpora ze strany příbuzných v Rumunsku plyne především v počátečních letech po přesídlení, kdy se mnoho z nich potýká s finančními problémy. Tyto obtíže vznikly především v důsledku neznalosti. V počátečních letech nevěděli, jak hospodařit s měsíční mzdou, kdy je potřeba počítat s pravidelnými měsíčními výdaji typu nájem či další výdaje spojené s bydlením a rovněž pravidelné měsíční splátky na půjčky, které si bral v začátcích téměř každý. V Rumunsku stačilo zaplatit elektřinu, vodu měli zdarma a plyn měli jen někteří z nich formou plynových bomb, když k tomu připočteme ještě částečnou soběstačnost v potravinách, útrata finančních prostředků tak byla na volném uvážení jedince (výzkumný deník).

První část kvalitativně zjištěných informací byla skutečně potvrzena. Z 53 respondentů pouhých 12 zasílá finance do Rumunska, z této skupiny však 6 zřídka, 5 nepravidelně několikrát do roka a pouhý 1 respondent pravidelně několikrát do roka. Nejedná se přitom o žádné závratné částky, ohledně konkrétního objemu peněz 4 uvedli, že zasílají do Rumunska přibližně 5 000 CZK ročně, po jednom do 10 000 CZK ročně, do 20 000 CZK ročně a do 50 000 CZK ročně. Tyto peníze většina vozí či předávají osobně, 3 jedinci posílají finance po známých či příbuzných, kteří mají do Rumunska cestu, a pouhý jeden je uskutečňuje skrz bankovní převod.

Informace týkající se opačného finančního toku z Rumunska do Česka však potvrzeny nebyly. Z 65 jedinců dostává finanční příspěvky od příbuzných z Rumunska jen 10 z nich, konkrétně 4 z nich dostávají takovýto peněžní příspěvek nepravidelně několikrát do roka, zbývajících 6 jen zřídka. Ani objem těchto finančních prostředků není nijak horentní, 3 respondenti dostávají přibližně do 10 000 CZK ročně, zbytek označil v dotazníku nejmenší možné finanční pásmo tj. do 5 000 CZK ročně.

Odlišné výsledky vzešly v otázce zboží zasílaného či dováženého reemigranty do Rumunska. Z 64 jedinců dováží zboží 7 respondentů do původní vlasti pravidelně, 9 nepravidelně a 29 osob se vyjádřilo ve smyslu, že když do Rumunska jedou, nějaké zboží přivezou. Naopak 2 osoby dostávají zboží od krajanů v Rumunsku, zbylých 17 žádné zboží do Banátu neposílá ani nedostává. V naprosté většině se jedná o drobné dárky, sladkosti či jiné potraviny. Sedm osob přiváží zdravotnický materiál a 4 respondenti drogistické a kosmetické výrobky. V konečném součtu se samozřejmě objevily i další odpovědi, například oblečení, náhradní díly či zahradnické nářadí. Jako

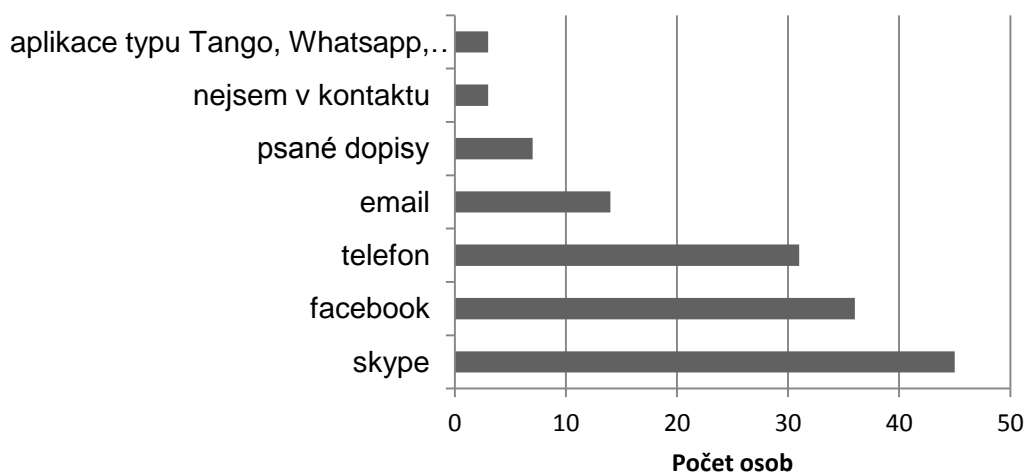
hlavní důvod proč toto zboží do Rumunska reemigranti dováží (n=41) je snaha potěšit své blízké (18), nedostupnost určitých výrobků (4), horší kvalita (4) či vyšší cena některého zboží (2).

Kontakt a styk se zemí původu je samozřejmě uskutečňován i na jiném nežli finančním pozadí. Každý z reemigrantů má v současnosti v Rumunsku nějakého příbuzného, kterého buďto pravidelně navštěvuje či jsou v pravidelném kontaktu (výzkumný deník). Vzpomínky na starou vlast (Rumunsko) a povědomí o svém původu mají reemigranti stále na mysli. Z 61 reemigrantů se 38 z nich cítí být v současné době více doma v Česku, 21 vnímá jako svůj domov stejně tak Česko i Rumunsko, pouhý jeden respondent uvedl, že jako doma se více cítí v Rumunsku (zbývající jeden respondent uvedl „jinde“). Podobných závěrů bylo dosaženo i v rámci otázky „kde se cítíte lépe“. I zde je zjevné trvalé přemítání nad původní vlastí, Rumunskem. Z 62 osob se v Česku cítí lépe 27 z nich, v Rumunsku 7 a zbylých 27 osob se cítí stejně v obou zemích (jeden dotazovaný uvedl „jinde“). Konkrétně se krajanům v Česku stýská především „po přírodě a životu spojeném s krajinou“ (29) s čímž souvisí i stesk po životním stylu a společnosti v Rumunsku, který uvedlo 9 respondentů. O něco méně jedinců uvedlo, konkrétně 17, že se jim stýská po rodině a příbuzných v Banátu, toto nižší číslo, než by mohlo být očekáváno, může souviset s tím, že jejich nejbližší již v Česku jsou, tím pádem zvolili jiný druh odpovědi. Posledním dvěma se stýská nejvíce po víře a náboženském životě.

Reemigranti své příbuzné v Banátu rovněž navštěvují. Pouhých 7 respondentů z celkových 61 uvedlo, že do Rumunska nejedí téměř vůbec, 2 pak maximálně jednou za 5 let. Nejvíce jedinců (27) uvedlo četnost návštěv „jednou za 2-4 roky“, 16 respondentů se vrací do Rumunska každoročně, 9 osob zavítá do oblasti ještě více, několikrát do roka. V době své nepřítomnosti v Banátu jsou reemigranti ve stálém kontaktu se svými blízkými, a to nejrůznějšími způsoby. Doba se mění a dnešní moderní technologie nahradily dřívější poštovní služby. Již v době své poslední návštěvy jsem si všiml, že většina domácností je vybavena počítači. Jednalo se především o starší přístroje, ve vlastnictví je měly i ty nejstarší generace (výzkumný deník). Dle slov Marie Bokáčové z Rovenska, většina těchto starých lidí umí na přístroji jen dva úkony, jimiž je zapnutí počítače a spuštění telekomunikačního programu. Všechny české vesnice mají v současné době k dispozici připojení k internetu, což komunikaci skrz telekomunikační softwar, sociální sítě a internet obecně dále prohloubilo (výzkumný deník). Konkrétní

reemigranty využívané komunikační prostředky jsou zaznamenány v grafu 13. V rámci této otázky byla ponechána možnost více odpovědí, jako v současné době nejvyužívanější se ukázala aplikace „Skype“ následovaná zejména u mladších generací oblíbenou sociální sítí „facebook“. Naopak poštovních služeb dosud využívá 7 respondentů, z výzkumného vzorku pouze 3 uvedli, že nejsou s nikým v Rumunsku v kontaktu.

Graf 13: Způsob komunikace reemigrantů s blízkými v Rumunsku (n=61)

Zdroj: Vlastní zpracování

V průběhu svého života v Česku dorazili do Česka další příbuzní reemigrantů z Rumunska. Pouhých 7 jedinců z 62 uvedlo, že se za nimi žádný další příbuzný nepřestěhoval. Naprostá většina tedy uvedla, že se za nimi další příbuzní přistěhovali, 32 reemigrantů odhaduje celkový počet těchto příbuzných do 5 jedinců, 12 do počtu 10 osob a 11 respondentů uvedlo možnost „více než 10 příbuzných“. Největší podíl takto nově příchozích se usadil ve stejné obci jako účastníci mého výzkumu či nedaleko něho, tuto možnost zvolilo 25 jedinců. Dvacet respondentů uvedlo, že nově příchozí příbuzní se usadili ve stejném kraji a 10 účastníků výzkumu uvedlo, že se příbuzní usadili v jiném kraji. Výše debatované dvě otázky opětovně potvrzují principy „teorie migračních sítí“.

Valná část reemigrantů udržuje kontakt, mimo své příbuzné, také s dalšími rumunskými Čechy žijícími v Česku. Pouze 3 jedinci uvedli, že takové kontakty nemají (n=61), u 31 respondentů byla uvedena odpověď „ano – jsou mí blízcí přátelé a vídám je často“, dalších 16 osob se vyjádřilo ve stejném smyslu, jen tyto jedince vídá

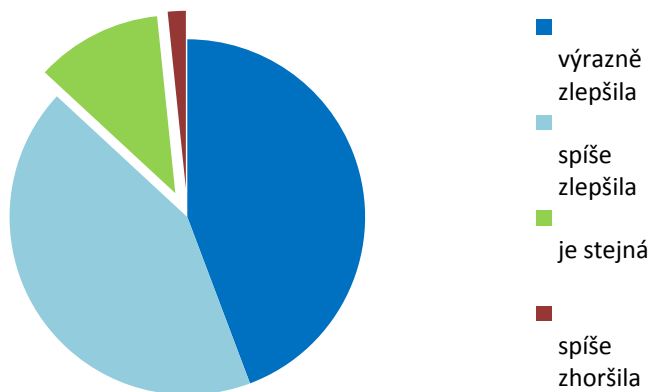
nepravidelně. Zbývajících 11 osob se s dalšími rodáky z Banátu vídá jen výjimečně například na zvláštních sešlostech pro tyto jedince určené.

Tyto speciální sešlosti určené přímo osobám narozeným v Banátu se konají každý rok, i když frekvence jejich pořádání byla v minulosti četnější. Hlavním problémem je pro některé především vzdálenost místa konání těchto událostí. Většina těchto akcí se koná v Praze či v oblastech koncentrace těchto osob, takže především na severu či západě Čech (výzkumný deník). Z počtu 60 respondentů se těchto akcí zúčastňuje 56 osob (18 pravidelně, 26 nepravidelně a 12 zřídka), zbylí 4 nikoliv. Překvapením bylo rovněž zjištění, že 27 jedinců v rámci tohoto vzorku je členy některého ze spolků či sdružení Čechů z Rumunska, pouze 5 z nich se však považuje za aktivní členy.

7.6. Závěrečná shrnující hodnocení

Přes mnohé obtížnosti, se kterými se krajané po svém přesídlení do Česka setkali, hodnotí svou celkovou životní úroveň oproti té v Rumunsku jako výrazně lepší či spíše lepší, konkrétně 53 z 61 respondentů, přesné podíly viz níže graf 14. Ve srovnání s původní představou o životní úrovni v Česku se 7 dotazovaných domnívalo, že jejich životní úroveň bude o „mnoho vyšší“ a 32 „ještě o něco vyšší“. Osmnáct jedinců počítalo s tím, že jejich životní úroveň v Česku bude zhruba taková, jaký je jejich reálný současný stav, a zbylí 3 se domnívali, že se budou mít o „něco hůře“. O nerealisticky přehnaných představách o životě v Česku se zmiňují prakticky všichni jedinci, s nimiž jsem přišel za dobu mého zájmu o Banát do styku (výzkumný deník).

Graf 14: Jakým způsobem se změnila životní úroveň respondentů (n=61)

Zdroj: Vlastní zpracování

Na otázku budoucího setrvání na území České republiky se 60 osob z 67 vyjádřilo, že hodlají v zemi setrvat i nadále, 3 uvažují o návratu do Rumunska, 3 o stěhování v rámci Evropy (mimo Rumunsko a Česko) a jeden respondent zvažuje odchod mimo Evropu. I přes výraznou převahu jednoho druhu odpovědi, byla snaha o nalezení nějaké konkrétní skupiny, která uvažuje o emigraci z Česka (například na základě ekonomické aktivity, rodinného stavu, věku, hodnocení životní úrovně, očekáváními a podobně), žádná taková souvislost však nebyla nalezena.

V rámci otevřené otázky „co vám konkrétně na Česku/Češích nejvíce vadí“, ke které se vyjádřilo 52 jedinců, se objevila velká variabilita odpovědí, nejvíce zmiňované byly negativní pojmy týkající se hodnocení českého národa jako závist, lhostejnost a podobně viz níže tabulka 6.

Tabulka 6: Co reemigrantům v Česku či na Češích nejvíce vadí (n=61)

	četnost
závist	15
každý si žije pro sebe, lhostejnost	7
chladnost Čechů	7
nacionalismus, xenofobie, chování k cizincům	6
falešnost a zákeřnost	3
chování Čechů obecně	3
ateismus, narážky na víru	3
namyšlenost	3
neupřímnost	3
drogy	2
bezohlednost	2
neochota	2
málo společenský národ	2
nevěra v manželství	2
alkohol	1
špatné rodinné vztahy	1
klesající životní úroveň	1
nedbají na rodinu	1
nevstřícnost	1
pes v bytě	1
počasí	1
politika	1
práce v neděli	1
pesimismus	1

nevážení si tradic	1
stěžování si	1
lenost	1
pes v bytě	1
počasí	1
politika	1
práce v neděli	1

Zdroj: Vlastní zpracování

Závěr

Česká komunita v Banátu je objektem zájmu vědců nejrůznějšího zaměření už celá desetiletí, zpětná migrace krajanů do země původu svých předků však až od 70. let dvacátého století v souvislosti se snahami vědců poodkrýt okolnosti a problémy se začleněním těchto osob do společnosti. Téma se stává opět aktuální po roce 1989 vzhledem k opětovnému navýšení reemigrantů přicházejících na naše území.

Téma krajanů v Rumunsku a reemigrantů přicházejících do Česka je poměrně častým tématem i závěrečných prací na vysokých školách. Naprostá většina z nich je založena na subjektivních výpovědích samotných aktérů, avšak jen málokterá z nich je založena na kvantitativním výzkumu, který by potvrzoval tyto výpovědi na větším vzorku respondentů.

Současný zahraničně-politický postoj České republiky je nakloněn českým komunitám v zahraničí, podporuje činnost krajaňských spolků a škol, kterým finančně i jinak přispívá na jejich provoz, a to za účelem udržení českého kulturního dědictví v daných zemích. Hlavním aktérem a koordinátorem těchto úkolů je *Pracoviště MZV ČR pro krajaňské záležitosti*. Problematika krajaňských komunit je v zorném poli i mnoha nevládních organizací v rumunském Banátu v čele s organizací *Člověk v tísní*. Zájem o tyto jedince, jež projevíli zájem o přesídlení do Česka, je ze strany těchto institucí však řešen marginálně a zcela nedostatečně. Chybí především krajaňský zákon, který by komplexně řešil specifika této skupiny imigrantů. Právní úpravy zabývající se touto problematikou můžeme nalézt v zákonech či přímo ústavách všech zemí střeoevropského či postsocialistického prostoru. Podobné snahy ze strany dotčených skupin i zákonodárců se již v minulosti objevily, nicméně záležitost není do dnešních dnů uspokojivě dořešena.

V rámci mého studia reemigrace krajanů z Banátu a vypracování této závěrečné práce bylo na teoretické úrovni na celou problematiku nahlíženo především skrze tři migrační koncepty. Prvním byla „institucionální teorie“, jež byla obecně platná především pro období první a druhé vlny reemigrací vzhledem k značnému administrativnímu i finančnímu zjednodušení celého procesu. Tyto historické události položily základ trvajícím kulturní výměně a konexím mezi rumunskými Čechy a jejich dříve přesídlivšími příbuznými a známými v Česku. Za dob socialismu byla možnost těsnějších vztahů značně zkomplikována. Vzniklé migrační sítě, jež jsou druhým konceptem, který je

v práci využít, daly vzniknout třetí mohutné vlně reemigrací po roce 1989, která byla významně stimulována právě jejich existencí. Zasludou stále těsnějších vztahů mezi oběma geografickými prostory, kterými je především stále probíhající odchod krajanů do Česka, vzájemné navštěvování či příchod českých turistů a podnikatelů do oblasti, dochází ke stále těsnějším vazbám. Ty byly dále významně podpořeny novými technologiemi, jako je internet a různé telekomunikační programy a aplikace, které umožňují být neustále v kontaktu se zemí jejich původu. Prohlubující a sílící ekonomické, sociální a kulturní vazby v konečném důsledku odpovídají poslednímu konceptu, jenž byl do práce zahrnut, „teorii transnacionalismu“.

Tvrzení daných teoretických přístupů se ukázala platnými vlastním výzkumem, jehož pomocí jsem se snažil rozkrýt jednotlivé oblasti spojené s přesunem do Česka. Není překvapením, že hlavním „push“ faktorem vedoucím k přesídlení jsou existující rozdíly v životní úrovni mezi Rumunskem a Českem. Jednotlivé podněty, které by bylo možné zahrnout do kolonky „ekonomické“, uvedla naprostá většina dotazovaných. Depopulace však postihuje celý region, kde se české vesnice nacházejí. Na rozdíl od Rumunů a dalších národností žijících v oblasti, naprostá většina krajanů, konkrétně 85 % účastníků výzkumu, uvažovala o Česku jako o jediné možné imigrační destinaci. Zjevným přáním krajanů byl i život v českém prostředí, což nemalá část výzkumného vzorku potvrzuje (30 %). Současně tři čtvrtiny krajanů v době svého příchodu na území Česka nepomýšlely na opětovný návrat do původní vlasti a počítaly s tím, že se zde usadí natrvalo. Naopak v souboru respondentů nebyl potvrzen předpoklad zvýšeného zájmu o migraci do Česka, který by se projevil v počtu reemigrantů po roce 2007 (vstup Rumunska do EU), kdy došlo k odpadnutí mnoha byrokratických překážek.

Samotný způsob přesídlení byl v 90. letech značně odlišný ve srovnání s tím po přelomu tisíciletí. V počátečních letech po otevření hranic přijížděla většina osob společně s rodinou, po roce 2000 přicházejí v naprosté většině mladí svobodní lidé, krátce po dovršení dospělosti či ukončení studií. Existující migrační sítě, vzniklé předchozími vlnami reemigrací, jsou bohatě využívány při získávání informací spojených s přesunem, i při snaze získání prvního zaměstnání. Takovéto konexe z celkem 76 jedinců nemělo pouhých 5 respondentů. Naprostá většina nově příchozích se po přesídlení usazuje dokonce ve stejné obci jako jejich příbuzní či nedaleko ní. Tak vznikají významné koncentrace těchto osob zejména v severních a západních Čechách. Tyto

oblasti de facto kopírují bývalé Sudety, do kterých směřovali rovněž krajané první a druhé reemigrační vlny.

Před samotným příchodem do Česka mělo *Potvrzení o příslušnosti ke krajské komunitě v zahraničí* (PPKK) vystavena jen mírná většina respondentů (54 %). V rámci stále existujících výhod pro držitele tohoto dokumentu, jakými je především usnadnění vstupu a získání některé z forem pobytu na území České republiky, se zdá být tento stěžejní dokument české krajské politiky z pohledu krajanů tedy poměrně zbytečný. Z celkových 65 jedinců 21 nemělo o tomto dokumentu ani ponětí, dovolím si tedy tvrdit, že v tomto ohledu česká krajská péče selhává. V prvních letech krátce po roce 1989 přicházela velká část krajanů nelegálně či na základě platných cestovních dokladů (pas), následně od druhé poloviny 90. let převažují trvalé či dočasné formy pobytu s nejrůznějším účelem. Vzhledem k již zmíněnému vstupu Rumunska do EU v roce 2007 naprostá většina krajanů z Banátu právní status svého pobytu v České republice v současné době neřeší. V důsledku stejné události, navíc s přihlédnutím k možnosti dvojího či vícečetného občanství od 1. ledna 2014, tak nově přichozí neusilují o rychlý zisk českého občanství jako v předchozích letech. V rámci příchodu těchto osob do Česka byly zjišťovány rovněž okolnosti spojené se subjektivním vnímáním a názory jedince. Velkou část respondentů překvapila především celkově odlišná společnost, nejčastěji uváděnými atributy českého prostředí byla arogance, lhostejnost, závist a celková chladnost. Často zmiňována byla také zdejší bezbožnost, diskriminace a xenofobní chování Čechů. Na druhou stranu pozitivně byla vnímána všudypřítomná čistota a vzhled měst a obcí.

Zajímavé výsledky přineslo srovnání současného a prvního místa bydliště. V obou zmíněných souborech dat byla vysledována koncentrace především do malých (kategorie 1 000 – 5 000; 5 000 – 10 000) a středních sídel (10 000 – 50 000) a rovněž do obcí, které mají méně než 1 000. V již tak nízkém zastoupení přesídlivších v největších městech došlo v průběhu let k dalšímu úbytku a tyto osoby se přestěhovaly do sídel menších než ta původní. Vysvětlením může být touha po klidnějším prostředí a krátká vzdálenost do větších měst v oblastech především severních Čech, kde je jejich koncentrace největší. Výrazná je také velká mobilita respondentů, jen malá část setrvala v místě svého prvního bydliště natrvalo. Téměř třetina dotazovaných se stěhovala dokonce více než dvakrát. Okolí reagovalo na nové sousedy neutrálně či spíše pozitivně, málokdo se setkal s nějakými vážnými problémy. Ti, kteří uvedli, že se setkali s projevy

diskriminace, popisují ve většině případů jen slovní narážky ze strany kolegů v práci či u dětí ve škole.

Důkazem potvrzující zákonitosti „teorie migračních sítí“, je skutečnost, že velká část krajanů využívala při hledání svého prvního zaměstnání v Česku pomoci již dříve přesídlených příbuzných a známých. Zásluhou této významné pomoci nastoupila většina těchto osob do svého prvního zaměstnání během několika dnů, týdnů či v horším případě měsíců. Zaměstnání bylo jedním z významných „pull“ faktorů Česka, prvně získaná práce však ve většině případů neodpovídá kvalifikaci či vzdělání těchto osob, v průběhu let však své zaměstnání většina dotazovaných změnila a v současné době pracuje na pozici, která více odpovídá jejich vzdělání, kvalifikaci a také původním představám. Naprostá většina respondentů je v současné době v zaměstnaneckém pracovním poměru. Ve srovnání s daty ekonomické aktivity cizinců na území Česka, tento fakt značí bezproblémovou integraci na majoritní pracovní trh.

Největší překvapením celého výzkumu byly výsledky několika otázek týkajících se remitencí. Kvalitativní částí výzkumu mi bylo několika krajany v Rumunsku a rovněž reemigranty v Česku potvrzeno, že finanční podpora plyne směrem opačným, než by se dalo u podobných případů předpokládat, to znamená od příbuzných z Rumunska do Česka. Ani tyto výroky nebyly kvantitativním výzkumem potvrzeny. Naprosté minimum jedinců uvedlo, že dostávají či posílají finanční prostředky z/do Rumunska, když už se takovéto případy objevily, jednalo se v konečném součtu za jeden rok o minimální finanční částky (do 5 000 CZK ročně; cca. 180 EUR). Pomoc příbuzným v Rumunsku či opačně se nepotvrdila ani v oblasti materiální. V rámci poměrně častých návštěv naprostá většina reemigrantů přiváží svým příbuzným jen drobné dárky či potraviny a nápoje jako pozornost. Na tomto místě bych rád přiznal chybu, které jsem se během výzkumu zjevně dopustil. Až zpětně po ukončení výzkumu mi bylo doporučeno zde v Česku žijícími rodáky z Rumunska se soustředit i na počáteční roky po příchodu. Právě zde by dle nich bylo možné vysledovat významnou finanční podporu přesídlivších ze strany příbuzných v Rumunsku. Vzhledem k tomuto doporučení a v návaznosti na informace získané kvalitativním výzkumem se dá předpokládat, že k takovéto finanční podpoře přesídlivších dochází, ale pouze v krátkém období po příchodu do Česka.

Reemigranti jsou ve stálém kontaktu se svou původní domovinou a s osobami, které v Rumunsku doposud žijí. Banát pravidelně navštěvují a v době své nepřítomnosti komunikují v dnešní době především skrz telekomunikační program „Skype“ či mladšími

generacemi oblíbené sociální sítě typu „facebook“, využívání listovních poštovních služeb prakticky vymizelo. Banátští Češi jsou hrdí na svůj původ, ke kterému se stále hrdě hlásí, a velká část vnímá Rumunsko vedle Česka stále jako svůj druhý domov. Polovina respondentů je sdružena v některém ze spolku rumunských Čechů v Česku. V rámci této komunity dochází k častému setkávání, ať už neformálně či na pravidelných srazech pořádaných těmito spolky.

K příchodu krajanů dochází i dnes. Existence migračních sítí je těmito osobami do dnešních dní hojně využívána. Prohlubující se propojení mezi oběma geografickými prostory, pocit sounáležitosti k české komunitě v Banátu i Česku, kulturní výměna způsobená nejen českými turisty a vyvíjené snahy českých organizací a podnikatelských subjektů odpovídá principům „teorie transnacionalismu“.

Naprostá většina dotazovaných dochází k závěru, že se jejich životní úroveň oproti té v Rumunsku zvýšila, v této oblasti tedy rovněž došlo k satisfakci „pull“ faktorů. Původní představy se však zdály být v této oblasti přehnané, jelikož valná část se domnívala, že jejich životní úroveň bude ještě vyšší. Přes nemalé obtížnosti, se kterými se reemigranti po svém přesídlení setkávají, dochází po určité době k poměrně bezproblémové adaptaci na zdejší prostředí a hodlají na území Česka nadále setrvat.

Z těchto veskrze pozitivních závěrů se dá předpokládat, že reemigrace krajanů z Banátu bude pokračovat i nadále. Vzhledem ke stále se snižující populaci zdrojových obcí tohoto migračního proudu však bude postupně slábnout. Otázkou zůstává, jaká budoucnost čeká české vesnice v Rumunsku. Pokud bude tento trend pokračovat i nadále, dá se očekávat, že unikátní krajanská komunita zanikne, či se ekonomické nerovnosti, které jsou hlavním „push“ i „pull“ faktorem změny a reemigraci zastaví?

Zdroje

BARŠOVÁ, A. (2014): Vystěhovalci, navrátilci, světoběžníci. Nová emigrace z České republiky po roce 1989 a návratová politika, s. 86-100

BAŘTIPÁNOVÁ, Z. (2014): Pilotní ověření nových nástrojů na podporu návratové migrace a úspěšné integrace navrátilců vytvořených v rámci projektu Re-turn. Nová emigrace z České republiky po roce 1989 a návratová politika, s. 70-74

BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. (2011): Identita – integrace. Etnické komunity – integrace a identita, s. 9-14

BLEŠOVÁ, M. (2007): Srovnání očekávání reemigrantů vracejících se do České republiky po roce 1989. Masarykova univerzita, Brno, 62 s.

BRATINKOVÁ, J. (2011): Práva a povinnosti Čechů žijících v zahraničí. Češi – národ bez hranic, s. 69-71

BRETTELL, C., HOLLIFIELD, J. (2000): Migration Theory: Talking Across Disciplines. Routledge, London, 224 s.

BROUČEK, S. (1990): Nad výzkumem českého etnika v zahraničí. Český lid- Etnologický časopis, 77, č. 3, s. 129-138

BROUČEK, S. (1999): Vystěhovalecká politika meziválečného Československa. Československo 1918-1938 : Osudy demokracie ve střední Evropě. Sborník mezinárodní vědecké konference, 2, s. 644-652

BROUČEK, S. (2011): Češi – národ bez hranic. Etnologický ústav AV ČR, Praha, 238 s.

BROUČEK, S. (2014): Nová emigrace z České republiky po roce 1989 a návratová politika. Nová emigrace z České republiky po roce 1989 a návratová politika – náhled na problematiku v kontextu vývoje světových migrací: vznik moderních diaspor a transnacionálních společností, s. 14-23

BUDILOVÁ, L. (2008): Některé aspekty příbuzenství a sňatkových vzorců u „vojvodských Čechů“. Český lid- Etnologický časopis, 95, č. 2, s. 127-144

BUDSKÁ, A. (2013): Identifikace sociálních problémů spojených s postavením pracovních migrantů ze třetích zemí. Univerzita Karlova v Praze, Praha, 130 s.

ČERVINKOVÁ, H., PAWLAK, M. (2014): Nové migrační trendy po roce 1989 a 2004 ve střední a východní Evropě (česká a polská perspektiva). Nová emigrace z České republiky po roce 1989 a návratová politika – náhled na problematiku v kontextu vývoje světových migrací: vznik moderních diaspor a transnacionálních společností, s. 179-185

DANEŠ, I. (1982): Příspěvek k otázce adaptace a asimilace Čechů v rumunském Banátu (na základě výzkumu z let 1979-1980. Český lid- Etnologický časopis, 69, č. 1, s. 51-58

DOKOUPIL, I. (2013): Závěrečná zpráva projektu asistenční pomoci krajanské komunitě v Banátu 2012. Člověk v tísni, Praha, 7 s., dostupné z: www.banat.cz/materialy/zaverecne%20zpravy/Zaverecna_zprava_rumunsko2012_%20text.doc , cit. [2015-02-25]

DRBOHLAV, D., UHEREK, Z. (2007): Reflexe migračních teorií. Geografie – Sborník České geografické společnosti, 112, č. 2, s. 125-141, dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/illegal/clanky/Uherek-Teorie.pdf>, cit. [2015-04-02]

EISENBRUK, V. (2009): Krajanská komunita ve světě a její podpora ze strany Ministerstva zahraničních věcí ČR. Krajané a Česká republika – hledání možností k nové otevřené spolupráci, s. 9-14

EISENBRUK, V. (2010): Krajanská komunita ve světě a její podpora ze strany MZV. Česko-slovenské vztahy a krajané, s. 36-40

FOLPRECHT, J. (1947): Volyňští krajané. Cíl a.s., Praha, 44 s.

GRULICH, T. (2009): Porovnání zákonů a přístupů k národním diasporám v různých zemích. Krajané a Česká republika – hledání možností k nové otevřené spolupráci, s. 18-25

GRULICH, T. (2011): Vztah českého státu k vlastním diasporám. Češi – národ bez hranic, s. 37-46

GRULICH, T. (2014): Zahraniční češství z perspektivy možných návratů. Nová emigrace z České republiky po roce 1989 a návratová politika, s. 11-13

- HALÁSZ, I. (2013): Starostlivosť o krajanov po roku 1989. Acta Universitatis Carolinae Iuridica, č. 1, s. 53-67
- HALÁSZ, I. (2014): Krajanía a tzv. krajané zákony na ich podporu v strednej Európe. Univerzita Karlova v Praze – Právnická fakulta, Praha, 219 s.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. (2000): Psychologický slovník. Portál, Praha, 776 s.
- HEROLDOVÁ, I. (1971): Život a kultura českých exulantů z 18. století. Československá akademie věd – Ústav pro etnografii a folkloristiku, Praha, 226 s.
- HEROLDOVÁ, I. (1983): Čeští reemigranti z rumunského Banátu. Český lid – Etnologický časopis, 70, č. 4, s. 240-244
- HEROLDOVÁ, I. (1986): Vystěhovalectví z českých zemí (Balkán II. – Rumunsko, Bulharsko). Český lid – Etnologický časopis, 73, č. 1, s. 45-50
- HIRT, T., JAKOUBEK, M. (2005): Idea krajaného hnutí ve světle konstruktivistického pojetí národa: proměny kolektivní identity vojvodské náboženské obce. Český lid- Etnologický časopis, 92, č. 4, s. 337-366
- HOBSBAWN, E. J. (2000): Národy a nacionalismus od roku 1780: program, mýtus, realita. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 207 s.
- HROCH, M. (1999): Na prahu národní existence. Mladá fronta, Praha, 275 s.
- HROCH, M. (2009): Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů. Sociologické nakladatelství SLON, Praha, 315 s.
- HROZÍNEK, M. (2009): Krajané přesídlení do ČR a jejich adaptace v novém prostředí. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně – Institut mezioborových studií Brno, Brno, 96 s.
- JAKOUBEK, M. (2010): Sesek- zapomenutá česká obec v Bulharsku. Český lid- Etnologický časopis, 97, č. 1, s. 35-50
- JAKOUBEK, M. (2012): Vojvodovo: historie, obyvatelstvo, migrace. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 199 s.
- JANÍČKO, M. (2010): Pražští Rusové. Univerzita Karlova v Praze, Praha, 59 s.

JECH, J., SECKÁ, M., SCHEUFLER, V., SKALNÍKOVÁ, O. (1992): České vesnice v rumunském Banátě. Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSVA, Praha, 204 s.

JECH, J. (1996): Tady byl samej les. Vydavateľstvo kultúrnej a vedeckej spoločnosti Ivana Kraska. Nadlak, 116 s.

JELÍNKOVÁ, M. (2012): Česká migrační a integrační politika v perspektivě mongolské migrace. Univerzita Karlova v Praze, Praha, 232 s.

KALINOVÁ, B. (2012): Politika vůči občanům v zahraničí – ČR a svět. Konference krajané a problém generací. Mezinárodní koordinační výbor zahraničních Čechů, Praha, 4 s., dostupné z: http://www.zahranicnicesi.com/docs/prispevek_kalinova.pdf, cit. [2015-03-16]

KÁZECKÝ, S. (2014): Pohled Ministerstva zahraničních věcí České republiky na problematiku českých krajanů v zahraničí. Nová emigrace z České republiky po roce 1989 a návratová politika – náhled na problematiku v kontextu vývoje světových migrací: vznik moderních diaspor a transnacionálních společností, s. 75

KOKAISL, P., a kol (2009): Krajané- Po stopách Čechů ve východní Evropě. Za hranice- Společnost pro rozvojovou spolupráci při Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze, Praha, 435 s.

KOL. AUTORŮ (2006): Slovník cizích slov. Levné knihy KMa, Praha, 366 s.

KOROSTENSKI, J., PÁNA L. (2011): Dvojí adaptace volyňských Čechů na jihu Čech. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, Praha, 359 s.

KOSÍKOVÁ, J., POSPÍŠILOVÁ, J., TONCROVÁ, M. (1996): Česká menšina v Rakousku do roku 1945. Češi v cizině, 9, č. 1, s. 105-113

KOTRBATÁ, I. (2010): „Ještě je 400 míst volných v tachovském okrese!“ Příspěvek k „malým dějinám“ reemigrace a dosídlení Tachovska v narativních interview na začátku 21. století. Český lid- Etnologický časopis, 97, č. 3, s. 265-280

KRESL, Z. (2012): Srovnání českých obcí Svatá Helena a Rovensko v rumunském Banátu. Univerzita Karlova v Praze – Přírodovědecká fakulta, Praha, 89 s.

KROPÁČOVÁ, K. (2014): Systém sociálního zabezpečení v České republice ve vztahu k migrujícím občanům. Nová emigrace z České republiky po roce 1989 a návratová politika, s. 76-83

KRUPIČKA, M. (2009): Krajané a Česká republika v mediálním světě. Krajané a Česká republika – hledání možností k nové otevřené spolupráci, s. 45-47

KUŠNIRÁKOVÁ, T. (2013): Vietnamci v Česku a ve světě: migrační a adaptační tendence. Univerzita Karlova v Praze, Praha, 161 s.

LANGHAMMEROVÁ, J., MAŠEK, P., KVAČEK, J., MEVALDOVÁ, H. (2009): Český Banát. Národní muzeum, Praha, 111 s.

MASSEY, S.D. (1988): Economic Development and International Migration in Comparative Perspective. Population and Development Review, 14, č. 3, s. 383-413

MASSEY, D., ARANGO, D., HUGO, G., KOUAOUCI, A., PELLEGRINO, A., TAYLOR, J.E. (1993): Theories on international migration. A review and appraisal. Population and development review, 19, č. 3, s. 431-466.

MASSEY, S.D. (2003): Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century. Conference on African Migration in Comparative Perspective, 4, č. 7, 42 s., dostupné z: <http://worldroom.tamu.edu/Workshops/Migration06/GlobalMigration/Global%20Migration%20articles/Patterns%20and%20Processes%20of%20International%20Migration%20in%20the%2021st%20Century%202003.pdf>, cit. [2015-04-01]

NADLER, R. (2014): Return migration in Central Europe: Findings from the transnational project "Re-Turn". Nová emigrace z České republiky po roce 1989 a návratová politika, s. 24-37

NEŠPOR, Z. (2002): Reemigranti a jejich sociálně sdílené hodnoty – prolegomena k sociologickému studiu českých emigrančních procesů 20. století se zvláštním zřetelem k západní reemigraci 90. let. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 96 s., dostupné z: http://www.soc.cas.cz/file/2096/download?token=MU6lzeilC2K_ZgYPWnkEtmx_qVnqlfiN XkatCSvIUqI, cit. [2015-03-03]

PAVLÁSEK, M. (2010): Příklad Svatá Helena. (Re)interpretace náboženských dějin české obce v Rumunsku. Český lid- Etnologický časopis, 97, č. 4, s. 363-382

PAVLÁSEK, M. (2011): Meziválečná krajanská péče jako „záchranná“ akce: k utváření kolektivní identity českých evangelíků v jihovýchodní Evropě. Český lid- Etnologický časopis, 98, č. 2, s. 113- 134

PRIES, L. (1999): New Migration and Transnational Spaces. Migration and Transnational Social Spaces, s. 1-35

SALZMANN, Z. (1983): Two contributions to the study of Czechs and Slovaks settled in Romania. University of Massachusetts at Amherst, Amherst, 47 s.

SECKÁ, M. (1987): Svatební obřad českých reemigrantů z Rumunska. Český lid- Etnologický časopis, 74, č. 1, s. 43-46

SECKÁ, M. (1988): Poválečné změny ve svatebním obřadu u Čechů v rumunském Banátě a u reemigrantů na chebsku a znojensku. Český lid- Etnologický časopis, 75, č. 3, s. 162-169

SECKÁ, M. (1995): Češi v rumunském Banátu. Češi v cizině, 8, č. 1, s. 92-115

SECKÁ, M. (1996): Češi v rumunském Banátu. Češi v cizině, 9, č. 1, s. 96-104

SCHOLL-SCHNEIDER, S. (2014): Homecomings and Cultural Transfers – The Example of the Czech Re-emigration after 1989 compared. Nová emigrace z České republiky po roce 1989 a návratová politika, s. 195-209

SCHROTH, J. (2014): Projekt Re-turn: Bariéry efektivního využití potenciálu navracejících se migrantů a nástroje a metody k jejich odstraňování. Nová emigrace z České republiky po roce 1989 a návratová politika, s. 63-69

SKLENÁŘOVÁ, S. (2013): Čechoslováci v zemích dnešního Beneluxu v meziválečném období (1918-1938). Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Praha, 178 s.

SLAVÍKOVÁ-BOUCHER, L. (2011): Česká škola bez hranic. Češi – národ bez hranic, s. 84-87

STILLWELL, J., CONGDON, P. (1991): Migration Modeling: Concepts and Contents. Migration Models: Macro and Micro Approaches, s. 1-16

SVOBODA, J., DOKOUPIL, I. (2002): Banát- turistický a vlastivědný průvodce českým Banátem. Kudrna, Brno, 158 s.

ŠKVÁROVÁ, V. (1999): Oděv české menšiny ve Svaté Heleně (Rumunsko) v letech 1995-1996 (zpráva o výsledcích terénního výzkumu). Český lid- Etnologický časopis, 86, č. 4, s. 353-361

UHEREK, Z., VALÁŠKOVÁ, N. (2009): Etnologické výzkumy Čechů v zahraničí a spolupráce s krajaney při profilování oboru. Krajané a Česká republika – hledání možností k nové otevřené spolupráci, s. 32-37

UHEREK, Z. (2011): Češi v Bosně a Hercegovině. Etnologický ústav AV ČR, Praha, 230 s.

VACULÍK, J. (1993): Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950. Masarykova univerzita v Brně, Brno, 158 s.

VACULÍK, J. (1997): Dějiny volyňských Čechů I.. Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, Praha, 211 s.

VACULÍK, J. (2003): Poválečná reemigrace a usidlování zahraničních krajanů. Český lid – Etnologický časopis, 90, č. 3, s. 310-313

VACULÍK, J. (2007): Češi v cizině 1850-1938. Masarykova univerzita, Brno, 82 s.

VACULÍK, J. (2009): České menšiny v Evropě a ve světě. Libri, Praha, 319 s.

VACULÍK, J. (2011): K českým a slovenským migracím v letech 1918-1938. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity – řada společenských věd, 25, č. 1, s. 48-56

VALÁŠKOVÁ, N. (2000): Etnografické poznatky z královehradecka a češi v Haliči. Český lid- Etnologický časopis, 87, č. 2, s. 155-168

VENCLŮ, M. (2010): Život rodiny černobylských volyňských Čechů před a po přesídlení z nebezpečné černobylské zóny do Československa v interpretaci aktérů. Masarykova univerzita, Brno, 43 s.

VERTOVEC, S. (2004): Migrant Transnationalism and Modes of Transformation. International Migration Review, 38, č. 3, s. 970-1001, dostupné z:

<http://storage.globalcitizen.net/data/topic/knowledge/uploads/201006021014746.pdf>, cit. [2015-04-05]

Internetové zdroje:

web 1: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky – Pracoviště pro krajaňské záležitosti, dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/index.html, cit. [2015-02-24]

web 2: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky – Podvýbor pro styky s krajaný, dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=3315>, cit. [2015-02-24]

web 3: Dům zahraniční spolupráce – program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí, dostupné z: <http://www.dzs.cz/cz/program-podpory-ceskeho-kulturniho-dedictvi-v-zahranici/>, cit. [2015-02-24]

web 4: Dům zahraniční spolupráce – archiv závěrečných zpráv učitelů působících u krajaňských komunit, dostupné z: <http://www.dzs.cz/cz/program-podpory-ceskeho-kulturniho-dedictvi-v-zahranici/dokumenty-a-formulare-ucitele/>, cit. [2015-02-24]

web 5: Česká škola bez hranic, dostupné z: <http://www.csbh.cz/>, cit. [2015-02-25]

web 6: Člověk v tísní, dostupné z: <http://www.clovekvtisni.cz/>, cit. [2015-02-25]

web 7: Sdružení S, o.s., dostupné z: <http://sdruzenisos.cz/>, cit. [2015-02-25]

web 8: Ministerstvo vnitra České republiky - Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/aktualni-zneni-zakona-c-326-1999-sb-o-pobytu-cizincu-na-uzemi-ceske-republiky.aspx?q=cHJuPTE%3d>, cit. [2015-03-19]

web 9: Úřad vláda České republiky – Usnesení Vlády České republiky ze dne 17. ledna 1996 č. 72 + P, o zásadách politiky Vlády České republiky ve vztahu k přesídlování cizinců s prokázaným českým původem (krajanů žijících v zahraničí, dostupné z:

http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/A41ED686534D992CC12571B6006F6502, cit. [2015-03-19]

web 10: Úřad vlády České republiky – Usnesení Vlády České republiky ze dne 14. ledna 2015 č. 32, o uvolnění finančních prostředků na zajištění asistence při přesídlení krajanů v roce 2015, dostupné z: https://apps.odok.cz/djv-agenda?p_p_id=agenda_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_resource_id=downloadAttachment&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1&agenda_WAR_odokkpl_attachmentPid=IHOA9SYJL9PJ, cit. [2015-03-19]

web 11: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky – Potvrzení o příslušnosti k české krajské komunitě, dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane_v_zahranici/potvrzeni_o_prislusnosti_k_ceske/index.html, cit. [2015-04-07]

web 12: Institutul Național de Statistică - Lista recensămintelor populației din România, dostupné z: <http://www.recensamantromania.ro/en/history/list-censuses-conducted-romania/>, cit. [2015-04-11]

web 13: Velvyslanectví České republiky v Bukurešti – Historie – stručné dějiny krajanů v rumunském Banátu a další zajímavé informace o jejich životě, dostupné z: <http://www.mzv.cz/bucharest/cz/krajane/historie.html>, cit. [2015-04-11]

web 14: Český statistický úřad – Klasifikace a číselníky, dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/23174387/sdeleni_cz-nace.pdf/dbfbb216-6dc9-4b6a-8b1c-2c8bb9cc497d?version=1.0, cit. [2015-04-17]

web 15: Český statistický úřad – Cizinci v ČR, dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/2-cizinci_uvod, cit. [2015-04-17]

Emailová komunikace:

Eva Novotná, úředník na Pracovišti MZV ČR pro krajské záležitosti